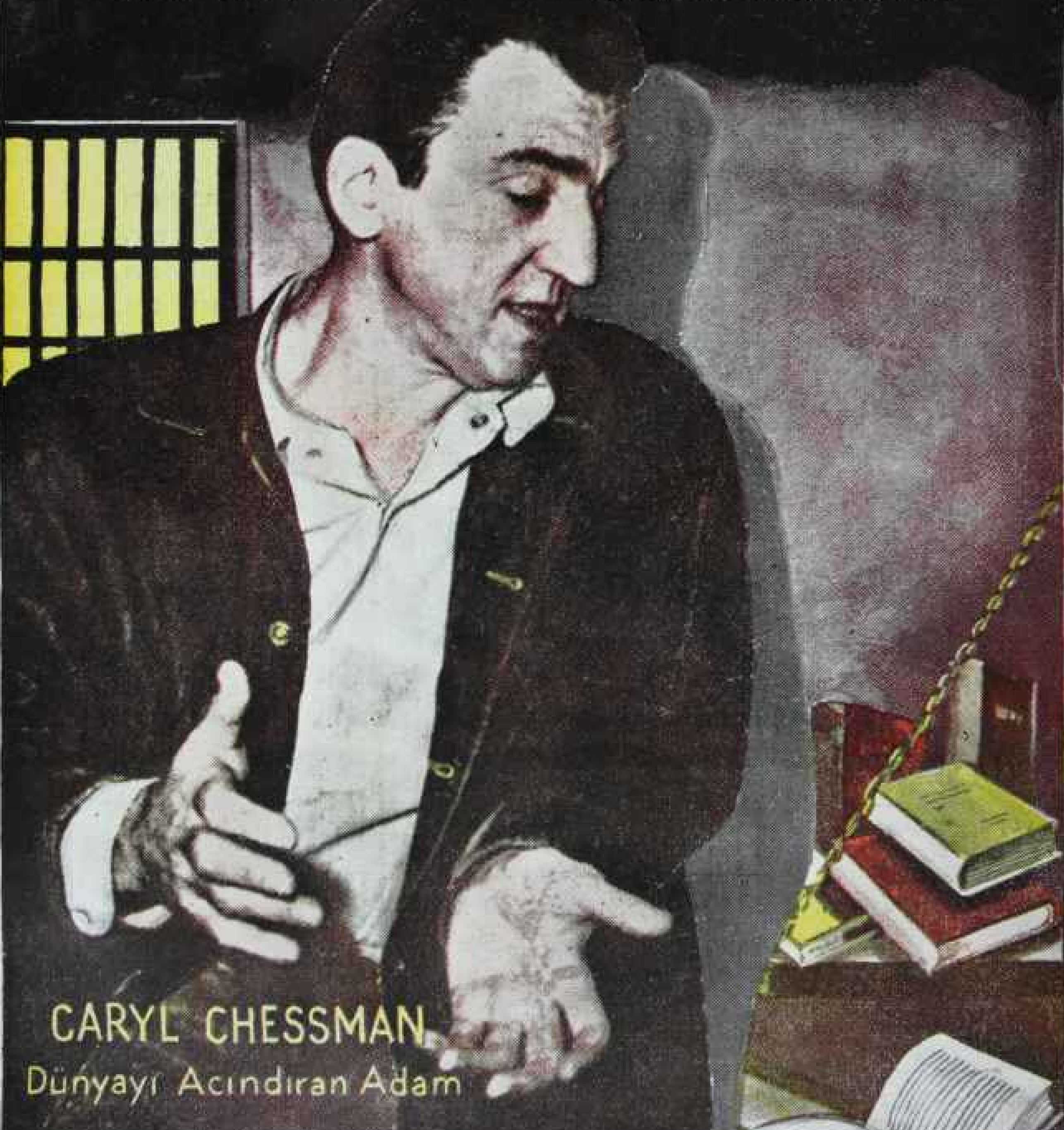
2 MART 1960 SAYI : 29

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

CARYL CHESSMAN
Dünyayı Acındıran Adam

AKŞAM GAZETESİNDE İKİ BÜYÜK ESER

ATATÜRK ve DİN

ATATÜRK'ün din konusundaki görüş ve inançları hakkında halk arasında çeşitli kanaatler vardır. Ramazan dolayısiyle ATA'nın 15 yıl yanında bulunan ATATÜRK'ün Hafızı **HAFIZ YAŞAR OKUR**'un bu husustaki zengin hâtıraları SADİ BORAK tarafından **AKŞAM** için kaleme alınmıştır. Bu yazı serimizde, ATATÜRK'e ait şimdiye kadar duyulmamış hâtıraları bulacaksınız.

TARIK

TARIK Şair-i Âzâm **ABDÜLHAK HAMİD**'in en büyük eseridir. Bu destan, bir aşk hikâyesi etrafında İslâmlığın yüce yönlerini güzel bir şekilde anlatır HÂMİD'in bu büyük eseri, Prof. **SADİ IRMAK** ve **B. KEMAL ÇAĞLAR** tarafından bugünkü Türkçe ile hazırlanmıştır

AKŞAM GAZETESİNDE BAŞLADI

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt: XVII, Sayı: 292

Yazı işleri :
Rüzgarlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel : *18992 P. K. 582 - Ankara*

*

İdare:
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgarlı Matbaa Tel : 15221

Fiyatı 125 Kuruş

*

Başyazar

Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür
Kurtul ALTUĞ

*

Karikatür:
TURHAN

*

Fotoğraf:
Hüseyin EZER
Ege AJANSI
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

*

Klişe:
Doğan Klişe

*

Müessese Müdürü :
Mübin TOKER

Abone şartları :
3 aylık (12 nüsha) : 12.50 lira
6 aylık (25 nüsha) :25.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 52.00 lira

*

İlan şartları :
Santimi : 8 lira
3 renkli arka kapak : 750 lira
(İlan münderecatından mes'uliyet kabul edilmez)

*

İlan işleri :
Tel : 15221

*

Dizildiği ve Basıldığı yer:
Rüzgârlı Matbaa — ANKARA
Tel: 15221

Basıldığı Tarih: 1.3.1960

Kapak resmimiz

Caryl Chessman

Ölümü bekleyen adam

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS okuyucuları

Halûlu ziyaretçisi Dr. Yurdoğlu ile

Bu hafta, evvelâ iyi bir haber: Tarık Halûlu Mart ayının ikinci haftasında hürriyetine kavuşacaktır. Tarık Halûlu, bilindiği gibi, Başbakan Adnan Menderesi hayat hikâyesini ve bazı hususiyetlerini yazmak suretiyle küçük düşürdüğü, rıza hilâfına hususi hayat işaa ettiği suçlarıyla Başbakanın muvafakatıyla yargılanmış, 16 ay hapse ve dünya kadar para cezasına mahkûm edilmiştir. Para cezası ödenmiştir ve Tarık Halûlu çilesini 12 Martta tamamlamaktadır. Yazı işleri müdürümüzün ailesine, hürriyetine, işine yeniden kavuşması, hapishanedeki gazetecilerin bir eksilmesi hepimizi sevindirmektedir. Geçenlerde Tarık Halûlu, kendisini ziyaret edip tahliyesinin yakın olup olmadığını soranlara gülümseyerek "Yer açıyoruz.. Yer açıyoruz.." diye cevap vermekten geri kalmadı ve yakın görünen seçimler arifesinde keskin zekâsının hapishane duvarları arkasında dumura uğramadığını gösterdi.

Yakın görünen seçimler, bu hafta AKİS'te de belli başlı yeri işgal etmektedir. Gerçi B.M.M. nin 4 Nisana kadar tatil kararı alması bazı kimseleri şaşırtmıştır. Ama B.M.M. nin, Demokrat büyükler istediği anda toplanabileceğini bilenler ihtiyatı elden bırakmamışlardır. Okuyucularımız YURTTA OLUP BİTENLER kısmının "Seçimler", "D.P." ve "C.H.P." başlıklı yazılarında bu hadisenin hem bilinmeyen iç yüzünü, hem de karar karşısında çeşitli partilerin, çeşitli çevrelerin tutumlarını bulacaklar, memleketin siyasi panoramasından haberdar olacaklardır.

*

Siz bu satırları okurken bir AKİS muhabiri, yakınlarda çıkacağı yeni seyahatin hazırlıklarını tamamlamaktadır. Muhabir, Atillâ Bartınlıoğludur. Bartınlıoğluya verilen vazife, Başbakan Menderesi Malatya ve civarında yapacağı seçim turnesinde takiptir. AKİS okuyucuları kısa müddet devam eden dostluktan sonra D.P. Genel Başkanının Atillâ Bartınlıoğluya reva gördüğü muameleden haberdardırlar. Menderes, AKİS muhabirini çevresinden hışımla uzaklaştırmış, daima masraflarını bizzat ödeyerek dolaşan AKİS temsilcisine "Sizi yanımda taşımaya mecbur muyum?" diye haykırmıştır. Elbette ki böyle bir mecburiyet bahis mevzuu değildir. Zaten Atillâ Bartınlıoğlu da "yanda taşınmak" için herhangi bir talepte bulunmamıştır. Ama yeni seyahatte AKİS muhabirinin nasıl bir muameleye tâbi tutulacağı ve kendisine çalışma imkânının verilip verilmeyeceği henüz meçhuldür. Malûm olan tek husus, AKİS'in bir defa daha Başbakanın seyahatini tamamiyle objektif şekilde vereceği, her hâdisenin hakikatini yazacağı, perde arkasında da, perde önünde de cereyan eden vak'aları olduğu gibi nakledeceğidir,

Sezarın hakkı Sezara, Menderesin hakkı Menderese! Ama, hepsinden mühimi: AKİS okuyucusunun hakkı AKİS okuyucusuna!

Atillâ Bartınlıoğlu için dualarınızı esirgemeyiniz.

Saygılarımızla

AKİS

Cilt:XVII, Sayı: 292

2 Mart 1960

A K İ S

HAFTALIK AKTUALİTE MECMUASI

YURTTA OLUP BİTENLER

Büyük Millet Meclisi
Uçurumun derinliği arttı

İdare

Hanya - Konya

Bu haftanın ilk günü, Büyük Meclisteki uzun Tahkikat Önergeleri ve ondan da uzun Bütçe müzâkereleri tamamlandığında kendi kendilerine bir nefis muhasebesi yapanların başında bir takım yüksek sınıf idareciler vardı. Yüksek sınıf idareciler, zaman zaman alâkayla takip ettikleri Meclis çalışmaları sonunda "Vay canına!" diye enselerini kaşımaktan kendilerini alamadılar. Bilhassa Tahkikat Önergeleri dolayısiyla kürsüye çıkıp kıymetli nefislerini savunan bazı Bakanlar ve bazı Demokrat büyükler öyle sözler sarfetmişler, işlerin mesuliyetini o kadar az çekingenlikle yüksek sınıf idarecilerin sırtlarına yükleyivermişlerdi ki şaşmamak hakikaten kabil değildi. Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmen, kendisi hakkında Meclis Tahkikatı açılmasını önlemek için çırpınırken büyük bir rahatlıkla Et ve Balık Kurumu Umum Müdürünün "yalan söylediği"ni bildirivermişti. Samet Ağaoğluya gelince o, bir teftişin hikâyesinden bahsederken -bütün ricalara rağmen- hikâyeye karışan müsteşar ile Müfettişin adlarını açıklamaktan çekinmemiş, emri altında bulunan bu zatları olduğu gibi umumî efkârın -ve gerekirse adaletin- karşısında bırakıvermişti. Hele Bütün Tahkikat Önergeleri içinde sadece bir yüksek memur, sırtını çok haşmetli sandığı dağlara da dayamış bulunsa bir şişman Umum Müdür ile alâkalı önergenin D. P. milletvekillerinin iltifatına mazhar olması gözlerin daha da dikkatle açılmasını sağladı. Demek, emirle dahi olsa bir takım muamelelere girişmek, bol bol kredi dağıtmak insanı belâlardan muaf hale getirmiyor ve icap etti mi, temize çıkmaya çalışanlar kanuni mesuliyeti yüklenmiş bulunanları Dıral dedenin düdüğü gibi ortada bırakıveriyorlardı. Nitekim, haftanın başında bir çok çevrede bu mesele konuşuluyor, hiç bir tereddüde mahal bırakmıyacak şekilde beliren zihniyete idareciler bir kocaman mim koyuyorlardı. Evet, evde evlâdü ayal vardı ama, bu evlâdü ayal sadece bugün değil, yarın da evde kalmak niyetindeydi!

Seçimler

"Külahıma anlat!"

Bu haftanın başında bir gün, saat 18'e yaklaşır ve Ulus meydanından kopan soğuk Ankara rüzgârı bütün bir caddeyi bir baştan ötekine süpürerek İstasyon istikâmetinde koşarken Büyük Millet Meclisinin taş yapılı, oya gibi işlemeli, göze hoş görünen binasından neşeli bir grup çıktı. Grubun ekseriyetini genç adamlar teşkil ediyordu. İçlerinden biri, yanındakileri durdurdu ve bir kahkaha atarak:

"— Demek şimdi zannediyorlar ki biz seçimlerin ilkbaharda yenilenmesi fikrinden Beyfendinin caydığını sanacak, sırtüstü yatacak, keyfimize bakacak, sonra da gafil avlanıvereceğiz" dedi .

Bir kahkaha daha attı ve ilâve etti:

"— Külahıma anlat, külahıma!- Maymun gözünü açtı!"

B. M. M. nin bu haftanın başında, D. P. Meclis Grubunun reyleriyle ta Bayram ertesine, 4 Nisana kadar tatile girmesi karşısında Muhalefetin ilk -ama en samimi- tepkisi bu oldu. Saat 16.50 de tatil kararı veren Meclisi saat 18 de terkeden C.H.P. milletvekillerinden müteşekkil kafile, kendi grup odalarında yaptıkları istişare neticesinde bunun bir taktik olabileceği neticesine varmışlar ve Demokrat büyüklerin oyununa gelmemeyi kararlaştırmışlardı. Aslında Meclise pek kısa bir tatil teklif etmek seçimlerin Mayısta resmen yenileceğini bugünden ilân demekti ve D.P. nin "böyle bir arzusu varsa da, böyle bir kararı yok"tu. Bu bakım-

Haftanın içinden

C.H.P. ve AMERİKA

Neticesi hakkında akıllı Demokratların dahi fazla hayale kapılmadıkları yeni seçimlerin arifesinde C.H.P. Genel Başkanı sayın İsmet İnönü bir dış politika açıklaması yapmış bulunuyor. Muhalefet Partisi, mesuliyet mevkiine geçtiğinde rejim mevzuunda gerçekleştireceği hususları meşhur İlk Hedefler Beyannamesiyle umumi efkâra bildirmişti. Şimdi, İsmet İnönünün ağzından C.H.P. dış politika bahsinde sadece Türk milletine değil, bütün dünyaya karşı taahhütlerini ilân ediyor. Muhtemelen yakında, Muhalefet lideri partisinin iktisat politikasını da aynı kesinlikte bir takım ana hatlar halinde duyuracak ve böylece üç esaslı kısımdan müteşekkil bir seçim platformu ortaya çıkmış olacaktır. Bu suretle "C.H.P. Türkiyesi"nin çehresi hiç bir tereddüde yer bırakmayacak şekilde gözler önünde canlanacaktır.

Sayın İnönünün dış politika açıklaması, beklendiği gibi, son derece geniş bir alâka uyandırmıştır. Muhalefet liderinin büyük dikkatle, kelimeleri dahî seçilmiş olarak, ince nüanslarla dolu şekilde hazırlanmış demecinin Büyük Mecliste Demokrat sözcüler tarafından derhal kavranamamış bulunması bir takım tatlı gülünçlüklere yol açmıştır. Ama yabancı diplomatlar gibi Demokrat büyüklerin de, akşam konuşma metnini kendi aralarında inceden inceye tetkik ettiklerinde sayın İnönünün fikirlerine nüfuz ettiklerini sanmak her halde hata olmayacaktır. Çok muhtemeldir ki Demokrat sözcülerin Büyük Meclisteki "İşte, İnönü de hidayete erdi, dış politikamızı nihayet tasvip etti!" tarzındaki çocukça ve ihtiyatsız tefsirleri Muhalefet liderinin ne dediğini anlayan sayın Demokrat büyüklerin bir hayli canını sıkmıştır.

Sayın İnönünün demecinin kilit noktası, şüphesiz, Amerika ile olan münasebetlerimiz bahsidir. Muhalefet lideri, C.H.P. nin dış politikasının esasını Amerikan dostluğunun ve ittifakının teşkil edeceğini tam bir kesinlikle açıklamıştır. Türkiye, bloklar arasındaki yerini C.H.P. iktidarı devrinde tesbit etmiş, bunu D.P. iktidarı devrinde olduğu gibi muhafaza etmiştir. Şimdi, yeni bir iktidar değişikliğinin ufukta göründüğü şu sırada Muhalefet lideri Türkiyenin durumunda bir tadilâtı C.H.P. nin aklının köşesinden dahi geçirmediğini belirtmeği faydalı görmektedir.

Bu sebepsiz değildir. Zaman zaman bir takım "aklıevveller" kendilerini Amerikan dostluğunun inhisarcısı olarak takdime heves ederlerken C.H.P. ni de nötralist bir politikanın şampiyonu gibi göstermeye heveslenmişlerdir. O kadar ki, mesul hükümet adamları, hem de Büyük Mecliste, sayın İnönünün Sovyet Büyük Elçisi ile sosyal temaslarını dahi bir şüphe perdesinin altına sokmağa çalışmışlardır. Ankaradaki yabancı diplomatlarla bu "aklıevveller" in görüşmelerinde, "aklıevveller" hep C.H.P. Türkiyesinin Amerika için D.P. Türkiyesi kadar sadık bir dost olmayacağını fıslamaktan geri kalmamışlardır.

Şimdi, müstakbel iktidarın en selâhiyetli sözcüsü açık beyanat yapmaktadır : İkinci Cihan Harbini takip eden yıllarda gene C.H.P. iktidarı tarafından çizilen dış politikada bir değişiklik olmayacaktır, Amerikayla dostluk Türkiyenin dış politikasının esas unsuru olarak kalacaktır. Ancak sayın İnönü bu gayede Amerikalı dostlarımızın kendisine yardımcı olmalarını, milletten millete dostluğu Washington'daki muayyen bir hükümetin Ankaradaki muayyen bir hükümete dostluğuymuş gibi Türkiyede reklâm edenlere ihtiyatsız Amerikan memurlarının âlet olmamalarını istemektedir. Bu talebin anlaşılmış, haklı bulunmuş ve gereğinin ifası yolunda bir iyi niyet gösterilmiş olduğuna dair hayırlı alâmetler vardır. Sayın İnönünün tasvir ettiği Türk - Amerikan dostluğunun, bugün bazı kimselerin anladığı Türk - Amerikan dostluğundan farklı bulunduğunu seziş kabiliyetine sahip tahlilcilerin farketmemesi imkânsızdır. Bu dostluğu tarif için Muhalefet liderinin kullandığı kelimeler ve iki tarafı tasvir ederken seçtiği tâbirler Amerikan dostluğunu C.H.P. nin D.P. ye nazaran hayli farklı telâkki ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Sayın Dışişleri Bakanının, ilk intibaını hatalı şekilde edinmesi neticesi mukabil konuşmasına Muhalefet liderine teşekkürle başlaması şüphesiz pek çok kimseyi bıyık altından tebessümlere sevketmiştir. Hele bu konuşmayı hiç anlamayan, inceliğine değil, kaba hatlarına dahi nüfuz edemeyen bir sözcünün serdettiği eğlenceli mütalâalar D.P. için hakiki talihsizlik olmuştur.

Sayın İnönü Amerikaya, müttefiklerin en eminini ve en kıymetlisini teklif etmektedir : "Demokrasi ile idare edilen Türkiye!" Bu Türkiye ile Amerika arasındaki münasebetler "karşılıklı emniyet ve menfaat ihtiyacı için bağlanmış iki müstakil millet ve devletin münasebetleri" şeklinde daima gelişmekte devam edecektir. Amerika, ilân edilmiş bulunan İlk Hedefler Beyannamesini bir defa daha okursa ve yarın C.H.P. Türkiyesinin iktisat politikasının nasıl olacağını öğrenirse bunları sayın İnönü tarafından bugün açıklanmış bulunan dış politika esaslarına eklediğinde Türk - Amerikan münasebetlerinin hakikaten mesut inkişafları hakkında fikir edinebilir. C.H.P. Türkiyesinin, Amerika için asıl ideal müttefik olacağını anlamamak imkânsızdır. Zira Muhalefet lideri dikkatli konuşmasında bizim Batı camiası içinde yer almamızın bir de fikri cephesi bulunduğunu açıkça ifade etmiştir. Bunun mânası, geçici ve basit menfaatler sağlanması uğrunda Türkiyenin şu tarafa veya bu tarafa yakın görünmesi diye bir politikanın mevcut olmadığıdır. Amerikanın Demokrasi mevzuundaki ideallerini Türkiyede tatbik mevkiine koymak şüphesiz iki milletin birbirlerini biraz daha, iyi anlamalarını sağlayacak, bir takım komplekslerin, iğbirarların ve menfi hislerin ortadan kalkmasına yol açacaktır. Zaten dünyada Amerikanın en iyi müttefiklerinin stratejik zaruretler icabı tutulan diktatörler değil, muayyen bir idare tarzını samimiyetle benimsemiş milletler olduğu açık bir hakikattir. Milletler Amerikan ideallerini kendi iç idarelerinde gerçekleştirmeğe çalışırlarken Amerikayı karşı safın desteği şeklinde görürlerse üzülmekten kendilerini alamazlar. Buna mukabil sayın İnönü, bu mevzuda teminatların en kıymetlisini vermektedir: "Bu esaslara elbirliğiyle dikkat etmek sayesinde Birleşik Amerikanın müttefik olduğu bazı memleketlerde husule gelen münakaşalar bizim memlekette hiçbir zaman ehemmiyetli bir dereceyi bulmayacaktır."

Türkiyenin bugünkü hususiyetlerini iyi anlayacak bir Amerika, İnönünün ikazının mânasını kolaylıkla kavrayacaktır.

dan, üzerinde Demokrat büyüklerin ittifak edecekleri nihai karar ne olursa olsun bugün için yapılacak şey Meclisi uzun bir tatil teklifiyle karşı karşıya bırakmak, bunun kabulünü D.P. Grubundan istemekti. Böylece, yeni bir mehil daha alınmış olacaktı.

İyi gitmeyen işler

Bu haftanın başında, Cumhurbaşkanının Pakistan ve İranda yaptığı turistik geziden dönüşünü takiben Demokrat büyükler seçimlerin derhal yenilenmesi mevzuunu son bir defa incelediler. Fakat inceleme, Cumhurbaşkanına malûmat vermenin ötesine geçmedi. Zira Celâl Bayarın Esenboğaya inmesinden çok evvel, Muhalefet bile Meclisin 4 Nisana kadar tatil edileceğini öğrenmiş ve vaziyetini ona göre ayarlamıştı. Aslında seçimleri 1961 yerine bu yıl yenilemenin faydaları D. P. büyüklerinin gözünden kaçmıyordu. Üstelik, başka şarkı söyler görünmelerine ve sanki dört değil beş yıl iktidarda kalabilirlermiş zehabını uyandırmaya çalışmalarına rağmen kendileri 27 Ekim 1961 in bir tek gün ötesine geçemiyeceklerinden emin bulunuyorlardı. Ama gene de, bilhassa son zamanlarda bozulan bir takım işler Demokrat büyükleri ihtiyata sevketmişti.

Evvela, Menderesin ismi etrafında yapılan bütün propagandalara rağmen D. P. Genel Başkanının dolaştığı ve Muhalefetin 1957 seçimlerinde zafer kazanmış bulunduğu yerlerde havanın değişmediği ortaya çıkıyordu. Telgraf çektirip bunları radyolarda okutmak kolaydı. Zor olan, bölgenin iktisadi şartlarını değiştirmekti. Bu şartlar, öyle imar edebiyatıyla değişecek gibi değildi ve memleketin umumi ekonomi politikasıyla alâkalıydı. Kör olası yabancılar ise, bu politikayı kolaylaştıracak dost elini Menderese uzatmaktan kaçınıyorlardı.

Nitekim, Almanlardan geçenlerde gelen bir red cevabı seçimler hakkındaki kararın geriye bırakılmasında büyük rol oynadı. Fatin Rüştü Zorlu, uzun zamandır "asgari 50 milyon dolarlık" bir Alman kredisinden bahsediyor, pek hoşlanmaya başladığı ve pek sıklaştırdığı yurt dışı seyahatlerden -her dönüşünde Alman milletinin kullandığı tâbirleri kullanarak "İhtiyar = Adenauer" ile mutabakata vardığından, "Şişman = Erhard"ı razı ettiğinden bahsediyor, kredinin gecikmesini teknik sebeplere bağlıyordu. Seçimlerin arifesinde 50 milyon dolar piyasaya büyük ferahlık sağlayacak, D. P. nin ekmeğine yağ sürecekti. Ama, Amerikalıların da mutabakatıyla Almanlar sadece 15 milyon dolarlık sembolik bir kredi verince Demokrat büyükler şartların değiştiğini derhal farkettiler.

Gerçi ümit bağlanan bir İtalyan kredisi hâlâ mevcuttu, Bunun, hattâ 75 milyon doları bile bulacağı sanılıyordu. Üstelik, İtalyanın Hazine Bakanı Zorluyla pek müşterek davranıyordu. Kredi, esas itibariyle turizm sanayiinin geliştirilmesi için verilecekti. Ama sarf mahalli sonradan tâyin olunabilir, evvelâ ferahlık sağlanması göz önünde tutulabilirdi. Ancak, İtalyan hükümeti Türkiyeye bu kredinin seçimlerin düşünüldüğü Mayıs ayından evvel değil, sonra verilmesini daha uygun bulur görünüyordu. O pencereden de Demokrat İktidara ferahlık verecek bir havanın esmesi garanti halden çıkınca seçimler meselesinin biraz daha düşünülmesi lüzumu ortaya çıktı.

Seçim sandığı
Ufuk gene karardı

Ödenek meselesi

Zaten D. P. Meclis Grubunun ekseriyeti, vadeden evvel Ankaradan gitmek niyetinde değildi. Gerçi Genel Başkana emniyet tamdı. Üstelik seçilmiyenlerin de açıkta bırakıldığı görülmemiş, "vefa mekanizması" hep işlemiş, İdare Meclisi azalıkları geçim sıkıntılarına karşı müessir ilâç olmuştu. (Bk. sayfa 10) Ama ödenek bahsinde hiç kimse taviz verme niyetinde görünmüyordu. Dört senelik ödenekleri cebe koymadan başkentten ayrılmak yoktu. Eee, D. P. nin iktidarda kalıp kalmıyacağı bile bu defa son derece şüpheliydi. Üzerinde iktidar hırkası bulunmayan Demokrat büyükler, şahsi servetleri dolayısıyla geçim sıkıntısına artık kapılmasalar bile, arkadaşlarını nasıl koruyacaklardı? Bütün bunlar, düşünülecek meselelerdi, Hem, ne oluyordu? Kimin acelesi vardı? Denizdeki balık pazarlık edilecek yerde tavaya konup pişirilmiş balığın lezzetinden sonuna kadar istifade daha akıllıca bir hareket değil miydi?

Bütün bunlar geçen haftanın sonunda Demokrat büyüklere memlekette biraz daha "hava yapmak" 'lüzumunu hatırlattı. İnsanın kendi kuvvetlerine, cesaret aşılamak için zafer şarkıları söylemesi, "her tarafta kuvvetliyiz" demesi başkaydı, bir imtihanda kazanma şansı başkaydı. Gerçi Menderes, kendisiyle görüşenlere "Bugün de seçim yapsak kazanırız, yarın da.." demekte devam ediyordu. Ama Güneydeki karşılanış tarzının, bilhassa C. H. P. nin ufacık mukabil emek sarfettiği Maraşta hâdiselerin aldığı vaziyetin D.P. ye ümit vermediği aşikardı.

Şimdi Menderes bir defa da Malatyayı yoklamak, oradan fikir almak niyetindedir, ve haftanın ortalarında yola çıkacaktır. Bu satırlar yazıldığı sırada Malatyalılar, dudaklarında bir tebessüm, radyonun desteğini haiz D. P. Genel Başkanını bekliyorlardı. Asıl merak ettikleri, Menderesin Malatya da İnönü hakkında ne söyliyeceğiydi.

B. M. M.

Gözler aydın olsun!

Geçen haftanın sonlarında bir gün, Bütçe müzakerelerinin nihai şeklini aldığı ve D.P. iktidarının tutumunun belli olduğu bir sırada C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü kendisini pek ziyade hayrete düşüren bir durumla karşılaştı. B.M.M. deki sırasını karıştırdığında eline rey karnesi geçti. İsmet İnönünün âdeti, sırasını kitlememekti. Ama, karneye baktı ve gülümsemekten kendisini alamadı. Meçhul bir el, karnedeki kırmızı -aleyhte- rey kuponlarını koparmış ve sadece beyaz -lehte- rey kuponlarını bırakmıştı. Gerçi İnönü senelerdir hemen daima kırmızı pusula kullanıyordu ama, karnesinde bunlardan daha bir kaç tane bulunduğundan emindi. Akşam eve döndüğünde, kütüphanesinde bulunan karnelerden birini cebine koydu ve bu haftanın başında pazartesi günü Meclise öyle gitti. Sıra, 1960 Bütçesinin reylemesine geldiğinde cebinden yeni karnesini çıkardı, içinden bir kırmızı pusula kopardı ve kürsüye giderek Menderese ademi itimat beyan etti. Karnesindeki kırmızı reyleri aşırmak, İnönünün beyaz rey vermesini sağlayamamıştı.

O gün, frakının yakasına her nasılsa İstiklal Madalyasını takmağı unutmuş olan Koraltan B.M.M. Başkanlık kürsüsünden hafifçe doğrulmuş, davudi sesi ile 1960 bütçesinin Türk Milletine hayırlı ve uğurlu olmasını diliyordu. Birden kapılardan

biri açıldı. Açılan kapıdan kara gözlüklü, koyu kahverengi elbise ve kravatlı, şişmanca biri girdi. Kravatının beyaz benekleri vardı. Karagözlüklü adam ne sağına, ne de soluna baktı, doğruca hitabet kürsüsüne yürüdü. Asabi bir hali vardı.

Koraltan, belki de hayatının en kısa nutkunu söylemenin azabı içinde, başladığı cümleyi süratle bitirdi ve "Söz hükümetin, buyurun Adnan Menderes" dedi. Bu sırada Menderes çoktan hitabet kürsüsündeki yerini almıştı. Salonun sağ yarısı alkıştan yıkılıyordu. İktidar milletvekilleri, 366 gündür B.M.M. salonunda göremedikleri liderlerini doyasıya alkışlıyorlardı.

Menderes, iki elini havaya kaldırıp sallayarak kendisini alkışlayanları bir müddet selâmladı. Sol elini cebine, sağ elini de gözlüğüne götürdü. Biraz, sonra, sol elinde ikiye katlanmış bir kâğıt, sağ elinde de gözünden çıkardığı kara gözlükler vardı. Saat tam 16.41 di.

Meclise üç yılda üç defa gelen ve son gelişi tam bir yıl bir gün evvele rastlayan D.P. Genel Başkanı kürsüde, kendisini Meclise gelmemek ve dolayısıyla bu yüksek heyete saygı göstermemekle itham etmiş Muhalefet milletvekillerine tepeden bir eda ile bakıyordu. Sonra, konuşmağa başladı. Bütçeyi kabul eden D.P. milletvekillerine teşekkür ediyordu. Ama, ah şu Muhalefet! Menderes Muhalefetten bahsederken elinde tuttuğu kara gözlüğü, atacak, fırlatacakmış gibi C.H.P. mebuslarına doğru uzatıyordu. Meclis yeni bir sessizliğe bürünmüştü. Ortalıkta Menderesin asabiyetten çatlamış, boğulup kısılmış sesinden başka ses yoktu.

Son zamanlarda iyiden iyiye şişmanlamıştı. Çenesinin altında gerdanı hafif bir çıkıntı yapmıştı. Şakaklarında terler gözüküyordu.

Bu yazılı konuşma, daha doğrusu monolog tam 13 dakika devam etti. Menderes sözlerini bitirdiğinde D.P. sıralarından o ısmarlama diskotek alkışlarına benzeyen bir alkış tufanı koptu. D.P. liler liderlerini teşçi ediyorlardı. Muhalefet sıralarında 13 dakikalık konuşma boyunca yarı yarıya bir boşalma olmuştu. Meselâ İsmail Rüştü Aksal, Ferit Melen, Turhan Feyzioğlu, Suphi Baykam Meclise saygısını, Meclise senede bir defa gelerek gösteren D.P. Genel Başkanını dinlemek lüzumunu hissetmemişler ve dışarı çıkmışlardı. Zaten Genel Başkanın söyleyecek yeni bir lafı yoktu...

Muhalefet saflarına mütehakkimane bir eda ile bakan Menderes, şakaklarından süzülen hiddet terlerini sile sile kürsüden indi. D.P. liler kendisini durmadan alkışlıyorlardı. Onlara doğru eğilip iki defa selâm verdikten sonra Bakanlara ayrılan sıraya yürüdü ve tam 366 gündür boş kalan koltuğuna oturdu. Menderes diğer Bakanların yuvarlak koltuklarının aksine, dört köşe koltuğuna oturURken diğer Bakanlar saygı ve isticalle yerlerinden doğruldular. Liderlerini mütebessim, ayakta karşıladılar. Ancak Menderes oturduktan sonradır ki yeniden yerlerine, ama bu sefer ilişir gibi oturdular. Başbakanın sağında kabinesinin meşhur Gediki, solunda da son göz ağrısı İzzet Akçal oturuyordu.

366 gün Menderesi beklemiş olan kahverengi maroken kaplı koltuk, Menderesin sıcaklığını bu haftanın başında Pazartesi günü iki dakikadan fazla duyamadı. Zira Menderes oturur oturmaz Başkan Koraltan, 15 günden beri devam eden çalışmalardan dolayı milletvekillerinin pek yorulduklarını ifade ederek Meçlisi 4 Nisana kadar tatil ettiğini bildirdi Bu açıklama ile birlikte Menderes ayağa kalktı ve arkadaşlarının arasında muzaffer bir Pyrrhus gibi dışarı çıktı. Meclisteki

ÇARE

Milletçe derin bir endişe içinde bulunduğumuzu saklamaya, artık lüzum kalmamıştır. Yakın olduğu şüphesiz seçimlerin cereyan tarzı muvafıkını da, muhalifini de ve tarafsızını da düşündürmektedir. Böylesine gergin, bu derecede sert bir hava içinde, kin ve nefret hisleri karşılıklı en yüksek seviyesine erişmiş halde gidilecek seçimlerin hangi tadsız hadiselere gebe bulunduğunu sezmek için dâhi olmaya ihtiyaç yoktur. Pek çok kimse 1960 seçimlerinin, bırakınız 1950 yi, 1957 yi hasretle aratacağından ciddi şekille korkmaktadır ve bu korku boşuna değildir.

Bir takım çevreler, pek iptidai düşüncelerinin kurbanı olarak hava düzeltilmeden seçim yapılmamasını tavsiye edebilirler. Buna imkân bulunmadığı, vadesi dolan bir iktidarın işbaşında kalmasına Türk milletinin asla tahammül göstermeyeceği şimdiden kesin şekilde kafalara yerleştirilmelidir. 1961 yılının 27 Ekim sabahı gelip çattı ve seçimler yenilenmedi mi, hiç kimse hayale kapılmasın, memlekette huzurun zerresi kalmayacak ve en tatsız seçimlerin getiremeyeceği felâketler manasız heveslerin sahiplerini bin kere pişman edecektir. Bu, ne bir tehdittir, ne bir ihtar. Zaten seçimsiz işbaşında kalmaya niyetli bir iktidarın bulunmadığını söylemek de hakşinaslık icabıdır. Bu, sadece basit bir teşhistir.

Vaziyet böyle olunca, seçimlerden evvel memleketin siyasî havasına gerekli sükûneti vermek kat'i zaruret haline gelmektedir. Bu, iyi niyet gösterildiği takdirde yirmidört saatin işidir. İktidar bugün, iktidardan ayrılmayı bir felâket saymama fikrini benimserse 1960 seçimlerinin 1950 seçimlerine benzemesi için ortada hiçbir sebep kalmaz. En basit vatandaş dahi görmektedir ki tansiyon, anlaşılmaz bir "Düşmek Korkusu"nun neticesidir ve seçimler yaklaştıkça bu korku artmakta, korku arttıkça tansiyon yükselmektedir.

İktidara yakın çevrelerde memlekete sükunetin, iki tarafın karşılıklı oturup konuşmalarıyla gelebileceği yolunda bir fikir vardır ve bu fikir Muhalefete yakın çevrelere duyurulmaktadır. Ayrı lisan konuşan insanların karşılıklı da otursalar anlaşmalarına imkân bulunmadığı son derece açık bir hakikattir. Her şeyden evvel yapılması gereken, iktidardan ayrılmanın da, iktidara gelmenin de seçtiğimiz rejimin basit icabı olduğunu kabul etmektir. Bunun neticesi, seçimlerde bir tarafın illâ kazanmasını sağlayacak tedbirlerin değil, millet iradesinin en pürüzsüz tarzda tecellisi çaresini aramak olacaktır. Bu zihniyet İktidara hakim oldu mu gerginlik derhal dağılır, bütün endişe bulutları kaybolur, tam sükunet memlekete bir anda yayılır ve halledilemeyecek hiçbir meselenin bulunmadığı tebessümle farkedilir. Ondan sonra oturulur da, konuşulur da, anlaşılır da ve milletin hakemliğine tıpkı 1950 de olduğu gibi bir spor karşılaşmasının havası içinde gidilir.

Bunun dışında bir çare, asla mevcut değildir. Rüzgâr eken, mutlaka fırtına biçecektir.

Refik Koraltan
Nüktedan Başkan

Başbakanlık koltuğu Menderesi bir daha ya bir sene sonra görecekti, ya da hiç görmeyecekti. Mümkündü ki, bir daha görmesin! Evet, mümkündü ki, Başbakanlık koltuğu bir daha Menderesi görmesin.

D.P.

"Vedia" lar

Geçen haftanın ortalarında bir akşam, neşeli bir kokteylden evine dönen genç bir gazeteci kitaplarının arasından Türkçe Sözlük'ü çıkardı ve son sayfalarda bir kelime aradı. Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumunun 1955 de ikinci baskısı yapılmış meşhur sözlüğüydü. Genç gazeteci "ve.. ve.. ve." diye mırıldanarak yaprakları çevirdi, sonra "veda.." dedi ve bir yaprak daha çevirerek 766. sayfada aradığı kelimeyi buldu: "Vedia." Karşılığında şu izahat vardı: İnam, emanet! "Emanet" i anladı ama, "İnam" a yeniden bakmak gerekiyordu. Kelimeyi 368. sayfada buldu. "İnam" ın manası da şuydu: Olduğu gibi geri alınmak üzere birine inanılarak bırakılan şey! O zaman bir kahkaha atmaktan kendisini alamadı. Biraz evvel döndüğü kokteylde bir eski Hürriyet Partili, gene eski Hürriyet Partili bazı arkadaşlarını D.P. Genel Başkanı Adnan Menderese "birer vedia" olarak takdim etmişti! Her halde üstadlar, kendilerini takdim eden Ferruh Ağanın nazarında önümüzdeki seçimler boyunca "olduğu gibi geri alınmak üzere" D.P. nin şefkatli koynunda emanet kalacaklardı.

Kokteyl önce biraz heyecanlı,

Hasan Tezden Seçmeler

Büyük Millet Meclisinin her döneminde kendilerine umumi müsamaha ile davranılan sevimli milletvekilleri vardır. Çok partili rejime geçmemizden sonra bu tipi ilk olarak D.P. nin İstanbul milletvekili rahmetli Seniha Yürüten temsil etti. Şimdi C.H.P. nin Ankara milletvekili Hasan Tez ananeyi devam ettiriyor. Bu milletvekillerinin hususiyeti, kahkahalar arasında da olsa söyleyeceklerini açık açık söylemeleri ve herkese kabul de ettirmeleridir. Başbakanlık bütçesinin müzakeresinde dahi Menderes ismini ağıza aldırmamak için kavgalar çıkaran sinirli D.P. milletvekilleri Hasan Tezin Meclis zabıtlarından alınmış aşağıdaki konuşmalarını neşe içinde dinlemişlerdir.

1953 - 54 de Vatan Gazetesi Başmuharriri sayın Yalman (Soldan "bravo" sesleri, alkışlar) Elbette, hem de çok sayın Yalman ve Yeni Sabah Gazetesi Başmuharriri.. (Soldan "kim yazdı bunları" sesleri) Mükerrem Sarol yazdı. Seçimlerde ikibuçuk liradan başka parası olmadığını söyliyen Mükerrem Sarol yazdı ve bana oku diye verdi.

Ben gürültüye pabuç bırakacak adam değilim. Beyler ben sizi dinledim. Gürültüye pabuç bırakıp beni buradan indiremezsiniz. (Soldan gürültüler) Müsaade buyurun, elbette beni dinliyeceksiniz. Ben bütün dünyada sefirlikleriyle, konsolosluklarıyla temsil edilen bir merkezi hükümetin mebusuyum. Elbette dinliyeceksiniz. (Sağdan alkışlar, soldan gürültüler.) Ben Kızılayın battaniyelerini dağıtarak rey almadım. (Gürültüler).

Arkadaşlarım. Şimdi, evvelâ Bahadır Dülger arkadaşıma cevap vereceğim. Bahadır Dülger arkadaşım, bu Zafer Gazetesi milletin, bu fakir milletin verdiği milyonlarla çıkan bu gazete, bütün devlet dairelerini mecburi abone yapan bu gazete (Soldan "böyle bir şey yok" sesleri) diyor ki; Bugünkü yazısında, Efendim diyor, bir Başvekil aranıyor ve buna da Hasan Tez muvafıktır. (Soldan, sağdan gülüşmeler).

Arkadaşlar, C.H.P. içinde mütevazi bir mebusum. Fakat Demokrat Partinin içinde en az Adnan Menderes kadar Başvekillik yapacak bir iktidardayım. Neyim var? Neyim Eksik benim? (Soldan "şu halde seni Halkçılar Başvekil yapsınlar" sesleri) Yok, hayır, orada Başvekil olacak bir çok kıymetler var. Ben orada Başvekillik yapamam. (Soldan "Halk Partisine lâyık bir Başvekil olursun" sesleri, gürültüler, gülüşmeler) Halk Partisi iktidarında yapamam, orada çok Başvekiller var. Ama sizin iktidarınızda yaparım. (Soldan gülüşmeler).

Nuri Togay (Çanakkale) — Çok sert konuşuyorsun.

Hasan Tez (Devamla) — Ben konuşayım diye millet rey verdi. Helâl rey verdiler. Böyle konuş diye verdiler.

Kemal Özçoban (Afyonkarahisar) — Bravo Hasan!

Hasan Tez (Devamla) — Sen eski erkekliğinde kalmadın beyefendi. Sen eskiden çok iyi idin. Sana hürmetim vardı. Fakat isbat hakkından sonra gözümden düştün artık.

Kemal Özçoban (Afyonkarahisar) — Yanlış anlamışsın.

Hasan Tez (Devamla) — Yanlış anladımsa bir teklif getirirsin, gözüme girersin.

Hasan Polat (Trabzon) — Yapma Hasan!

Hasan Tez (Devamla) — Seninle vapurla Trabzona giderken konuşuruz.

Soldan bir ses — Sen de Başvekil olacaksın!

Hasan Tez (Devamla) — Siz asıl kendi Başvekilinizi değiştirin. Biz beş senede beş tane Başvekil değiştirdik. Siz on senede bir tane değiştirmediniz.

Suat Başol (Zonguldak) — Haklısın Hasan.

Hasan Tez (Devamla) — San hemşerimsin. Senin mektuplarına iltimas edeceğim. Ama sizin yaptığınız gibi gayri meşru iltimas değil. Meşru olarak iltimas edeceğim.

sonra neşeli geçti. Mahal olarak -bu sefer Bulvar Palas değil- Klüp 47 seçilmişti. Resmen bildirildiğine göre kokteyli D.P. ye katılan eski Hür. P. liler bu izdivaç tazelemesi dolayısıyla Adnan Menderes şerefine veriyorlardı. Davet, saat 17 içindi. Gerçi D.P. Genel Başkanını tanıyanlar kendisini tam 17 de beklemiyorlardı ama akreple yelkovan ilerleyip de Menderes görünmeyince hafiften bir heyecan başladı. Genel Başkanın öncüsü Medeni Berk gelmiş ve "yuvaya dönüş" ün önemi hakkında sohbete bile dalmış, onu Osman Kavrakoğlu -Hür.P. lilerin D.P. den ihracını sağlayan Haysiyet Divanı başkanı- aynı mevzudaki vukuflu sözleriyle desteklemişti. Fakat Menderes görünmüyordu. Saat 17.30 oldu, 18 oldu, 18.30 oldu.. "Transfer kıymetler" deki endişe artıyordu. Medeni Berki sıkıştırarak iki defa Başbakanlığa telefon etmesini sağladılar. Beyfendi gelecekti! Muammer Alakant, Sabahaddin Çıracıoğlu, Ferruh Ağan ve bazı gençler kapının ta kenarında duruyorlar, kendilerinden de endişeli arkadaşlarını "gelecek.. gelecek.." diye teselli ediyorlardı. Saat 18.30 u da geçince eski Hür.P. lilerin merakı heyecan halini aldı. Yüzler hararetten ve sıkıntıdan fena halde kızarmıştı ki tam 18.40 da Beyfendi göründü. Kahverengi bir elbise giymişti. Arkasında, koyu renk elbiseler içinde Dr. Gedik ile Belge vardı.

Başbakan kapıdan girince fotoğrafçıların flâşları parladı. Menderes keyifli görünüyordu. İki kolunu yana açıp gülümseyerek "Elaman bu fotoğrafçılardan" diye takıldı. Daha sonra da sık sık "Topluca alın resmimizi.. Oldu mu? Oldu mu?" diye sordu. Hattâ bir ara, çeviklik gösterisi de yaptı ve salonu ikiye ayıran yarım metre yükseklikteki seti herkesin hayretten açılmış gözleri önünde atlayarak öteki tarafa geçti. Orada da resimler çekildi. Menderesin gözlerindeki muzip ifade hiç kimsenin dikkatinden kaçmadı. Eee, böyle bir anın tadını çıkarmak elbette ki hakkıydı.

"Günün mânası"

Fotoğraf faslı bitti ve sıra "Günün manası" na geldi. Konuşan Ferruh Ağanın gözleri yaşlıydı. Ah, vaktiyle babası, hattâ kendisi nasıl yollarda "haftalarca süren yolculuklar" yaparlardı! Halbuki Menderesin yol politikası sayesinde, işte şimdi insan şıp diye bir yerden ötekine geçiveriyordu! Dinleyiciler Muammer Alakanta baktılar. Alakant da şıp diye C.H.P. ye, C.H.P. den D.P. ye, D.P. den Hür. P. ye, Hür. P. den D.P. ye geçivermemiş miydi? Ferruh Ağan uzun uzun anlattı. Sadece meşhur İspat Hakkına temas etmedi. Anlaşılan artık kendileri de İsmail Hakkıyı İspat Hakkına tercih ediyorlardı. Hür.P. nin eski Ankara il başkanı sözlerini D.P. Genel Başkanına hitaben "Arkadaşlarımı size birer vedia olarak takdim ediyorum" diye bitirince günün mânası hakikaten belirmiş oldu. Bu sırada Muammer Alakant bu vediaların D.P. ye sağladığı "zinde kuvvet" ten bahsediyor, kendilerinin ayrıldıkları D.P. ile bugün yeniden katıldıkları D.P. arasında "dağlar kadar" fark bulunduğunu söylüyorlardı. Ancak bu farkın mahiyetini anlatmadı.

Ferruh Ağanın sözlerine cevap veren Menderes, evvelâ vedialardan pek hoşlanmadığını ifade etti. "Arkadaşlarımız birer vedia olarak değil, bizden birer parça olarak yeniden içimize geldiler" " dedi. Sonra, Muhalefetten şikayet etti, etti. Bunca iş yapmıştı da, bir tek gün kendisine "Aferin, iyi yaptın.." dememişlerdi, Anlaşılıyordu ki radyolarda bunca telgraf okunduğu ve bunlarda hep "Aferin, iyi yaptın.." denildiği halde Menderes içinde bu boşluğu hissediyordu. İşte, Alakant ve arkadaşları en gür sesleriyle "Aferin, iyi yaptın.." diye haykırıyorlardı da, gene bu boşluk dolmuyordu.

Menderes yarım saatlik konuşmasının sonunda kadehini kaldırarak "Şerefinize!" dedi. Bütün kadehler havaya kalktığı sırada Klüp 47 nin garsonları tepsiler içinde -Hayır! Vedialar değil- havyarlı kanapeler dolaştırıyorlardı. "Zinde kuvvetler" D. P. ye giriş beyannamelerini bizzat Menderese imzalatmak için birbirleriyle yarışırlarken dışarda şakır şakır yağmur yağıyordu.

— YAZ LAN!. SAYIN ADNAN MENDERES, BAŞBAKAN VE DEMOKRAT PARTİ GENEL BAŞKANI.....

İdare Meclisi

Geçen haftanın son günü bir genç adam, eline define geçirmiş gibi seviniyordu. İşin aslında, elinde tuttuğu siyasi bakımdan bir defineden farksız değildi. İçinde devlet parası bulunan şirketler hakkında Başbakandan bilgi istemiş, bu arada böyle şirketlerin İdare Meclisi başkanlarıyla azalarının isimlerini sormuştu. Cevap bir senede hazırlanıp da kendisine verildiğinde bir de görmüştü ki, mevcut 743 İdare Meclisi azalığının inanılmaz bir miktarı "Demokrat kardeşlerimiz" arasında paylaşılmıştır!

Genç adam, Adananın C.H.P. li milletvekili Turgut Yeğenağa bu haftanın başında evinde, AKİS muhabirinin suallerine cevap verdi ve meseleye nasıl el koyduğunu, cevapta neler keşfettiğini anlattı. Üstelik aynı hadiseyi bir başka genç C. H. P. milletvekili, gene Adanalı Suphi Baykam da tetkik etmiş ve o bir de Temyiz ilâmı bularak hadiseyi B.M.M. de bahis mevzuu etmişti. İşin hususiyeti şuydu: Bir takım D.P. milletvekillerinin milletvekilliği sıfatının kalkması ve bunların, aldıkları ödenekleri iade etmeleri gerekecekti. Turgut Yeğenağa sakin konuşmasıyla vaziyeti açıkladı. Neşesi yüzünden akıyor, eline geçirdiği defineyi C.H.P. nin bütün seçimler boyunca seçmenlere D.P. nin idare anlayışını izah için kullanmak niyetinde olduğunu saklamıyordu., Bu kadar lâfı edilen "İdare Meclisi azalığı" hikâyesinin bir efsaneden ibaret olmadığını ve bunların "Demokrat kardeşler" arasında paylaşıldığını resmi vesikayla ortaya koymak elbette ki az propaganda olmayacaktır.

"1958 yılında İktisadi Devlet Teşekküllerini B.M.M. adına murakabe edecek heyete dahil oldum. İncelemeler sırasında İktisadi Devlet Teşekküllerinden bir çoğunun, hatta hemen hepsinin para sıkıntısı çekmekte olduğu ortaya çıktı.

"Hal böyleyken, bu teşekküllerin takatlarının çok üzerinde iştiraklere girişmiş olduklarını hayretle müşahade ettim.

"Bunlardan biri olan ve oldukça büyük sermayeye sahip bulunan Sümerbankı ele aldım ve vaziyete baktım.

"Sümerbank, işletme ve tesis sermayesinin yarısından fazlasını kısa vadeli yabancı kaynaklardan temin ediyordu. Buna karşılık 48 şirkete iştirak etmek suretiyle 165 milyon 342 bin liralık taahhütte bulunmuş, bu meblağın 127 milyon 995 bin lirasını da tamamen ödemişti! Kendi imkânlarıyla işlerini yürütemiyen bir müessesenin başka müesseselere iştirak etmesi ve onlara ayrıca kredi temin etmesini hayretle karşıladım.

"Bu hal merakımı mucip oldu. Sümerbankın iştirakiyle kurulmuş olan şirketlerin ekserisi 3460 sayılı kanunla Meclis murakabesine tâbi olmıyan şirketlerdi. Bunların iştigal mevzuları Sümerbankın iştigal mevzuuna uymuyordu. Meselâ Türkiye Turizm Bankası, Gıda ve İhtiyaç Maddeleri T.A.Ş., Şeker Fabrikaları gibi...

"İncelemelerimi derinleştirdim. Bu halde olan İktisadi Devlet Teşekkülünün yalnız Sümerbank olmadığını, diğer bütün İktisadi Devlet Teşekküllerinin de aynı durumda bulunduğunu gördüm. Bunun üzerine Başbakanlık tarafından cevaplandırılması talebiyle şu soruyu sordum; "3460 sayılı kanunla kurulan İktisadî Devlet Teşekkülleriyle hususi kanunlarla ve devlet sermayesiyle kurulmuş bulunan müesseselerin iştirakiyle vücuda getirilen bilûmum şirketlerin isimleri, iştigal mevzuları, iştirak eden diğer firmaların isimleri ve sermaye miktarları, bu müesseselerin idare meclisi reis ve azalarının isimlerinin bildirilmesini rica ederim."

"Tam bir sene sonra, sorduğum sorunun cevabı nasılsa verildi ve 36. inikat zabıt ceridesinde neşrolundu.

"Soruma verilen cevap meseleyi ortaya çıkarmış, İktisadî Devlet Teşekküllerinin bu derece para sıkıntısı çekmelerine rağmen bu kadar fazla iştirake neden gittikleri anlaşılmıştır. Düşünmek lâzımdır ki, bu yoldan ortaya tam 743 adet İdare Meclisi azalığı çıkarılmakta ve bunlara kıymetli Demokrat kardeşlerimiz

Azalığı Skandalı

bol ücretlerle tâyin edilmektedir. Verilen isimler. D.P. li hali hazır milletvekillerinden 18 kadarının İdare Meclici azası olduklarını göstermektedir. Hele iki Meclis Başkan Vekilinin -İbrahim Kirazoğlu, Agâh Erozanda bunların arasında bulunması son derece calibi dikkattir.

"Diğer taraftan son derece enteresan bir mesele daha bu suretle ortaya çıkmaktadır. Bu milletvekillerinden bir kısmı -Hüseyin Fırat, Kemal Serdaroğlu, Burhanettin Onat- murakabesiyle vazifeli bulundukları İktisadi Devlet Teşekkülleri tarafından bir takım İdare Meclisi azalıklarına atanmışlardır. Meselâ, Kemal Serdaroğlu Bergama Pamuk İpliği ve Dokuma Sanayii Türk Anonim Şirketinde İdare Meclisi azasıdır ve orada Sümerbankı temsil etmektedir!

"Bundan başka yine Kemal Serdaroğlu, Nafiz Tahralı, Muzaffer Kurbanoğlu 1959 yılı İktisadi Devlet Teşekkülleri umumi heyetine B.M.M. ni temsilen iştirak edip, İktisadî Devlet Teşekküllerini murakabede fiilen vazife almışlardır. Bu demektir ki, o milletvekilleri millet adına bir taraftan murakabe vazifesini yaparken, diğer taraftan temsil ettikleri müesseseleri bu murakabeye karşı müdafaa durumundadırlar. Böyle bir hal insanın kendi kendine sual sorup yine kendisinin cevap vermesi gibi bir şeydir.

"Bütün bunları bir tarafa bıraksak bile milletvekilliği ile bu çeşit vazifelerin birleşemiyeceğine dair esbabı mucibe serdeden bir Temyiz kararı mevcuttur. Bir milletvekilinin Vakıflar Bankası Umum Müdürlüğüne tayini ve bu vazifede uzun müddet bulunmasıyla ilgili olarak mahkemece verilen hükmü neticeye bağlıyan kararda Anayasanın milletvekilliğinin memurlukla bağdaşamıyacağını belirten 23 ve 28. maddeleri şu şekilde mânalandırılmaktadır: Anayasanın 23. maddesinde milletvekilliği ile hükümet memurluğunun bir kimse üzerinde toplanamıyacağı, 28. maddesinde ise milletvekilliğinin bu takdirde sona ereceği yazılıdır. Bu hükümlerin gayesi milletvekillerinin Hükümeti murakabe vazifelerini herhangi bir minnet duygusu altında olmaksızın tarafsızlık içinde yapmalarını sağlamaktır.

"Şimdi, murakabe edenle murakabe olunanın aynı şahıs olması meselenin sakatlığını ortaya çıkarmakta ve oynanan komedi bütün açıklığı ile görülmektedir. İşte bunun içindir ki milletvekilliği müessesesinin tam murakabe yapması yönünden bu mevzuun kesin bir neticeye bağlanması gerekmektedir.

"Öte yandan para sıkıntısı çeken İktisadî Devlet Teşekküllerinin bir çok şirketlere iştiraki İktidarın bazı meseleleri halletmesi bakımından son derece faydalı olmaktadır. Bunlardan bir tanesi işsiz kalan eski D.P. mebuslarına iş bulmak zorluğunun ortadan kalkmış olmasıdır! Pek çok eski D.P. milletvekili İktisadi

Turgut Yeğenağa

Devlet Teşekküllerinin iştirak ettiği şirketlerde halen idare meclisi azası veya başkanıdır. Hani eskiyen ayları kırpıp kırpıp yıldız yaparlarmış, anlaşılıyor ki seçilmeyen D.P. milletvekilleri de millet parasıyla kurulan şirketlerin İdare Meclislerine başkan veya aza olmaktadırlar. Soruma verilen cevapta açıklandığına göre yüze yakın Demokrat bu şekilde bir yerlere kapılanmışlar ve Partileri içinde pek revaçta bulunan meşhur "Vefa Duygusu"ndan faydalanmışlardır. Ancak, millet kasasından vefa göstermek, herkes takdir eder ki biraz garip vefa anlayışı, daha da garip siyaset telâkkisidir.

"Anlattıklarım bu meselenin ortaya çıkan panoramasıdır. İş derinleştirildikçe daha birçok pürüzler belirecektir. C.H.P. Grubu olarak bunun üzerinde ısrarla ve titizlikle durmaya karar vermiş bulunuyoruz.

Perdenin arkası

Klüp 47'de hülle muamelesini takip eden izdivaç tazelemesi töreninin yapıldığı geçen haftanın içinde bütün Demokratlar aynı derecede neşeli görünmüyorlardı. Bunların başında madalyonun tersini de görmek imkânına sahip olanlar geliyordu. Nitekim D.P. nin Rüzgarlı Sokaktaki muhteşem Genel Merkezinde yeni seçimlerin arifesinde esen hava ne 1946 arifesinde Sümer Sokaktaki binada esen heyecanı, ne 1950 arifesinde Kocatepedeki binada esen ümitli, ne 1954 arifesinde aynı Rüzgârlı sokak-

Emin Kalafat
Sabık beyannameci

taki binada esen emin hattâ 1957 arifesinde esen azimli havaya benziyordu. Gerçi idare dizginlerini elinde tutan, hep aynı tecrübeli zattı. Basri Aktaş senelerin -ve milletvekilliğinin- verdiği fazla kilolara, hattâ hafif göbeğe rağmen hem yakışıklılığını hem de teşkilât meselelerine vukufunu muhafaza ediyordu. Fakat gelen haberleri ciddi ve esaslı bir tahlile tâbi tuttuğunda D.P. nin kudreti, kuvveti hakkında resmi beyanların ifâde ettikleri kanaatten bambaşka kanaate varmaktan gene de kendisini alamıyordu. Nitekim, haftanın, sonlarında bir akşam yabancı, bir elçilikte etrafını saranlara seçimlerin Mayıs sonlarında yenileneceğini -belki ihtiyatsızlık neticesi, ama belki de kendisine verilen bir vazifenin ifası zımnında- ileri sürerken hiç de mesut görünmüyordu. Nitekim kendisini sevimli bulmakta devam eden bazı Halkçılar D.P. nin kaybedeceğinden emin olduklarını söylediler, fakat şahsen Basri Aktaşın kazanmasını temenni ettiklerini sözlerine eklediler. Ama bu temenni bile D.P. nin tecrübeli "İdari Genel Sekreter"ini saadetine ve eski ümitli haline kavuşturamadı.

Buna rağmen Basri Aktaş Rüzgârlı Sokaktaki Genel Merkeze muntazaman gidip çalışmakta devam etti ve teşkilâtla Adnan Menderes arasındaki temasları dikkatle korudu. Elbette ki çalışmalar 1946 - 50 arası çalışmalarına nisbetle daha rahat ce-

Basri Aktaş
Nerede eski günler?

reyan ediyordu. O tarihlerde müşkilât çıkaran valiler -bazen aynı şahıslar- bu defa D.P. Genel Merkezinden "emir telakkisi" karşısında adeta seviniyor, göze girmek için birbirleriyle yarışıyorlardı. Ama, hayır! Memlekette esen havanın, hattâ Kastamonuda esen havanın -Basri Aktaş Kastamonu milletvekilidir ve Kastamonuda bu defa D.P. kaybedecektir- bâmbaşka olduğunu, ortada bir D.P. nin kalmadığını anlamak o kadar zor olmuyordu. 1950 neredeydi, 1960 nerede?

Haftanın sonunda Basri Aktaş, yeni seçimleri hazırlamakla uğraştığı hakkında dolaşan söylentileri kesin

Mübalâğa

Bir gün, bütün memleketin sevgilisi vaziyetinde iktidara gelen bir siyasî partinin sadece on yıl içinde nasıl ufalana ufalana kaybolduğu araştırıldığında en güzel misâl olarak D.P. gösterilecek ve buna sebep diye "Mübalâğa" teşhisi konulacaktır. "Yapıyorum, oluyor!" zihniyeti koca partiyi bugünkü hazin duruma getirip bırakmıştır. Zira, parti büyüklerinin zanlarının aksine, evet "yapılmıştır" ama "olmamıştır."

İşte, radyo! Dünyanın bu en kudretli silâhını bu kadar tesirsiz, gülünç hale ancak böyle bir zihniyet getirebilirdi. Evvelâ Devlet büyüklerinin sözlerinin yayınlanmasıyla işe başlanıyor, sonra Hülzümet büyükleri söz sahibi oluyorlar, arkadan nutuklar saatler ve saatler kelimesi kelimesine okunuyor, müteakiben her Hâber Bülteninin başında bir "Şahsa Tapınma Âyini" yer alıyor, bu da yetmiyor ve Parti büyüklerinin konuşmaları kendi sesleriyle aksettiriliyor! Şimdi Burdur D.P. il başkanının Menderese telgraf çeken sabık Hür.P. lilere tebrik mesajı şakır şakır kıraat olunuyor. Yakında D.P. ocak başkanlarının Avrupada tahsilde bulunan oğullarına yazdıkları ve İktidarı öven hususi mektuptan radyoda yer alırsa hiç kimse şaşmayacaktır.

Mübalâğa, mübalâğa, mübalâğa!

Ama ne oldu?

Topla, tüfekle devrilmeyecek bir parti yerle bir oldu ve yirminci asrın en kudretli propaganda silâhı radyo bir çakaralmaz tüfekten daha az tesirli hale geldi.

Adam asıl, şuna şaşıyor: Koca D.P. de bu basit hakikati söyleyecek, yüzlere haykıracak tek kimse de mi kalmadı? O D.P. ki bir zamanlar medeni cesareti sahibi insanlarla doluydu!

bir dille yalanladı ve suali soranlara "Bunu ilk defa sizden duyuyorum'' diye o kendisine has "flegmatik" tavırla ademi malûmat beyan etti. Fakat bu, D.P. deki seçim hazırlıklarına bir sekte vurmadı.

Hemen hemen aynı sıralarda, hayatından 1957'e nisbetle inanılmaz derecede az memnun olanlardan biri de Emin Kalafattı. Emin Kalafat kendisine o tarihte yayınlattırılan meşhur "Kalafat Beyannamesi"nde ileri sürdüğü fikirlerin D.P. ye hayır getirmediğini anlamıştı. Her halde 1960 yılında bir beyanname yayınlanacak olursa bunun Kalafat imzasını taşımayacağından kat'i şekilde emindi. Gerçi seçim bölgesi Çanakkalede D.P. nin vaziyetinin sağlam bulunduğunu sanıyordu. Jip satışlarının Çanakkale yoluyla yapılmasının sağlanması seçim bölgesinin kudretli bazı şahıslarına servetin yolunu açacak, bu refah da seçmenlerin gene D.P. ye rey vermelerini sağlayacaktı ama meşhur "Kalafat Beyannamesi" nin imzacısı madalyonun tersini görenlerden biriydi ve bu seçimler hakkında ciddi endişeye sahip görünüyordu.

C.H.P.

Çalışan kazanıyor!

Geçenlerde bir gün, C.H.P. nin 67 il başkanı birer davetiye aldılar. Davetiye Ankaradan, Genel Merkezden geliyordu. 8 Martta büyük bir toplantı tertip edilmişti. İl başkanları toplantıda hazır bulunacaklardı. Toplantıya bizzat Genel Başkan İsmet İnönü başkanlık edecek, Genel Sekreter, yardımcıları, Merkez İdare Kurulu üyeleri, hatta, Grup Başkan vekilleri ile Grup İdare Kurulu üyeleri çalışmalara katılacaklardı. Bu, bir nevi küçük Kurultay olacak, Türkiyenin her yerindeki C.H.P. teşkilatının sesi Genel Merkeze il başkanlarının ağzından duyurulacaktı. Buna karşılık Genel Merkezin talimatları da aynı yoldan teşkilâta aksettirilecekti.

Genel Başkan, Parti Meclisini de il başkanları toplantısından üç gün sonrası için, 11 Martta çalışmaya davet etti. Böylece Partinin Kurultaydan sonraki en yüksek ve selâhiyetli kademesi memleket çapında C.H.P. nin durumundan haberdar olacak, münakaşalarını o ışık altında yapacaktı. Her iki toplantıda konuşulacak ana mevzuun ne olacağı hususunda hiç kimse tereddüde kapılmadı: Seçimler meselesi görüşülecekti!

Eski D.P. Genel Merkezi
Yerinde yeller esiyor

Hakikaten bu haftanın başında, uzun ve cansız -kavgasız değil- müzakerelerden sonra B.M.M. tatile girdiğinde asıl canlı faaliyet C.H.P. nin Kızılaydaki çalımlı Genel Merkezinde başladı. Genel Merkez bir turizm bürosunu andırıyordu. Milletvekilleri, Parti ileri gelenleri sadece seyahatten bahsediyor, yol hazırlıklarının durumu mevzuunda izahat veriyorlardı. Ortada, bir takım listeler dolaşıyordu. Listelerde kimlerin nereye gideceği yazılıydı. C.H.P. Genel Merkezi B.M.M. nin tatili sırasında Grup azalarını seferber etmeyi kararlaştırmış ve geniş bir program hazırlamıştı.

Partinin, il temsilcileri vardı. Bunlar, muhtemelen bir milletvekili arkadaşlarıyla birlikte Genel Merkezi temsil ettikleri illere derhal gidecekler ve oradaki vaziyeti bizzat görerek rapor hazırlıyacaklardı. Bu suretle, istisnasız bütün iller taranmış olacaktı. Bunun yanında, Genel Merkez dört büyük ekip hazırladı. Ekiplerden biri İstanbula uğrayacak, oradan Trakyaya geçecekti. Geçen hafta bazı gazetelerde bu ekibin yüz milletvekili gibi astronomik rakama baliğ milletvekilinden müteşekkil olacağı yolunda haberler çıktı. Haber, İstanbul teşkilâtı tarafından uçurulmuştu. Gerçi "İstanbulda tetkikler yapmak" bütün milletvekillerinin gönlünde yatan aslandı -Avrupada tetkik yapamadıklarına göre..- ama Genel Merkezin bu kadar çok sayıda milletvekilini İstanbula göndermesine imkân yoktu. Aslında, kalabalık bir kafile işe İstanbuldan başlayacak, sonra D.P. nin hâlâ kuvvetli göründüğü ender bölgelerden biri olan Trakyayı ciddi şekilde tarayacaktı.

Başka bir ekip Egeye gidecekti. Ege için hazırlanan kafile de oldukça yüklüydü. İzmir ve dolaylarında C.H.P. nin şansı 1957 seçimlerine nazaran artmıştı. Ancak, çok çalışmak gerekiyordu. Zira o bölgede de D.P. kuvvetini kısmen muhafaza ediyordu. Ekip İzmirde parti içi huzursuzluk üzerinde de duracak, Ankarada Martın ilk haftasında yapılacak iki ehemmiyetli toplantıdan evvel vaziyeti kendi gözleriyle görecekti.

Üçüncü bir kafile Karadenize çıkacaktı. C.H.P. Karadenizden çok ümitliydi. Belki sahilin iki ucunda, Zonguldakta ve Rizede hava C.H.P. için tamamiyle olgun hale gelmemişti, fakat aradaki bütün illerde en tarafsız müşahitler kazanma şansını Muhalefete veriyorlardı. Sinop, Samsun, Giresun, Ordu ve Trabzonda D. P. inanılmaz derecede kuvvet kaybetmişti. Bu yüzden, haftanın başında Karadenize gidecek kafile üzerinde ehemmiyetle duruldu ve ekibe Karadeniz halkının sevgisine, sempatisine sahip tanınmış kimselerin katılması sağlandı.

Son ekip, Güney illerini tarayacaktı. Başbakan Menderesin Güney turnesi "sel gider, kum kalır" sözünü doğrulamıştı. Bir bardak suda fırtınalar koparılmış, ama gürültü diner dinmez, devşirilmiş kıtalar yerleri ne döner dönmez her şey eski haline

Okuyucu Mektupları

Zeki Müren hakkında :

Neşir ve mücadele hayatının kıymetli bir rüknü olan muhterem AKİS derginizi çıktığı gündenberi takip edenlerdenim. Bugüne kadar, zaman zaman şekvacı olabileceğimiz bazı yazılar intişar etmişse de herhangi bir şikâyetimiz olmamıştır. Bu kere 289 sayılı mecmuada "maruf hanende Zeki Müren" in kapağa ve Eğlence başlığı altında kıymetli dört sayfaya oturması bir okurunuz sıfatiyle bizi gücendirdi. Bir tarafda İktidar — Muhalefet en çetin mücadele anlarını yaşarken, biz halâ daha "Zeki Mürende miyiz?". Bu hareketi bir İktidar Papağanı yapsaydı, yerinde olurdu. Bırakın onu kendine. O eğlensin, eğlendirsin. Bize hanendelerin değil, Hürriyetçilerin hayatı lâzım.

Mehmet Kayran — Sivas

•

Kapağında Zeki Mürenin resmi bulunan sayınızı bir çok arkadaşlarım aradıkları halde bulamadılar. Bu çok sevilen sanatkârın AKİS gibi bir mecmuaya "Kapak Adamı" olması hepimizi sevindirdi. Zira, doğrusunu isterseniz, politikadan ve politikacılardan gına geldi. Üstelik, o fasıllarla meşgul kimseler mecmuanın yarısını kendilerine ayrılmış buluyorlar. Diğer yarısı da, bizlere kalsın. Bu yolda devam etmenizi diler, böyle sayılardan İstanbula daha çok sayıda yollamanız lüzumunu hatırlatırım.

Atifet Arkan — Maçka

•

Kadın sayfası hakkında:

Çıktığı gündenberi AKİS'in devamlı bir okuyucusuyum. Bilhassa Kadın sayfasından çok memnundum. Fakat maalesef, Jale Candan gittikten sonra kadın sayfası bizi hiç tatmin etmiyor. Meselâ Ankaradaki Ev Ekonomisinin faaliyetlerinden bahsetse. Ekonomik ve sıhhi beslenme, şık ve ucuz giyim, son moda haberleri, mutfak bilgisi, bütçe, ev idaresi, dünya kadınlığını alâkadar eden yazılar bekliyoruz. Yakında böyle yazılara kavuşacağımızı temenni eder. Saygılarımı sunarım.

S. Telatay - Ankara

C.H.P. de bir toplantı
Barut = Çalışma

avdet etmiş, bütün Güney C.H.P. li manzarasına bürünmüştü. Muhalefetin Güneyden hiç bir endişesi yoktu. 1957 nin şartları, kuvvetlenerek muhafaza olunmuştu. Şimdi, bilhassa Güney bölgesinin milletvekillerini ihtiva edecek C.H.P. kafilesi B.M.M. nin tatilinde yeniden seçmenleri arasına girecek, gürültülü şekilde değil, alttan alta seçim çalışmasına başlayacaktı.

İnönü bekliyor

Böylece C.H.P. ekipleri Türkiyenin her tarafında seçim arifesi faaliyetine girişirken Genel Merkez kendisine ayrı bir program hazırladı. Memleket çapında muhalefet hareketi, Kızılaydaki Genel Merkez binasından idare edilecek Merkez İdare Kurulu üyeleri ile Genel Sekreter ve Genel Başkan Ankarada vazife başında kalacaklardı. Seçim kararı resmen verildiği takdirde İnönü seçim kampanyasını kendi bölgesinde, Malatyada açmak kararını geçen haftanın sonunda arkadaşlarına bildirdi. Zaten, seçim kararı verilmese de C.H.P. Genel Başkanı ilkbaharda Malatyaya gitmek, orada kalmak niyetindeydi. Böylece hem kendi seçmenleriyle temas edecek, hem de baba memleketinde, hemşehrileri arasında birkaç gün geçirecekti.

Doğrusu istenilirse, Genel Merkezin işi şu son günlerde artmıştı. Genel Merkezin niyeti seçimlerden evvel teşkilâtla alâkalı meselelere hal çaresi bulmak, Partiyi seçimlere tam bir birlik havası içinde sokmaktı. Bunun kolay olmadığı, fakat imkânsız sayılamayacağı çalışmalar başlayınca ortaya çıktı. Teşkilât içinde bir takım dertler, üzerlerine seneler senesi cesaretle eğilinmediğinden ve herkese mavi boncuk dağıtma politikası tercih edildiğinden askıda kalmıştı. İlk elde bunların tasfiyesi ve teşkilâta sıhhatli bir havanın verilmesi elzem sayıldı. Nitekim, İsmail Rüştü Aksalın Genel Sekreterlik vazifesini üzerine almasını takiben derhal o yola gidildi. Aksalın idaresindeki Genel Merkezin bu gayreti teşkilât içinde müsbet karşılandı ve Genel Merkezin hem otoritesini, hem prestijini arttırdı. Teşkilât, Ankarada yeni bir hava estiğini, ciddi bir ekip çalışmasının başladığını farketmekte gecikmedi. Ankaranın her kararı mesut olmadı ama, Genel Merketin karar veren bir Genel Merkez haline gelmesi herkesi ümitlendirdi, memnun etti. Demek "idare-i maslahatçılık" havası artık kaybolmuştu.

Hedef seçimler!

Bu haftanın başında, içinde işte bu havanın estiği C.H.P. Genel Merkezinde yürekleri ve zihinleri meşgul eden başlıca mevzu ise, elbette ki seçimdi. Artık her mevzu, mutlaka seçim zaviyesinden ele alınıyordu, hadiselerin seçime muhtemel tesiri

göz önünde tutuluyordu. Nitekim C.H.P. idarecileri B.M.M. tatile girerken son müzakerelerin kendi seçim şanslarını arttırmış olduğu kanaatini savundular. Gerçi Meclis içinde kuvvetlerini gerektiği gibi kullanamadıklarını kabul ediyorlar, üstelik D.P. nin basit taktikleri sayesinde herkese bir bıkkınlık geldiğini, alâkanın eksildiğini, azaldığını da söylüyorlardı. Ama haftanın başında Kızılaydaki binada esen, bir nikbinlik havasıydı. Bu havayı en ziyade, D.P. milletvekillerinin aşikâr neşesizlikleri, ümitsizlikleri ve yılgınlıkları doğuruyordu. Meclis içi çatışmalarında lâf ebesi sözcüler vasıtasıyla kendi Grupları mensuplarını manevi disiplin altında tutan D.P. büyükleri bu zaferleriyle övünürlerken C.H.P. liler Meclis dışında galibiyetin kendilerinde kaldığını, zira umumi efkârın hadiselere doğru teşhis koyduğunu ileri sürüyorlardı.

Herhalde, Büyük Meclisin tatile girdiği bu haftanın başında C.H.P. liler seçim faaliyetine yüksek ve kuvvetli bir maneviyatla koyuldular. Üstelik, D.P. ye nazaran inanılmaz derecede tesirli bir avantajları vardı: Çalışıyorlardı! Plânlı, programlı, ihtiyatlı, fakat tam manasıyla azimli şekilde iktidara adım adım yaklaşmakta oldukları bir arı kovanını -ve 1950 arifesindeki D.P. Genel Merkezini- andıran Kızılaydaki binanın odalarında, koridorlarında bile hissediliyordu.

Dış Politika

Bir gömlek hikâyesi

Geçen haftanın sonunda, C.H.P. nin en yüksek çevrelerini pek, ama pek eğlendiren bir hadise cereyan etti. Cumartesi sabahı İsmet İnönü, Ayten sokaktaki evinin kahvaltı masasında greyfutunu yerken Zafer gazetesini eline alıp da dehşetengiz başyazarın "Tam 180 derece!" başlığını taşıyan yazısının ilk cümlelerini okur okumaz bir kahkaha atmaktan kendisini alamadı. Demokrat Büyükler Muhalefet liderinin dış politika demecini yirmidort saatlik bir rötarla anlamışlar ve o demecinde Muhalefet liderinin ne dediğini farkeder etmez de küplere binmişlerdi. Yukardan lâ sesini alınca dehşetengiz başyazar harekete geçmiş ve İktidarın demeç karşısındaki tutumu derhal değişivermişti. Sanki demeci dinler dinlemez kürsüye fırlayıp İnönünün hüsnüniyetine teşekkürlerini bildirerek söze başlayan zorlu Dışişleri Bakanı Demokrat İktidarın Dışişleri Bakanı değildi. Sanki talihsiz Osman Kapaniyi D.P. Grubu

Adnan Menderes
24 saatlik rötar

sözcüsü olarak, kürsüye çıkarmamışlardı. Sanki pek bağımsız Hikmet Bayur "Bakın, İsmet İnönü İktidarımızın dış politikasının basiretini nasıl anladı! Yakında, iktisat politi-

Burhan Belge
La sesini duyunca...

kamızı da buradan övecek.." diye alkış tutmamıştı. Sanki Muhalefet liderinin D.P. nin dış politikasını övdüğünü manşetlerde ilân eden mutebe ber Havadis D.P. nin organı değildi. Hattâ ve hattâ sanki bizzat Zafer, sadece yirmidört saat evvel -evet, sadece yirmidört saat evvel- "İnönünün D.P. iktidarının dinamik, verimli ve başarılı dış politika siyasetini tasvip eder ve destekler mahiyette konuşması umumi heyette alâka ile karşılanmıştır" diye yazmamıştı. Dehşetengiz başyazar şimdi Muhalefet liderine, aynı konuşmasından dolayı ateş püskürüyordu. Muhalefet lideri "ziyadesiyle münasebetsiz mütalea" larda bulunmuştu! Muhalefet "bal gibi" nötralistti! İnönü hep "menfi ve ara bozucu gayretler" sarfetmişti! Ama itiraf etmek lâzımdır ki dehşetengiz başyazar yazısına son derece manalı bir başlık seçmişti: "Tam 180 derece!" Hakikaten Demokrat büyükler İnönünün ne dediğini kavrar kavramaz D.P nin resmi tutumu yirmidört saat içinde tam 180 derecelik bir dönüş kaydetti.

Mamafih, C.H.P. nin yüksek çevreleri bunu tahmin ettiklerinden ve karşı tarafın ancak yirmidört saat sonra ayılacağını hesaplamış bulunduklarından geç kalan salvolar karşısında sadece neşe izhar ettiler.

Meraklı dinleyiciler

Geçen haftanın sonlarında İsmet İnönü, cebinden dokuz sayfalık dış politika deklarasyonuyla Büyük Meclisin kürsüsüne çıktığında umumî heyetten yarım saatlik konuşma müsaadesi alınmıştı. O sıralarda Grup sözcülerine tanınan konuşma müddeti sadece altı dakikaydı. Fakat bir takrir üzerine umumi heyet, Dışişleri bütçesinde Grup sözcülerinin konuşma müddetini yarım saate çıkarmıştı.

İnönü kürsüde bir an durdu, sonra iç cebinden konuşma metnini, yan cebinden gözlüklerini çıkardı. Salonda derin bir sessizlik ve heyecan hüküm sürüyordu. Diplomatlara ayrılan locada elçiliklerin temsilcileri vardı. Amerika Büyük Elçiliğini Mr. Smith temsil ediyordu. O sabah alelacele Pakistandan dönmüş olan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu kabineye ait koltuklardan birine oturmuş, bekliyordu.

Muhalefet lideri tok bir sesle demecini okumaya başladı. Demeç, cihan barışının bugünkü durumu hakkında son derece orijinal bir tahlil ile başlıyordu. Bu, hadiseleri günü gününe takip eden ve bunlara teşhis koyabilecek kabiliyete, kültüre sahip bir büyük devlet adamının tahli-

liydi. Bütün Meclis, bilhassa D.P. milletvekilleri her zaman dinlemek fırsatını bulamadıkları bu beyanatı alâkayla takip ediyorlardı. İnönü böyle bir dünyada Türkiyenin tarafsızlık politikası gütmesinin kabil olup olmayacağını inceledi. Hayır, bu kabil değildi. Memleketin menfaatleri, Türkiyenin Batı bloku içindeki yerini muhafaza etmesini gerektiriyordu. Muhalefet lideri NATO'yu Türk dış politikasının esas manzumesi olarak gösterdikten sonra Türkiyenin CENTO içinde kalmasını faydasız bulmadığını açıkladı ve konuşmasının en mühim kısmına, Türk - Amerikan münasebetlerine geldi.

Dinleyiciler demecin o kısmının itinayla seçilmiş kelimelerden, dikkatle tertiplenmiş cümlelerden müteşekkil olduğunu derhal farkettiler. İnönü söylemek istediğini büyük bir incelikle söyledi. İtiraf etmek lâzımdır ki, bir diplomatik konuşmada fikirler ancak bu derece maharetle açıklanabilirdi. Muhalefet lideri kesin vaziyet almasına rağmen herhangi bir yanlış anlamaya meydan verecek sözlerden sakınmayı bilmişti. Aslında, konuşma son derece berraktı. Tabii, anlamasını bilenler için..

Muhalefet lideri Araplarla münasebetlerimiz ve Sovyetlere karşı tutumumuz mevzularında da yepyeni fikirler söyledi, görüşler ortaya attı. Anlaşılıyordu ki, İnönü demecini bir tenkit, hattâ tahlil demeci halinde hazırlamamıştı. Yirmidört saatlik rötardan sonra dehşetengiz başyazar buna "dış politika ekspozesi" dedi ki, teşhisi doğruydu. İnönü, Büyük Meclisin üzerinden dünyaya ve bu arada asıl Amerikaya hitap ediyordu. Muhalefet liderinin muhatapları bu hitaptaki mânayı anladılar. Nitekim bir gün sonra Ankaranın siyasî çevrelerinde sadece "İnönünün nutku" konuşuluyordu. İnönünün sözleri geniş memnunluk uyandırmış, bir takım sun'i şüphe bulutlarını dağıtmıştı.

Fakat Demokrat milletvekilleri için talihsizlik, İnönünün demecinin sonlarında bulunan "Söylediklerim C.H.P. nin bugün muhalefetteki ve yarın mesuliyetteki dış politika yoludur" cümlesinin okunmasında bazılarının çıkardıkları gürültülü sesler oldu. Zira bu sesler arasında o cümleyi takip eden "Bu açıklamada bizimle Demokrat iktidar arasındaki farkları herkes kendi anlayışına göre bulacaktır" sözlerini pek iyi işitemediler. İşitselerdi belki bu, bir işaret yerine geçer ve başta bizzat Fatin Rüştü Zorlu daha dikkatli davranmayı tercih ederlerdi. Ama böyle olmadı. Böyle olmadığı için de D.P. nin tutumunda yirmidört saat içinde tam 180 derecelik bir dönüş yapmak zarureti hasıl oldu.

Doğru teşhis

Aslına bakılırsa, İnönüyü takiben kürsüyü işgal eden Demokrat hatiplerden sadece biri hadiseye doğru teşhis koydu. İstanbulun kadın milletvekili Nazlı Tılabar "İnönü, bir Devlet Başkanı gibi konuştu" demekten kendisini alamadı. Gerçi bu ihtiyatsız, fakat doğru lâf hem Zafer, hem de Radyo tarafından dikkatle sansür edildi. Fakat zabıtlardaki yerini aldı. İnönü, iktidara gelmek üzere bulunan bir devlet adamının konuşmasını yapmıştı.

İsmet İnönü
Bir konuştu ki...

Nitekim, daha sonra konuşan Demokrat sözcüler bizzat kendi milletvekillerine İnönünün kudretini belirtmekten başka bir işe yaramadılar. İnönünün sözleri ile bu sözcülerin sözleri arasında dağlar vardı. Onun dış hadiseleri tahliliyle ötekilerin tahlilleri, teşhisleri öylesine farklıydı ve ikinciler o derece zayıf kalıyordu ki Dışişleri bütçesinin müzakeresi D.P. için hakikaten başarısızlık, talihsizlik oldu. D.P. Grubu sözcüsü olarak kürsüye çıkardan Osman Kapani bu başarısızlığın, bu talihsizliğin altını büyük başarıyla çizerek kürsüden indiğinde -o sırada salon adeta boşalmışa- işleri bir defa daha bizzat Menderesin ele alması lüzumu kendisini belli ediyordu.

Menderes ve ötesi

Hakikaten, D.P. nin gösterdiği reaksiyonun hatasını, hatta gülünç tarafını ancak Menderes, İnönünün beyanatını yazılı olarak tetkik ettiğinde farketti. Muhalefet lideri, bırakınız D.P. nin dış politikasının "dinamizmi, başarısı, verimi"nden bahsetmeyi, bu politikayı esaslı şekilde tenkit etmiş ve kapalı cümleler içinde iki görüşün ciddi farklarını ortaya koymuştu. Böyle bir konuşma karşısında teşekkürler etmek, tasvipten dem vurmak, aferin demek akıldan dahi geçmemek gerekirdi. Ama olan olmuş, Demokrat sözcüler teşekkürler sunmuşlar, tasvip şarkıları okumuşlar, hattâ aferinleri bol bol dağıtmışlardı.

D.P. Genel Başkanı, bütün yakın arkadaşlarından hakikaten bir kaç gömlek yüksek olduğunu belli eder şekilde, İnönünün bu sırada böyle bir dış politika deklarasyonuna neden lüzum gördüğünü sezmekten geri kalmadı. Bunun ifade ettiği mânayı da anladı. İnönünün kime hitap ettiği, ne dediği ve muhataplarından ne beklediği ortadaydı. Üstelik, memleketin bugünkü siyasî şartları içinde İnönünün muhataplarının bu sözlere gereken bütün ehemmiyeti verecekleri aşikârdı. Zira Türkiyenin bir takım münasebetlerinin müstakbel şekli, İnönünün muhataplarının bundan sonraki tutumlarına bağlı kalacaktı.

Yirmidört saatlik bir rötarla D.P. toplarının dış politika mevzuunda İnönüye çevrilmesi, Muhalefet liderinin konuşmasının "künh"üne bütün Demokratlar içinde evvelâ Menderesin varmasının neticesi oldu. Doğrusu istenilirse bir çok İstanbul gazetesi de aynı hataya düşmüşler, İnönünün D.P. nin dış politikasını tasvip eder mahiyette konuştuğu zehabına kapılmışlardı. Bunun üzerine, Hikmet Bayur kadar tarafsız Hürriyet, İktidara yeni bir hizmet yapmaktan dolayı son derece bahtiyar "İnönü, D.P. dış politikasını tasvip ile C.H.P. nin bu yolda gideceğini söyledi" diye manşet bile atmıştı.

Tabii, yirmidört saat içinde hava değişince haftanın sonunda herkesin ayağı suya erdi ama bu, Demokrat büyüklerin bizzat kendi taraftarlarına ihtiyatsızlıklarından, anlayışsızlıklarından dolayı fena halde kızmalarına mani olamadı.

Hafta sonunda ortaya çıkmış bir hakikat daha vardı: İnönünün, en yüksek gömlekli Demokrattan gömlek, gömlek, gömlek yükseklerde dolaşmakta olduğu hakikati! Bunu ise herkes anladı.

Eyüp Yardımcı bir öğrenci yurdunda konuşuyor.
Reddedilen yeğen

Akrabalıklar

Reddedilen yeğen

Ömrü yarım asra yaklaşmış, üzerinde Avrupa kumaşından bıçak gibi ütülü şık, açık gri bir elbise bulunan adam "Lütfen aynen yazınız. Madde 1" dedi. Sonra durakladı, zihnini kurcaladı, "Neydi adı?" diye mırıldandı ve karşısındakinin yardımı üzerine devam etti: "Evet, tamam! Eyüp Yardımcı yeğenim değildir."

Hadise geçen haftanın son günü Ankarada, İstiklâl Caddesindeki Vakıflar Apartmanının mükellef bir dairesinin neo-klâsik döşeli oturma odasında cereyan ediyordu. Konuşan adam, müstafi Millî Eğitim Bakanı ve bugünün gözde Demokrat hatiplerinden Celâl Yardımcıydı. Elinde tuttuğu eski türkçenin kûfî stiliyle yazılı notlardan konuşmasını önceden itinayla hazırladığı belli oluyordu. Kalın, kahverengi çerçeveli gözlüğünü gözüne itina ile yerleştirerek ilâve etti:

"— Madde 2: Adedi yüzlere varan Yardımcı (Ensarioğulları) ailesinin içinde Eyüp Yardımcının bana olan akrabalık derecesini tahkik suretiyle tesbit edebildim. Şimdi, Şerif Efendi benim dedemdir. Hacı İbrahim Efendi dedemin amcasıdır. Hacı Osman Efendi, Hacı İbrahim Efendinin torunudur. Veli Efendi, Hacı Osman Efendinin oğludur. Eyüp Yardımcı da Veli Efendinin oğludur."

Celâl Yardımcı, Nasrettin Hocanın ördeğin suyunun suyu hikayesini andıran sözlerinin arkasından, çetrefil bir Riyaziye problemini çözer gibi zekâsını zorladı, "Yani" dedi, "Eyüp Yardımcı, benim dedemin amcasının torununun torunudur."

Müteakiben, duygu telleri biraz gerginleşmiş halde konuşmasına devam etti:

"— Madde 3: Ne Eyüp Yardımcı ve ne de Yardımcı soyadını taşıyan uzak ve yakın akrabalarımın fikirleri ve hareketleriyle ilgim yoktur.

"— Madde 4: Sayın matbuatımızın Eyüp Yardımcıyı yeğenim veya akrabam olarak göstererek sanki onun fikir ve haraketleriyle ilgim varmış intibaını uyandırması doğru değildir."

Celal Yardımcı, Türk gençliği hakkındaki düşüncelerini açıklamakla sözlerini tamamladı:

"— Atatürk inkılâplarını benimsemiş bir insanım. Türk gençliğinin bu yolda çalışması ve Atatürk inkılâplarının gittikçe kuvvet bulmasını yerleşmesini -ben tam manasıyla yerleştiğine kani değilim-, gelişmesini temin etmeleri onların da, bizim de vazifemizdir."

Aksi iddia

Celâl Yardımcı Ankarada bu açıklamayı yapar ve gençlik teşekkülleri içindeki hareketleriyle son günlerde kendisinden sık sık bahsettiren Eyüp Yardımcının yakın akrabalığını kemali şiddetle reddederken aynı Eyüp Yardımcı İstanbulda başka bir iddiada bulunuyordu. Eyüp Yardımcıya göre kendi büyük babası ile Celâl Yardımcının babası kardeştiler! Gerçi, bu, Eyüp Yardımcıyı Celâl Yardımcının yeğeni yapmıyordu. Halbuki Eyüp Yardımcı 1958 deki Kubalı hadiseleri sırasında, talebe teşekkülleri kongrelerinde ve son günlerin üniversite gençliğini D.P. saflarına celbetme teşebbüslerinde Celâl Yardımcının yeğeni olarak şöhret yapmıştı. Üniversite çevreleri de D.P. İstanbul teşkilâtı da, idare ve emniyet amirleri ile basın da bunu böyle biliyordu. Fakat Eyüp Yardımcı akrabalığın faziletini görmüş olacaktı ki durumu yalanlamak lüzumunu duymamış ve söylentileri tasvipkâr bir sessizlikle karşılamıştı.

Eyüp Yardımcının geçen haftanın sonunda bir Akis muhabirine anlattıklarına bakılırsa, kendisinin D.P. ye intisabında Celâl Yardımcının hiçbir rolü olmamıştı. D.P. nin memlekete hayırlı hizmetler yaptığını görmüş ve iktidar saflarına katılmıştı. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine kaydını yaptırmak üzere memleketi Doğu Beyazıttân -Celâl Yardımcının da doğum yeridir- geldiğinde, siyasî faaliyetlerde bulunmak niyeti yoktu. Ama üniversite gençliği arasında D.P. aleyhinde o derece müthiş bir hava görmüştü ki, D.P. lehine propaganda yapmak zaruretine kanaat getirmişti. Maksadı fitneci, inkarcı ve fesatçı Muhalefetin zehirlediği üniversite gençliğine nurlu ve doğru istikameti göstermekti. Bu niyetlerini ilk defa olarak akrabası Celâl Yardımcıya açmıştı. Celâl Yardımcı parti işleriyle uğraşmadığını, fakat arzularını Tevfik İleriye bildireceğini vaadetmişti. Eyüp Yardımcı, parti işleriyle uğraşan Tevfik İleri ile temas imkânını bulamadan D.P. İstanbul teşkilâtının başına Cemil Bengü getirilmişti. Cemil

Bengü de, esasen İstanbul teşkilâtına bağlı olarak teşkile kararlı bulunduğu D.P. Gençlik Komitesini Eyüp Yardımcı ve İktidara yakın diğer bazı üniversite talebelerinden meydana getirivermişti.

İşte, kendisine mensubiyeti geçen haftanın sonunda Celâl Yardımcı tarafından reddedilen Eyüp Yardımcının politikacılığı böyle başlamış ve koca Üniversite gençliği arasında D. P. taraftarları bir avucu asla geçmediğinden adı sık sık duyulmuştu.

Başarısız deneme

Fakat Eyüp Yardımcının adının son defa duyulmasına yol açan teşebbüs, geçen hafta pek talihsiz bit teşebbüs olarak iflâs etti. D.P. Genel seçimler arifesinde, İstanbuldaki üniversiteli gençleri mutlaka kendi saflarına çekmek azmindeydi. D.P. yüksek liderlik çevrelerine İstanbuldan gönderilen pembe raporlar, üniversite talebeleri arasında aleyhteki o müthiş havanın artık dağıldığı noktai nazarını savunuyordu. Ufak gayretlerle, bazı müfrit C.H.P. liler hariç, üniversite gençliği D.P. saflarına çekilebilecekti. Pembe raporların ilhamıyla D.P. yüksek liderlik çevreleri Ankaradan direktifler vermişler, İstanbuldaki üniversite gençliğini İktidar saflarına çekme gayretlerinin hızlandırılmasını istemişlerdi. İstanbulun sabık ve talihsiz Vali ve Belediye Başkanı çocuksever pedagog Mümtaz Tarhanın üniversite gençliği meseleleriyle uğraşması fikri, D.P. yüksek liderlik çevrelerinde taraftar toplamaya başlamıştı. Ancak D.P. Gençlik Komitesi içinden kurulan ve Eyüp Yardımcının başkanlığındaki altı kişilik komitenin faaliyetleri daha ilk ağızda başarısızlığa uğradı ve pembe raporları kapkara hale soktu. Komite, D. P. nin yardım elini üniversite gençliğinin ayağına kadar götürmek niyetiyle talebe yurtlarında bir sefere çıkmıştı. Üniversite öğrencileri, D.P. nin talebe meselelerine karışmasını hiç iyi karşılamadılar, komiteye sert çıkışlar yaparak kendilerinden istedikleri hiç bir şey olmadığını inatla söylediler. Bu sert tepki D.P. nin İstanbuldaki mesul şeflerini derhal ihtiyata sevketti. Ne oluyordu? D.P. Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan da olacağa benziyordu.

Eyüp Yardımcı komitesi, talebe yurtlarında kapıların yüzüne kapanıverdiğini görünce pek umursamadı ama Kemal Aygün hadiseyi aynı şekilde karşılamadı. Nitekim, aşağı yukarı Celâl Yardımcının Ankaradaki neo-klâsik döşeli oturma odasında Eyüp Yardımcıyla akrabalığını tekzip ettiği sıralarda D.P. ve V.C. İstanbul Başkanı Kemal Aygün talebe yurtları gezilerinin "bilinmeyen bir müddet için" geri bırakılmasını emrediyordu. Teşebbüs fiyaskoyla neticelenmiş, Üniversite talebeleri arasındaki havanın pek söylendiği gibi olmadığı bütün çıplaklığıyla ortaya çıkmıştı.

Şimdi yeni bir plân yapmak, bu gençliği D.P. saflarına sokmak için başka yollar, çareler aramak lâzım geliyordu. Ancak yeni tertiplerde Eyüp Yardımcıya bir rol düşüp düşmeyeceği pek belli değildi ve doğrusu istenilirse muhtemel de görünmüyordu!

Celâl Yardımcı
"Ne amcası, canım!"

B A S I N

Gazeteciler

Cemil Sait Barlas
Yeni kurban

Bir mahkûmiyet daha...

Kırmızı dik yakalı, siyah cübbeli hakim sanık sandalyesinde oturan iki gençten saçları pek kısa olanına sordu:

"— Avukatınız nerede?"
"— Bilmiyorum efendim"
" — Bekliyelim mi?"
"— Zatıalileriniz bilirler efendim"
"— Bana gelmiyeceğini söylemişti!"
"— Lüzum yok bulunmasına zaten beyfendi!."

Kırmızı dik yakalı, siyah cübbeli hakim zabıt kâtibine doğru eğildi ve şunları yazdırdı:

"— Yazın.. Beyhan Cenkçi duruşmaya alındı, avukat Muhittin Kılıç yoktu."

Hadise geçen haftanın ortasında bir gün Ankara Toplu Basın Mahkemesinde cereyan ediyordu. Saçları pek kısa genç Ulus gazetesinin yazı işleri müdürlerinden Beyhan Cenkçiydi.

Toplu Basın Mahkemesi Başkanı zaptı yazdırdıktan sonra salonun boşaltılmasını istedi. Beş dakika geçti geçmedi, sanıklar tekrar içeri alındılar ve karar okundu. Ulus gazetesi yazı işleri müdürü Beyhan Cenkçi 1 sene 15 gün hapse mahkûm ediliyordu. Ayrıca Ulusun 1 ay kapatılmasına ve 3 bin lira para cezasına çarptırılmasına hükmedilmişti. Aynı

davadan Sonhavadis gazetesi yazı işleri Müdürü Erdoğan Tamerle gazetenin sahibi Cemil Sait Barlas da mahkûm oluyorlardı. Tamer ve Barlasa verilen cezalar 10 ar ay hapis, 3 er bin lira para cezası idi. Sonhavadis gazetesi de, 1 ay kapatılacaktı. Ne var ki Sonhavadisin 1 ay kapatılması imkânsızdı, zira gazete bir yıl evvel neşriyatını tatil etmişti!

Dava konusu, C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönünün Ankara İl kongresinde yaptığı konuşmanın neşri suretiyle Başbakana ve D.P. nin manevî şahsiyetine hakaretti. Genç gazeteciyi mahkûmiyetinden çok daha fazla üzen bir şey vardı: İlgisizlik.. Gazetesinin avukatı, karar tefhim edilirken salonda bulunmak zahmetine bile katlanmamıştı. Sonra Halim Büyükbulutun Ulusun ve kendisinin mahkûm olduğunu, kararın Temyizde tasdik edildiğini gazetenin mesullerine heyecanla nasıl haber verdiğini ve Ulus avukatlarını daldıkları uykudan nasıl uyandırdığını hatırladı. O gün Halime gösterilen ilgisizlik bugün kendisine gösteriliyordu. Bu, Ulusun kaderiydi. Çalıştığı geceleri, telâşını, mürettiphanede geçirdiği dakikaları hatırladı. Tebessümü genişledi. Kırmızı otomobil Menderesin açtırdığı geniş asfalttan süratle, Ankara Merkez Ceza evine doğru seyrediyordu..

Mahkûmiyetin akisleri

Mahkûmiyet haberi Babıalide ve diğer basın çevrelerinde geniş alâka uyandırdı. Zira dava, meşhur bir davaydı. Bu mevzuda üç ilde birden Başbakan dâva açtırmıştı. Bunlardan İzmirde görüleninde mahkeme beraat kararı vermişti. Başbakan İstanbulun beş gazetesi aleyhinde açtırdığı davaların üçünü geri aldığında Ankara mahkemesi Ankara gazeteleri aleyhinde devam eden davaların da düşmesi yolunda bir karara varmış, fakat Temyiz bu kararı bozarak dosyayı iade etmiş, mahkeme ise bu defa yazıda suç görmüştü. Şimdi, İstanbulda ne olacaktı? Baş bakan Cumhuriyet, Milliyet ve tabii Hürriyet aleyhindeki davasını geri aldığı halde Akşam ve tabii Yeni Sabah aleyhindeki şikâyetinden vaz geçmemişti. Üstelik Yeni Sabahın durumunda bir hususiyet vardı.

Yeni Sabahın sahibi olarak son zamanlara kadar Safa Kılıçlıoğlu görülmekteydi. Nitekim, Başbakanın açtığı davada Kılıçlıoğlu mesuller arasında bulunuyordu. Fakat Kılıçlıoğlu, bilinen tavrını takındığında gazetesinin sahiplik sıfatına da veda etmiş ve gayrımesul safa geçmişti. Bu bakımdan, bundan böyle Kılıçlıoğlu hakkında basın davası açmak kabil değildi. Eğer İstanbul mahkemesi İzmir mahkemesinin görüşüne katılırsa Safa Kılıçlıoğlu ebediyen kurtulmuş olacaktı. Yok, bir mahkûmiyet kararı verilirse Kılıçlıoğlunun ense kökündeki kılıç eski ideal arkadaşının boynuna olanca ağırlığıyla düşüverecekti. Bu yüzden Ankarada geçen haftanın ortasında verilen mahkûmiyet kararı en ziyade Yeni Sabahta tesir yaptı. Başbakan Akşam hakkındaki davasından da vaz geçebilirdi. Ama Yeni Sabah hakkındaki davasından? Bunun bedelinin ne olduğunu, Safa Kılıçlıoğlu şahsi tecrübesiyle biliyordu. Üstelik, bu defa kendisine aynı şansın verileceğinden de asla emin değildi. İşte Ahmet Emin Yalman, Fatin Rüştü Zorlu hakkında bile kahkahalarla okunan methiyeler kaleme aldığı halde yakasını bir türlü kurtaramıyor, kendisine bölük pörçük mehiller verilmekle iktifa olunuyordu.

Şimdi bütün gözlere Temyize çevrilmiştir. Aynı davadan beraat eden Demokrat İzmir mesullerinin Temyizdeki dosyaları tasdik edilirse diğer gazeteler hakkında verilecek kararlar da bozulacak ve suçları bir parti liderinin konuşmasını neşretmekten ibaret gazeteciler Ankara Hilton veya İstanbul Parkta misafir edilmekten kurtulabileceklerdi. Aksi taktirde Hilton ve Park, Malik Yolaç, Safa Kılıoçlıoğlu gibi patronları, Alp Zirek ve Osman Karaca gibi yazı işleri müdürlerini soğuk, sessiz sinesinde misafir edecekti.

Beyhan Cenkçi
Eski kurban

El-Cumhuriye keşfedildi!

Basın - Yayın tarafından Türkiyede Basın Hürriyetinin bulunduğuna dair şahit diye gösterilen Lübnanlı El- Cumhuriye gazetesinin -şöhrete bakın!- ne Ankaradaki Lübnan Elçisi, ne İstanbuldaki Lübnan Konsolosu tarafından tanındığını yazmıştık. "Umum Müdür Altemur Kılıç" tan nazik bir mektup aldık. El - Cumhuriye keşfedilmiş. Beyrutta çıkıyormuş. Umum Müdür gazetenin bir de resmini göndermiş. Tebrik ederiz. Mektupta şöyle denilmektedir :

Derginizin 3 Şubat tarihli sayısında, Lübnan Büyükelçiliğinden ve İstanbuldaki Lübnan Başkonsolosluğundan tahkik ettiğiniz halde, değil Beyrutta, Lübnanda dahi "El - Cumhuriye" adında bir gazetenin bulunmadığını yazmış bulunuyorsunuz.

Halbuki, Türkiyede Basın Hürriyetinin pek ala mevcut olduğunu bildiren yazıyı yayınlamış olan "El - Cumhuriye" Gazetesi Beyrutta çıkmaktadır.

İlişik olarak gönderdiğimiz "El - Cumhuriye" Gazetesinin birinci sayfasını ve bahis mevzuu makaleyi gösteren resmin, sizi Beyrutta "El-Cumhuriye" adında bir gazetenin çıkmakta olduğu hususunda ikna edeceğini ümit ederiz.

Saygılarımızla.

Hayret! Altemur Kılıç ya okuduğunu anlamıyor, ya da anlamamayı tercih ediyor. Zira bahsettiği yazıda El - Cumhuriye diye bir gazetenin bulunmadığı değil, eğer böyle bir gazete varsa, bundan Elçinin veya konsolosun dahi haberdar olmadığı belirtiliyordu. Acaba Umum Müdür bir zahmet daha edip şu El - Cumhuriyenin tirajını lütfedebilir mi?

Sakın, beş yüz tane basmasın!

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Yatırımlar

Yanlış hesap Bağdattan...

Genç mühendis, Amerikalı müşavirin kapısını vurup içeri girdikten sonra elinde tuttuğu grafik kâğıdının üzerindeki şekli kendisine gösterdi ve mütalaasını sordu. Amerikalı piposundan birkaç nefes çekti, dumanların ardından şekli şöyle bir süzerek dişlerinin arasından "Excellent! Very fine, indeed!.. - Fevkalâde, hakikaten fevkalâde!" dedi. Mühendis memnun olacağı yerde şaşırdı. Teşekkür edip, adetâ sendeleyerek çıktı. Bir gün evvel de, aynı Amerikalıya çizdiği ilk grafiği göstermişti; "Ohh! Very good! = Ohh! Çok iyi!" cevabını almıştı. Aldığı bu cevaba rağmen tatmin olmayan genç mühendis araştırmalarını ilerletmiş ve ilk şeklin tam tersi yeni bir şekil çizmişti. İşte mühendisin şaşkınlığı bundan ileri geliyordu. Acaba yaptığı hesapların hangisi doğruydu? Aslında müşavirin vazifesi bu hususta yol göstermek değil miydi?

Genç mühendis omuz silkti. Bu neviden muhavereler çalıştığı devlet dairesinde "umur-u âdiye" den olmuştu.

Yabancı müşavirler meselesi

İktidarın medarı iftiharı büyük yatırımları, devasa barajları, fabrikaları, limanları kimlerin inşa ettiği az temas edilen bir konudur. Hele bunların teknik mesuliyetini kimlerin yüklendiğinden nutuklarda bahis bile edilmez.

Büyük mikyasta tesislerin inşasına girişilmesi 1950 den evvel de düşünülmüş, memlekette yeni yeni ele alınmakta olan bu çaptaki etüdleri tedvir edecek resmî veya hususi teknik bürolar bulunmadığı için yabancı müşavirlere müracaat olunması kararlaştırılmıştı.. Nitekim Gediz ile Büyük Menderesin ve Sakarya nehrinin etüdlerini hazırlayan Amerikan şirketleri bu sıralarda işe başlamıştı.

Devâsâ yatırımların başlangıcında hakikatler, işin içinde olanlar müstesna, pek kimsenin gözüne çarpacak gibi değildi. "Hele kat'i hesaplara bir geçilsin de..." zihniyeti hâkimdi. Para dış yardım faslından nasıl olsa geliyordu ya! Ama bir gün "devâsâ barajlar" cereyan vermeğe başladıklarında, elektrik fiyatlarının, öyle işin başında iddia edildiği, gibi, "üçbuçuk kuruşa" düşmediği, bilâkis eski yüksek fiyatların bile üzerine çıktığı görüldü. Diğer yatırım sahalarında, çimento ve şeker fabrikalarında da durum aynıydı. İşin içinde olanlar hariç, herkes, İktidarın başındakiler bile şaşıp kaldılar. Halbuki netice gayet normaldi, "yanlış hesap Bağdattan döner" atasözü şimdiye kadar hiç boş çıkmamıştı ki...

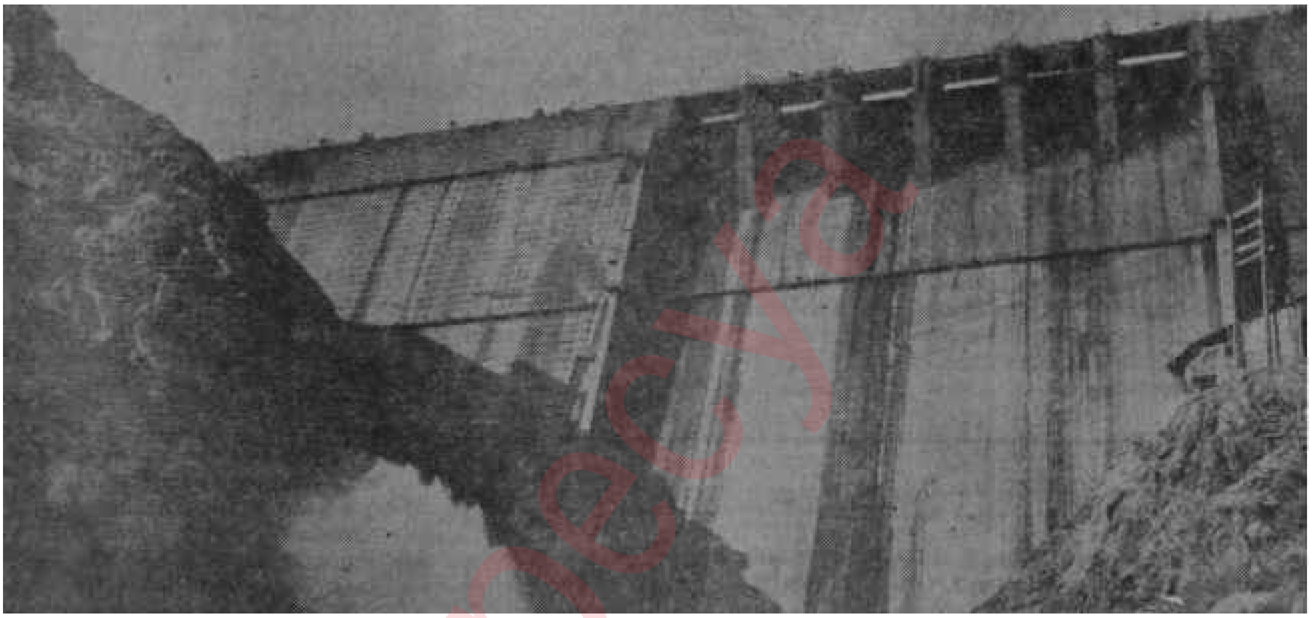
Yağma Hasanın böreği

Basit olan hakikat şuydu: D.P. iktidarı şatafatlı işlere girişirken memleketin mali kaynaklarını hesap etmediği gibi teknik potansiyelini de hiç düşünmemişti. Bu yüzden teknik potansiyeli parayla -hem de milyonlarca dolara- hariçten getirmek icabetmişti. Her ihalenin yanısıra işin bedelinin yüzde onunu, hattâ onbeşini bulan müşavirlik ücreti ödenmesi normal sayılıyordu. Filhakika şimdiye kadar yalnız devâsâ barajların ve elektrifikasyon işlerinin tatbikatında yirmiye yakın ecnebi müşavir mühendislik firması Türkiyede iş sahası bulmuştu.

Bu firmaların herbirine ödenen paralar, tamamı döviz olarak, beş milyonla yirmibeş milyon arasında değişiyordu. Böylelikle yatırım işleri için yabancı müşavirlere ödenen döviz karşılığı para 200 milyon lirayı bulmuştu.

Üstelik, bu firmalardan aldıkları paranın karşılığı kadar randıman da elde edilmemişti. Meselâ, her firmanın mukavelesine, kontrol ettiği iş süresince dört beş Türk mühendisini pratik tecrübeye sahip olarak yetiştirme mükellefiyetini koymak kimsenin aklına gelmemişti. Bu yapılsaydı yalnız baraj ve elektrik tesisleri mevzuunda mükemmel yetişmiş 80 - 100 genç mühendis bugün elde bulunacaktı. Halbuki, yabancı teknik müşavirler böyle bir mükellefiyetleri olmadığı için Türk mühendisini işin içersine sokmak şöyle dursun, teknik incelikleri onlardan gizlemeye çalışıyorlardı.

En mühim mahzur bir yabancının kontrolünü diğer bir yabancıya yaptırmaktı. Bunun maliyette nasıl müessir bir rol oynadığı Sarıyar barajı

Sarıyar barajından bir görünüş

Davul kimin boynunda, tokmak kimin elinde?...

inşaatında görüldü. Barajın inşası sırasında nehri içersinden akıtmak maksadıyla açılan tünelin aynı zamanda santralın türbinlerine su getiren mecra olarak kullanılacağını tasarlayan ve projeyi ona göre hazırlayan müşavir firma gerekli sondajları kâfi dikkatle yapmadığı için tünel, kazılmağa başlandıktan sonra çöktü. Yalnız bu yüzden 10 milyon lira kadar zarar husule geldi. Üstelik, tünel güzergâhının çürük olduğu görülerek santrala su getirmek için ayrı tünel kazılmasına karar verildi. Bu ise hem maliyeti yükselten, hem de işin programını geciktiren sebepler arasında yer aldı!

Devâsâ barajların ihalelerinde "cost+ fix = maliyet + sabit kâr yüzdesi" usûlünün tatbik edilmesi, müşavir firmanın olduğu kadar, müteahhidin de ekmeğine yağ süren esas unsurlardan oldu. Filhakika, kâr yüzdesi sabit -yani, kâr garantili- olduktan sonra yapılacak şey maliyeti alabildiğine yükseltip kârı arttırmaktan ibaret kalıyordu. Bu durumda, müteahhidin müşavir firma ile maliyeti arttırmak hususunda yarış hâlinde olmasına şaşmamak lâzımdır. Hele elde, müşaviri kontrolü altında tutacak, teknik üstünlüğü haiz, kuvvetli bir resmi teşkilât mevcut bulunmadıktan sonra...

"Yağma Hasanın böreği!" sözü de galiba bu işler için söylenmiştir.

Savunma

İktisadi açıdan

Geçen hafta B.M.M. de Millî Savunma Bakanlığı bütçesi müzakere olunurken, Muhalefet safında oturan uzun boylu, sakin bir adam sıranın kendisine gelmesini sabırla bekliyordu. Meclis, her yıl savunma bütçesi üzerinde umumî mahiyette nutuklar dinler ve savunma davamızın iktisadî meselelerimiz içindeki yerine ışık tutulmazdı. Bekleyen adam, C.H.P. Van milletvekili Ferit Melendi. Fakat, söz sırası gelmedi ve Meclis çok ilgi çekici bazı hakikatleri duymak fırsatını bulamadı.

Melen kürsüye çıkabilseydi neler söyleyecekti?

Melen, bir kere, her yıl savunmaya muazzam meblâğlar tahsis edildiği yolundaki D.P. propagandasının yanlış olduğunu ve verilen tahsisatın şişkinliğinin "şişme"den, yani enflâsyondan ileri geldiğini isbat edecekti. Melenin elinde çok ilgi çekici bir tablo vardı; NATO'ca yayınlanan bilgilere dayanan bu tabloda NATO anlamında savunma masraflarımız incelenmiş ve bunlar 1948 fiyatlarına da irca edilmişti.

Yıllar	Cari Fiyatlarla Sarfiyat (Milyon lira)	Reel Sarfiyat (Milyon lira) (1948=100)
1949	556	515
1950	599	618
1951	652	533
1952	723	695
1953	864	807
1954	946	802
1955	1077	848
1956	1159	783
1957	1330	760
1958	1484	735
1959	2200 (tahmini)	921 (tahmini)

Tablonun 2. ve 3. sütunlarının mukayesesi kendi kendine konuşuyordu. Üstelik, bu rakamlar NATO anlamında savunma masraflarını gösterdiğinden bunlara Millî Savunma Bakanlığı dışında kalan bazı hizmetlerin -jandarma gibi- sarfiyatı ile Amerikan yardımının karşılık paralarından bu Bakanlığa tahsis edilip fiilen sarfedilen meblâğlar da dahildi. Melen, bir başka tabloda, savunmaya tahsis edilen karşılık paralar konusunu da ele almıştı. 5 Haziran 1954 günü Washington'da Foster Dulles ve Harold Stassen'le birlikte bir müşterek tebliğ yayınlayan Başbakan Adnan Menderes o zaman, Amerikan iktisadî yardımının gayesinin Türkiyeyi gerek iktisadî kalkınmasının ihtiyaçlarını, gerek -malzeme ve mühimmat hariç- Silâhlı Kuvvetlerinin carî ihtiyaçlarını kendi başına karşılayacak hale getirmek olduğunu söylememiş miydi? Yine Menderes, 1957 yılı bütçe müzakereleri esnasında bu gayeye 1958 yılında varılacağını, yerinden yaptığı bir müdaheleyle Meclis zabıtlarına tescil ettirmemiş miydi? Şimdi, bu gayeye ne dereceye kadar varılıp varılmadığı herhalde merak edilmeğe değerdi. Bu da, savunmamıza tahsis edilen karşılık paraların miktarını incelemekle anlaşılacaktı. Eğer bu miktar her yıl azalıyorsa, demek ki Menderesin bahsettiği gayeye yaklaşılıyordu. Halbuki, resmî rakamlar bunun tam tersini gösteriyordu. Gerçekten, her yıl savunmaya sarf edilen karşılık paralar miktarı şuydu:

Yıllar	Karşılık Paralar (Milyon lira)
1951	90,640
1952	100,000
1953	184,284
1954	115,920
1955	108,600
1956	91,520
1957	104,796
1958	170,000
1959	630,000

Melen soracaktı: Bir memleketin, Silâhlı Kuvvetlerinin carî ihtiyaçlarını karşılamakta bile dost dahi olsa yabancıların yardımına bu derece bağlı hale gelmesi doğru mudur?

Van milletvekili ayrıca bir noktaya daha dokunacaktı. D.P. daima iktisadî müşküllerimizin başlıca kaynağının savunma yükümüz olduğunu söyler dururdu. Türkiye, NATO içinde adam başına düşen reel milli gelir mukayesesinde en sonda geldiğine göre bunda hiç şüphesiz büyük bir hakikat payı da vardı. Fakat, D.P. bunu aynı zamanda bir bahane olarak da kullanıyordu. Nitekim hiçbir yerde milli gelir içinde savunma masraflarının ulaştığı pay -ki bazı yerlerde bizimkinden fazla olmuştur- enflâsyonla mücadele edilmesini önlememişti. Ekonominin muvazenesini, buna rağmen iade etmek her yerde kabil olmuştu. Melenin misalleri de hazırdı. Amerika 1949 dan 1958'e kadar reel millî gelirinin vasati yüzde 12,5 ini savunmaya ayırmıştı. İtalyada 1949 dan 1957 ye kadar nisbet yüzde 5,3 tü. Yunanistanda ise -ki NATO içinde bize en çok benzeyen memlekettir- bu nisbet aynı yıllar içinde yüzde 7,5 tu. Türkiyede ise durum şöyleydi:

Yıllar	Reel Millî Gelirden Savunmaya Pay (%)
1949	5,7
1950	5,9
1951	5,3
1952	5.3
1953	5,6
1954	6,1
1955	6,0
1956	5,2
1957	4,7
1958	4,1

Demek ki, rakamların yıldan yıla seyri, D.P. nin savunmaya daima daha fazla kaynak ayrıldığı yolundaki iddiasını hiç de doğrulamıyordu!

Melen, eğer kürsüye çıksaydı Mecliste şaşıranlar, çok olacaktı.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

(Savcılık Eliyle Aldığımız Tekziptir)

Mecmuanızın 17. Şubat 1960 tarih ve 290 sayılı nüshasının basın başlıklı yazınızın devamı olan 22 ci sahifesinin ilk başında fakat 1957 de gözden düştüğü için İstanbuldan Edirne D.P. teşkilâtının itirazlarına rağmen bu tarihi serhat şehrini listesine aktarıldı şeklinde yer alan yazınızı hayret ve daha ziyade ibretle okuduk bu yalan beyan ve kanaatinizi kemali nefretle reddederiz doktor Mükerrem Sarol Edirne listesinde itirazlara rağmen değil teşkilâtımızın arzusu üzerine yer almış büyük Sevgi ve sevinçle karşılanmıştır Edirne D.P. teşkilâtı Dr. Mükerrem Sarol çapında bir mebusa sahip olmakla büyük bir bahtiyarlık duymaktadır. Teşkilâtımızın sevgi ve muhabbetleriyle çevrilmiş bulunması kıymetli mebusumuza aramıza değil siz tasavvur edebileceğiniz hiç bir engel giremez işbu tekzibimizin mecmuanızın ilk nüshasında aynı sütunda aynı puntolarla neşrini matbuat kanunun hükümlerine istinaden talep ederiz. Saygılarımızla.

D.P. Edirne Vilâyet Reisi
Avukat Zafer Arıkbağ

A. B. D.

Bekleyen Adam
(Kapaktaki Mahkum)

Amerika Birleşik Devletlerinin Kaliforniya Eyaletinin San Quentin hapishanesinin 2455 numaralı hücresindeki bir mahkûm bu haftanın başındaki gün görülmemiş bir heyecan içinde bulunuyordu. Doğrusu istenilirse uzunca boylu, uzun yüzlü, uzun burunlu adamın heyecanı tam oniki yıldır devam ediyordu. İki hafta kadar evvel, hücresinden alınıp gaz odasına götürülerek öldürücü sianit gazını teneffüs etmeye mecbur bırakılacağı andan sadece 9 saat 50 dakika önce Kaliforniyanın Demokrat Valisi "Pat" Brown yeni bir karar almış ve infazı durdurmuştu. Ancak Vali bu kararı, mahkûm affa hak kazandığı veya masum olduğu için almadığını açıklamayı ihmal etmemişti. Hayır! yulmaz işin aslının bu olmadığı hususunda bir şüphe bütün Amerikada uyandı. Vali Brown katolik mezhebine mensuptu. Vatikanın gazetesi "Osservatore Romano" ise bahis mevzuu mahkûmun bu dünyada kafi derecede ıstırap çektiğini, günahının kefaretini ödediğini ve idam edilmemesi gerektiğini yazmıştı. "Osservatore Romano" bütün Katolik dünyasının ruhani reisi Papanın düşüncelerini aksettirmiyor muydu? Katolik Vali elbette ki onun düşüncelerine uymağı bir vicdan borcu sayacaktı. Ancak bunu açıkça söyleyemezdi. Vali, zaten öteden beri idam cezasının aleyhindeydi. Ölüm cezasının Kaliforniya Eyaletinin kara kitabından silinmesi için uzun zamandan beri kampanya yapmakla meşhurdu. Bu sebepten dolayı, mutaassıp Protestanların açtığı mukabil bir kampanyanın başlıca hedefini teşkil ediyordu. Protestanlar, bir Katolikin -Vatikana bağlılığı dolayısiyle- Amerikan vatandaşlığı vazifelerini ve Devlet işlerini hiçbir zaman sadece Amerikanın menfaat ve kanunlarını göz önünde tutarak göremeyeceğini iddia eder dururlardı. Vali, bahis mevzuu mahkûmu affetse bunu tam Vatikan gazetesinin ihtarlarından sonra yapmış olacağı için, Protestanların ekmeğine yağ sürmüş sayılacaktı. Üstelik, kendi siyasi istikbali de tehlikeye girecekti. İş bununla da kalmayacaktı. Önümüzdeki Amerikan Baş-

Chessman'ın ölüm hücresinde geçirdiği yılların yüzündeki akisleri

Bu adam, o adam değil ki...

Amerikanın dokuz eyaletinde idam cezası kaldırılmıştı. Şimdi, Kaliforniyanın da bu eyaletler arasına katılması bahis mevzuuydu. Kaliforniya Teşrii Meclisi toplanacak, bir karar alacaktı. Vali bu yüzden Kaliforniya eyaletindeki bütün infazları altmış gün için durduruyordu. Nitekim, altmış gün Kaliforniya Eyaleti içinde hiç kimse idam edilmiyecekti. Kurtulan adam, sadece o mahkûm değildi; San Quantin'de yatan diğer dört idam mahkûmu da iki ay fazla yaşamak imkânına kavuşuyorlardı. Bu haftanın başındaki heyecanın sebebi ise Kaliforniya Eyaleti Teşrii Meclisinin meseleyi görüşmek üzere toplantısına başlamasıydı.

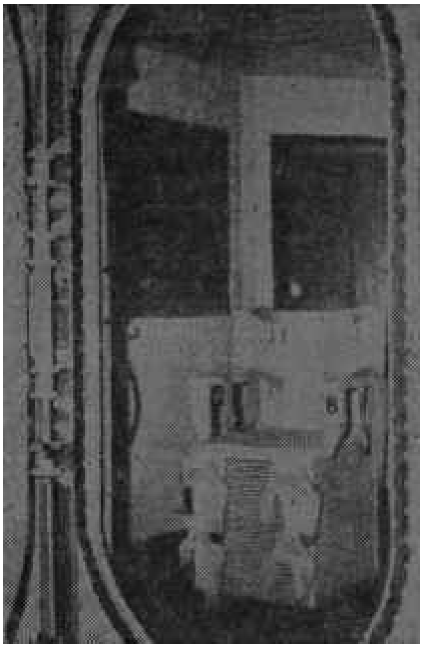
Fakat, Valinin kararı duyulur du-

kanlık seçimlerinde kendi partisi -Demokrat Parti- büyük bir ihtimalle Senatör John Kennedy'yi aday gösterecekti. Bütün Demokrat adaylar içinde Başkanlığa en ziyade layık olanlardan biri de şüphesiz Kennedy idi. Ama Kennedy de, tıpkı kendisi gibi bir Katolikti. Bahis mevzuu mahkûmun affı, Kennedy'nin Demokrat Parti tarafından aday gösterilmemesine ve gösterilse bile seçimleri kaybetmesine sebep olabilirdi.

Böylece, tam oniki yıldır aldığı idam cezasıyla herkesi meşgul eden Kızıl Fenerli Haydut Caryl Whittier Chessman idamdan muvakkaten kurtulması dolayısıyla da yeniden bütün dikkati üzerine çekti, Amerika, hattâ dünya çapında siyasî bir hadiseye yol açtı.

Yerinden oynayan dünya

Tarihte hiç bir idam mahkûmu bu kadar geniş kütleleri bu kadar uzun müddet meşgul etmeye muvaffak olamamıştır. Kimdir bu Chessman ki Papalık, yarı resmi şekilde de olsa sesini onun affı lehinde yükseltmiştir? Siyasî istikbaliyle vicdani kanaatleri arasına sıkışıp kalmış bir Eyalet Valisi, emrindeki Baş Savcıyı tâ Washington'a kadar göndererek el altından Federal Hükümetin bu işe müdahalesini istemek lüzumunu duymuştur? Ike'ın Montevideoyu ziyaretini bekleyen Uruguay Cumhuriyeti İcra Konseyi Amerikan Büyükelçiliğine müracaat etmiş ve Chessman'ın idamının Ike aleyhinde talebe nümayişlerine sebebiyet verebileceğini söyleyerek idamın tehirini istemişti? Bu Chessman kimdir ki, bir eyaletin iç işleri Amerikada mefhumların en mukaddeslerinden iken ve sayısız senatörlerin türlü ithamlarda bulunacaklarını bile bile Amerikan Hariciyesinin Siyasî Müsteşarlarından biri -Roy Rubottom Jr.- bir yıldırım telgrafla Validen idamın durdurulmasını talep etmiştir? Meşhur "Le Monde" gazetesinin "Amerikan adlî sisteminin saçmalıklarının bir yeni örneği" diye vasıflandırdığı bu idamın önlenmesi için Montreal'de -Kanada- binlerce insan Amerikan Başkonsolosluğu önünde nümayiş yapmıştır. Cenevrede dokuz bin İtalyan öğrenci onun lehinde imza toplamıştır? Stokholmün -İsveç- en büyük gazetelerinden "Expressen" 90 bin imzalı bir dilekçeyi Vali Brovm'a göndermek için aracılıkta bulunmuştur? Oslonun en büyük gazetelerinden "Dagebladet" 50 bin imzalı bir dilekçe yayınlamıştır? Manchester'in meşhur "Guardian"ı "bu olay, Amerikan adli sisteminde köklü bozukluklar olduğunu gösteriyor" diyebilmiştir. Prenses Marie

Gaz odası
Koltuk boş kaldı

Bonaparte'tan François Mauriac ve Albert Schweitzer gibi XX. asrın en asil yürekli insanlarına, Fransanın en büyük avukatlarından Maurice Garçon ile Henry Torres'in şiddetli protestolarına sebep olan ve -umumiyetle bu gibi işlerde hayli hareketsiz- Türk talebelerini bile lehinde imza toplamağa sevkeden bu adam kimdir? Uğradığı haksızlık nedir? Bütün bir insanlık onun akıbeti etrafında niçin böylesine muhteşem bir hassasiyet göstermektedir?

Caryl Whittier Chessman yol kesme, kadın kaçırma ve kadına karşı cebir tehdidi kullanarak "tabiate uygun düşmeyen hareketler"de bulunma suçlarından 1948 yılında idama mahkûm edilmiş bir gangsterdir. Bütün insanlık, böylesine ahlâk düşkünü bir adam için ayağa kalkmıştır.

Olağanüstü bir insan

Ama insanlığın böylesine düşük bir adam uğruna ayaklanması boşuna değildir. Gerçekten, daha ilk anda, Chessman'ı mahkûm eden oniki kişilik jürinin onbir azasının kadın olması türlü şüphelere yol açmıştır. Sonra, taammüden insan öldürmemiş bir suçlunun ölüme mahkûm edilmesi dünyanın pek az yerinde maşerî vicdanın müsaade edebileceği bir şeydir. Üstelik, saçmalık derecesindeki bu ağır cezayı koyan kanun artık Kaliforniya Eyaletinde bile kaldırılmıştır. Mamafih, infiali haklı gösterse de bunlar dahi bütün bir insanlığın bir idam mahkûmu için ayağa kalkmasını izah edemez. Nitekim ortada daha başka, daha beşeri sebepler vardır.

Bu sebeplerden biri, Chessman'ın hakikaten olağanüstü bir insan olduğunu isbat etmiş bulunmasıdır. Chessman, Amerikan sosyetesinin aksaklıklarının cemiyet dışına attığı insanların sembolü haline gelmiştir. Chessman'ın hayat hikâyesi, onun suçlarından asıl sorumlu olanın kendisi olmadığını; asıl sorumlunun Amerikan cemiyetinin tâ kendisi olduğunu bir kere daha ortaya koymuştur.

Bir hayat hikayesi

Caryl Chessman 27 Mayıs 1921 de Michigan'da Saint - Joseph kasabasında dünyaya geldi. Babası bir sinema operatörü, annesi ise yetimhanede yetişmiş gayrimeşru bir çocuktu. Küçük Caryl pek genç yaşta astım hastalığına tutulduğu için, Chessman ailesi Saint - Joseph'i terketti ve Kaliforniyada dağlar arasındaki Pasadeno şehrine taşındı. Caryl mektebe burada başladı. Musiki ve resim sahasında çok kuvvetli ve ince bir muhayyileye sahip olduğunu ilk orada gösterdi. Caryl'in hayatını değiştiren mühim hadiselerden biri de Pasadeno'da cereyan etti. Beyin hummasına tutulmuştu. Beyin hummasından mucize kabilinden kurtulan küçük Chessman, çok sinirli ve hırçın oldu. Hayvanlara işkence yapmaktan zevk alıyor, arkadaşlalarıylâ oyun oynayacağına her nasılsa öğrendiği kement atma gibi zararlı işlerle uğraşıyordu. Bu arada, oynamağa gittiği bir arkadaşının evinde hırsızlık yaptı ve çok namuslu bir insan olan babası oğlunu polise teslim etti. Küçük Caryl bu yüzden polis nezarethanesinde bir gün geçirdi. Polisten nefreti o zaman başladı. Çocuğun yaşayışındaki anormallikler nihayet ana - babayı evlâtlarını bir psikanaliste götürmeğe zorladı. Fakat, ruh tedavisinin hiçbir müsbet tesir bırakmadığı sonradan anlaşılacaktı. Caryl aynı zamanda kronik uykusuzluktan muztaripti. Bir müddet sonra, teyzesi ve annesiyle birlikte bir otomobil kazası geçirdi. Teyzesi derhal öldü. Annesi ise, bir ağaca çarparak belkemiğini kırdı. Kendisi ise, her nasılsa ufak berelerle kurtuldu. Uzun zaman hastahanede kalan zavallı annesi taburcu edildiği zaman hayatı boyunca yatalak kalacağını bilmiyordu. Baba Chessman sevgili eşi uğruna bütün varını yoğunu yedi. Adam tam bir ümitsizliğe düşmüştü. İki kere intihara teşebbüs etti; beceremedi. Bir keresinde, karısı ve oğlu yatırken havagazını açmış ve bütün ailesiyle birlikte ölmek istemişti. Fakat, intihar düşün-

cesi bile sinirlerini öylesine bozmuştu ki havagazı musluğunu açtığı anda düşüp bayılmıştı. Gürültüden anne gözünü açmış ve yatalak kadın burarak Caryl'i uyandırmış, ölümden bu sayede kurtulmuşlardı. Artık geçimleri, Belediyenin yardımına kalmıştı. Küçük Caryl ailesinin geçimine yardım için gazete müvezziliğine başladı. Sıhhatsiz yavrucak toz toprak içinde, kabadayı rakiplerinin türlü hakaretlerine ve tecavüzlerine mâruz kalıyordu. Bütün bunlar, içinde cemiyete karşı bir intikam hissinin kuvvetlenmesine yol açtı. Belediyeden aldıkları yardım ve müvezzilikten sağladığı para geçimlerine yetmiyordu. İşte Chessman, ilk defa 14 yaşında bakkallara şafak vakti yiyecek getiren kamyonların içine süzülerek hırsızlığa başlamak zorunda kaldı. Bu hayat onu kısa zamanda Los Angeles'in kenar mahallelerindeki çocuk çetelerine kadar götürdü. Bu asi çocuklar küçük hırsızlık ve yol kesme suçları işliyorlardı. 13 -18 yaş arası bir takım genç kızlar da onlara arkadaşlık ediyor, henüz uyanmağa başlayan erkeklik hislerini fütursuzca tatmin etmelerine hizmet ediyorlardı. Bu hayat dahi, Caryl'in içindeki adalet hissini tam manasıyla söndürmedi. Suç yoluna kendisinden esirgenen adaleti cemiyetten zorla elde etmek için sapmamış mıydı? Bir gün ormanda açık bir otomobil içinde bir kadınla öpüşen izbandut gibi bir adamın, kadının "Anne, anne!" diye feryat eden küçük çocuğuna yumruk attığını görünce içi kabardı ve herifi elindeki filintayla yaralayıp sırra kadem bastı. Eli ilk defa kana bulaştığı bu sırada Amerika 1930 yıllarının iktisadî buhranı içindeydi. Chessman'lar artık sefaletin kucağına bütün bütün düşmüşlerdi. 15 yaşına bastığı sırada Caryl üstelik difteriye tutuldu ve hastahaneye kaldırıldı. Hastahaneden çıktığı zaman, Barbara adlı bir kıza aşık olmuştu. Kızın eski sevgilisi onu dövüyor ve âciz olmakla itham ediyordu. Kızla evlenebilmek için para kazanması lâzımdı. Fakirlikten bıkmıştı. Nihayet evinden kaçtı. Eski çetesinden Tim adlı bir oğlanla beraber, otomobil hırsızlığına başladılar. Bir yıl içinde Caryl otomobil hırsızlığından köprü uçurma ve gemi kundaklamaya kadar türlü suçlar işledi. Artık, Los Angeles'in sayılı haydutlarındandı. Virginia adlı bir metres bile tutmuştu. Herkes ondan korkuyordu. Caryl, aşağılık kompleksini yenmeğe başlamıştı ki yakalandı ve ıslahhaneye gönderildi. Islahhanede gardiyanlardan yediği dayaklar, onu cemiyete büsbütün düşman etti. Zekası sayesinde ıslahhanede kendisini hakikaten ıslah olmuş gibi göstermeğe muvaffak oldu ve mahkeme kararıyla iki sene sonra, 1938 de tahliye edildi. Islahhanede arkadaşlık ettiği bir başka çocuk, ona asıl raconun beyaz kadın ticaretinde kesildiğini öğretmişti. Tahliyesinden sonra ilk işi, Mose adlı bir arkadaşıyla beraber Hollywood civarındaki gizli randevu evlerini basarak kasaları soymak oldu. Randevucu kadınlara kendilerini ihbar etmeyeceğini bildiriyor, kadınlar da onu ihbar etmiyorlardı. Haftada en aşağı sekiz tane randevu evini bu suretle soyuyordu. Derken, esrarkeşler arasına düştü. Fakat, kendisi esrara alışmadı. Esrarkeşler çetesiyle yaptığı bir mücadele sırasında bir esrar kaçakçısını tabancayla yaraladı. Artık işlediği suçların sayısı bini aşmıştı. O kadar ki kendisine ölüm cezası verilmese tam 2009 sene hapse mahkûm edilmesi gerekecekti.

Kızıl Fenerli haydut

İşte, bu sıralarda Los Angeles'te Bir Kızıl Fenerli Haydut peydahlandı. Trafik polisi kızıl fenerli arabalar kullanıyordu. Kızıl Fenerli Haydut, Los Angeles civarındaki ormanlar arasındaki yollarda sevişen çiftlerin arabalarını, trafik polisiymiş gibi durduruyor, erkeği soyup soğana çevirdikten sonra kadını kaçırıyor ve zorla tecavüz ediyordu. Caryl Chessman bu suçtan dolayı tevkif edildi ve 3 Temmuz 1948 günü idama mahkûm edildi. Chessman, kendisine atfedilen bütün suçları işlediğini kabul edecek, hattâ polisin bilmediği başka suçlarını da itiraf edecek fakat idam cezasına çarpılmasına sebep olan bu suçu işlediğini daima reddedecektir.

Chessman ölümü bekliyor

Bitmeyen istirahat

Chessman, San Quentin hapishanesine atılınca hayranlık uyandıran bir fikrî mesai sarfederek kendi kendisini yetiştirdi. Kaliforniya Eyaletinin ve Federal Devletin ceza mevzuatını tek başına tetkik etti ve mahkemelerde yaptığı müdafaalarla hukuk bilgisine Amerikanın en büyük hâkim, savcı ve avukatlarını hayran bıraktı. Chessman, hâkim kararlarında veya mahkemeye sevkedilişinde kimsenin aklına gelmeyen ince usûl hataları bularak yıllarca kendisini idamın infazından kurtarabildi. Bu suretle, tam sekiz defa cezasının infazını durdurtmağa muvaffak oldu. 1952, 1954 ve 1955 yıllarında ikişer defa, 1959 da bir defa ve nihayet 1960 da bir ay, dört gün, bir gün, iki gün, üç gün, on gün, iki gün ve nihayet 9 saat 50 dakika farkla idamdan kurtuldu. Chessman hapishanede sadece hukuk âlimi olmakla kalmadı. Aynı zamanda Amerikan edebiyatının en büyük muharrirlerinden biri olarak şöhret yapmasını sağlayan dört tane romanı yedi yıl içinde kaleme aldı. "Hücre 2455", "Duruşmasız Muhakeme", "Çocuk bir katildi" ve "Adaletin Karşısında" adlı bu romanlarında Chessman, kendi misâlini ele alarak Amerikalılara çocuk suçluluğu davasının ruhî ve içtimaî sebeblerini izaha çalıştı, ölüm cezasının kaldırılması lehinde Amerikada büyük bir cereyanın doğmasına sebep oldu. Kendisine bu kitapların 150 bin dolar civarında meşru servet sağlayan geliriyle Washington'da ve New York'ta idamdan kurtulması için propaganda ve hukuk büroları teşkilâtlandırdı. Basının kendisine karşı gösterdiği dünya çapındaki ilgi karşısında hapishane idaresi, Chessman'ın basın konferansları tertiplemesine izin vermek zorunda kaldı. Chessman bu konferanslarda şahsiyetinin kuvveti, ölüm karşısındaki soğukkanlılığı ve davasını gayri şahsî bir hale sokmakta gösterdiği asaletle umumî bir hayranlık uyandırdı. Romanları, hakkında o kadar büyük bir sevgi yaratmıştı ki Hapishane Müdürü tekrar yazmasını yasak etti. Fakat o, yine de gizli gizli yazmanın çaresini buldu ve yazılarını dışarıya kaçırıp neşrettirebildi.

Başka bir insan

Zamanla Chessman'ın hikâyesi bütün dünyaya yayıldı. 2455 numaralı hücrenin sakini hakikaten kendisine atfedilen suçu işlemiş miydi? Belki işlemişti. Ama o suçu işleyen adamla bugün idamını bekleyen adam artık aynı kimse değildi.

ki.. Oniki sene, ortaya bambaşka bir insan çıkarmıştı. Telâkkileri başkaydı, fikirleri başkaydı, inançları başkaydı, hisleri başkaydı, hatta yapılışı başkaydı. Şimdi bu adamı, aynı vücut içinde bir zamanlar yaşamış bulunan başka bir kimsenin işlediği suçtan dolayı gaz odasına sokmanın asil tarafı bulunmadığında bütün dünya ittifak etti.

Gerçi hapishanede geçirdiği oniki yıl boyunca bu kadar değişen, bu kadar büyük vasıflar gösteren Chessman bugün hâlâ Kaliforniyalıların çoğunluğu nazarında bir an önce gebertilmesi gereken bir canavardan başka şey değildir. Ama Chessman aslında, cezanın iflah edici vasfının misâli olarak âsi gençlik için en iyi bir örneği teşkil etmektedir. Bugün Chessman tahliye edilse, genç gangsterleri ıslah için açacağı bir ahlâk kampanyasının ne kadar büyük faydaları olacağı için düşünülmemektedir. Fakat, bunun üstünde bir hakikat daha vardır. Evet, Amerikan adli sistemi adli hatayı önlemek için çok uzun müracaat yolları tanımıştır. Bu yollar hattâ, fazla sert cezalara karşı dahi "habeas corpus" hakkına dayanılarak yapılabilmektedir. Ancak bu sistem, aynı zamanda bir adamın ölümün eşiğinde tam oniki yıl bekletilmesi gibi ölümden de korkunç bir işkenceyi pek âlâ mümkün kılabilmektedir. İşte, bütün bir insanlığın Chessman'ın affını isterken (asıl protesto ettiği) haksızlıklar bunlardır.

Şimdi Chessman, Vali Brown'un rarıyla iki imkâna kavuşmuştur. Ya Kaliforniya Teşrii Meclisi idam cezasını kaldıracaktır ve böylece cezası müebbet hapse çevrilecektir. Veyahut Meclis bu kanun tasarısını reddedecek ve Chessman Valinin kararı sayesinde kendisini tekrar otuz hâkimin önüne çıkartacak itirazlarına başlayacak ve ölüm bekleyişi belki bir oniki yıl daha devam edecektir.

Amerikan kongresinin koridorlarında kızgın Senatörler State Department'in Eyaletlerin iç işlerine karıştığından şikâyet ederlerken ve Chessman Vali Brown'a, kendisinin kadın kaçırmadığını isbat edecek bir cesedin yerini bildiren mektubunu yazarken New York Herald Tribüne adlı pek muteber Amerikan gazetesinin kolleksiyonunu karıştıranlar bu gazetenin 20 Ağustos 1958 günkü sayısında şu satırlara rastlayacaklardır: "Lüzumsuz sertlik, medeniyetimize karşı bir hakaret teşkil eder!"

Bu satırlar, Kongrenin o sıralarda yeni kabul ettiği ve mezbahada hayvan kesiminin daha insani metodlarla yapılmasını sağlayan bir kanun için yazılmıştır!

Asya

Bir satıcı

Önünüzde duran şu adama bakın. Uzun boylu ve yakışıklı değil. Aksine şişman ve kısa boylu, gayet sade, çok mütevazı. Halbuki 212 milyon insanı temsil ediyor. Ondan da fazla, bu mütevazı adam komünizmi takip eden 1 milyar kadar insanın temsilcisidir."

Bu sözler geçen haftanın başında Surabaja şehrinde söyleniyordu. Surabaja Cava Adasındadır. Sözleri söyleyen, Endonezya Cumhurbaşkanı Sukarno'dan başkası değildi.

Başkan Sukarnonun misafiri "K" Yoldaşı kendi halkına şirin göstermek için böylesine beklenmedik müdahalelerde bulunmasının sebebi, pek çok siyasetçinin "bu şişman ve kısa boylu adamı" davet etmesi yüzünden Başkanı şiddetle tenkit etmesiydi. Gerçekten, "K" Yoldaşın hareketleri tenkit edilmeyecek gibi değildi. Yoldaş, Endonezyada da tıpkı Hindistan, Afganistan ve Birmanyada olduğu gibi, korkulacak bir satış ajanı olduğunu isbat etmekle meşguldü. Birkaç gün önce, Endonezya Gençlik Cemiyetinin tertiplediği bir mitingde konuşmuş ve evsahibinin gözleri önünde Endonezya gençliğini komünist olmağa davet etmişti! Her gittiği yerde, komünizmin açık propagandasını yapmaktan çekinmiyordu. Ona kalırsa Batı memleketlerinde en adaletsiz şekliyle kapitalizm, çalışan sınıfları sömürüyordu. Batının yardımı sömürgecilik demekti. Üstelik kapitalizm, terakki sahasında komünizmin çok gerisinde kalmıştı. Sovyet Rusya ilk suni peyki atan, aya ilk defa bayrağını diken devlet değil miydi? Sadece bu bile komünizmin kapitalizmden daha iyi olduğunu göstermeğe yetmez miydi? Sovyet Rusyanın 1955 te istihsâlin her sahasında Amerikaya erişeceğini unutmamak lâzımdı; "Amerikanın, komünizme karşı giriştiği bu maraton yarışında ergeç nefesi kesilecekti." Meydanlarda toplanan saronglu, sarıklı ahali bütün bunları dinliyor ve -her halk gibi- devletin misafirini candan alkışlıyordu. Ama, söylenen sözlerden fazla bir şey anladığı yoktu. Ancak, iş sun'i peyklere ve aya roket göndermeğe geldi mi, halk bunları can kulağıyla dinliyordu. Endonezyanın fakir insanlarının istihsâl

KRUTÇEFİN GÜNEY ASYA SEYAHATİ

rakamlarından, tahminlerinden, ideoloji farkları ve kavgalarından anladığı yoktu. Fakat sun'i peyk atmak, aya bayrak dikmek! İşte, bunlar müşahhas şeylerdi; onlara kulak kabartıyordu. Endonezyalı milliyetçilerin Sukarno'yu, Krutçef'i davet ettiği için tenkit etmelerinin sebebi buydu. Memleketin en iyi teşkilâtlanmış partisi olan Komünist Partisi 1,5 milyon üyesi ve 6 milyon reyiyle -seçmen kitlesinin yüzde 20 si- Krutçef'in bu propagandasından büyük kuvvet kazanmayacak mıydı? Gerçi, Sukamo -siyasî partileri kapatmadan- siyasi toplantıları yasak etmişti ama küçücük köylerden ibaret olan bu adacıklar diyarında Komünist Partisi sinsi propagandasını yine de yürütmek imkanını buluyordu. Hem, Krutçef, Batı İrion'ın Hollandadan koparılmasının şampiyonu da kesilmemiş miydi?

Fakat, Başkan Sukarnonun, Yoldaşı Endonezyaya davet etmesinin sebebi başkaydı. Pandit Nehrudan sonra onun da başı Mao ile derde girişmişti. Bütün Güney - Doğu Asya Memleketlerinde olduğu gibi, Endonezyada da kuvvetli bir Çinli azınlığı vardı. Bu Çinliler ticaretle geçiniyorlardı ama, kalpleri kapitalist Formozadan değil de, -işin garibi- kominist Pekinden yanaydı. Bu Çin azınlığı, milletlerarası komünizmin Endonezyaya sızmasında Endonezyanın kendi Komünist Partisinden de tehlikeli bir rol oynuyordu. Sukarno bu tehlikeyi görmüştü. Krutçefin ziyaretinden önce verdiği bir demeçte Sukarno, Çinlilerden vatanın menfaatleri aleyhinde hareket etmemelerini sert bir dille istemiş ve aksi hâlde, -nasıl Hollândalılar kovulduysa- onların da kovulacağını ihtar etmişti. Netice, Pekin ile Jakartanın arasının açılması olmuştu. İşte Karno Kardeş şimdi Krutçeften bu şımarık müttefikine karşı destek aramak niyetindeydi.

Gerçekten Krutçef tıpkı Hindistanda yaptığı gibi, tek bir konuşmasında dahi Komünist Çini ve onun politikasını desteklemedi. "Camp David havasının yayılmasıyla birlikte nasıl Ike, soğuk harbin devamından fayda gören de Gaulle, Adenauer ve bazı diktatörlük taslakları tarafından baltalanmak istenmişse, milletlerarası komünizm cephesinde de Başyoldaş Krutçef, bilhassa Mao ve arkadaşları tarafından Amerikaya fazla kredi vermekle itham ediliyordu. Üstelik, Başyoldaş Kızıl Ejderin Güney - Doğu Asyadaki şımarıklıklarının menfi tesirlerinin kendi üzerine sıçradığını da görüyordu. Bunları tamir etmek ve soğuyan kalpleri tekrar kazanmak lazımdı. Fakat öte yandan Sukarno da, Nehru da, Başyoldaştan istediklerini tam olarak sağlayamamışlardı. Gerçekten, Krutçef gizli ve hususi konuşmalarda bile Komünist Çinin hareketlerini -desteklemişti ama- tenkit etmeğe de yanaşmamıştı.

"K" nın, Güney-Doğu Asyada ve bilhassa Hindistanda Ike'ın gördüğü kabule yaklaşan tezahüratı görmemesinin bir sebebi de hiç şüphesiz buydu.

Amerika

Bir satıcı daha

15.560 mil uçakla, 225 mil helikopterle, 325 mil otomobil ve gemiyle!" Ike'ı Güney Amerikaya götüren

Ike'in Güney Amerika Seyahati

Dev Boeing, geçen Pazartesi şafakta Maryland'deki Andrews Askeri Hava Alanından kalktıktan sonra, Başkana bir harita üzerinde seyahatinin bilançosunu çizen başpilot izahatını bu sözlerle bitirdi. Ike yeniden kalp kazanmağa çıkmıştı. Gerçekten, Beyaz Sarayı terketmesine bir yıl kala Ike'ın, dünyanın her yerinde halk üzerinde uyandırdığı tesirden Amerikan Milletinin istifade etmeğe ihtiyacı vardı. Bu ihtiyaç Güney Amerikada bilhassa büyüktü. Ike şöyle diyordu: "Birleşik Amerikanın, Güney Amerikalı komşularının dostluğunu niçin bu kadar garanti olarak gördüğünü anlayamıyorum!"

Gerçekten, Ike geçen haftanın başında seyahatine başladığında Sovyet Başbakan Birinci Yardımcısı Anastas Mikoyan, Kübayı yeni terketmişti. Meksiko'dan Havana'ya uçan Mikoyanın kazandığı başarı, azımsanamazdı. Sovyet Rusya elinde bol şeker biriken ve Amerikaya bu yüzden bağlı olan Kübadan beş yıl içinde her yıl 300 bin ton civarında olmak üzere 1,5 milyon ton kadar şeker alacaktı. Kübada ise ihtilâl Hükümetinin Başkanı Dr. Fidel Castro'nun gitgide Amerikan aleyhtarı bir siyaset takip ettiği biliniyordu. Castro, Amerikanın birçok sahalarda gösterdiği anlayışsızlıklara karşı Güney Amerikanın tepkisini temsil ediyordu. Castro, Amerikanın bütün Güney Amerikada, kendisiyle mesele çıkarmadıkları müddetçe diktatörleri tutmasından şikâyetçiydi. Castro, fakir Güney Amerika memleketler ne büyük sermayeleriyle girip kolaylıkla büyük arazilere sahip olan ve inhisarlar tesis eden büyük Amerikan sermayesinin yarattığı iktisadi sömürgecilikten şikâyetçiydi. Bir memleket yabancı özel sermayeyi elbette ki isterdi; fakat, yabancı özel sermaye de, iktisadî hayatı tam manasıyla kontrol altına aldığı zaman, o memlekette hakiki istiklâlden bahsetmeğe imkân kalmıyordu. Bu sebebten Castro, büyük arazileri ve inhisarları devletleştirmeğe başlamıştı. Bu da Amerikada kötü karşılanıyordu. İşte, Ike bunları görmüş ve hakikî sebeblerini de takdir etmişti. Birçok politikacının şamatasına rağmen, Castro'ya karşı mutedil bir politika takip etmesinin sebebi de buydu. Güney Amerikada kalp kazanmak ve Amerikanın prestijini tekrar yükseltmek için neler yapmak gerektiğini incelemek için seyahate çıkıyordu.

Ike, Amerikan idaresinde bir ada olan Puerto Rico'ya uğrayıp Adanın Valisi Luis Munoz Marin ile görüştükten, ve bu kaynayan memleketin meseleleri hakkında bilgi aldıktan sonra -Puerto Rico milliyetçileri Başkan Truman'a karşı suikast teşebbüsünde bile bulunmuşlardı- geçen haftanın sonunda Brezilyanın, inşa hâlinde olan yeni Devlet Merkezi Brasilia'ya geldi. Brasilia'da memleketinin kalkınmasını mevcut enflâsyonu büsbütün arttırmakta gören Başkan Juscelino Kubitschek -aslen Çektir- ile birlikte Rio de Janeiro'ya geldikleri zaman Ike hemen bütün Rio halkının sokaklara dökülüp kendisini karşıladığına şahit oldu. Ike memnundu: Amerikanın, Güney Amerikada uğradığı zararları telâfi edecek kadar sevgi sermayesi henüz yenip bitirilmemişti. Günde en aşağı 15 saat çalışan meşhur sambacı Kubitschek, Ike'dan -her enflâsyon mütehassısı gibi- yardım istedi. Cruzeiro -Brezilya parası- nın kıymeti

dolara nisbetle 2,5 misli düşmüştü. Üstelik, Brezilya kahve istihsâli fazlasını satmakta büyük zorluklarla karşılaşıyordu. Amerika, kahve fiyatlarını dünya çapında istikrara kavuşturacak tedbirlerin alınmasına önayak olmalıydı.

Ike, Sao Paulo'da rengârenk elbiseleri içinde karyokaların dansettikleri yeni "Eisenhower Sambası"nı seyrettikten sonra haftanın nihayetinde Arjantine geldi. Oradan Andları aşarak Şiliye geçti. Sonra tekrar geriye, Uruguaya döndü. Başkan bu haftanın başlarında Montevideodan Amerikaya dönmek üzere harekete hazırlanıyordu. Ike, Arjantin Cumhurbaşkanı Frondizi ile Şili Cumhurbaşkanı Alessandri'den, Kubitschek'den dinlediklerinden farklı şeyler duydu. Arjantin de, Şili de enflâsyon belâsını çok çekmişlerdi. Fakat, bu iki memleket Kubitschek'in yaptığı gibi enflâsyonun üzerine körükle gideceklerine bir istikrar politikasını ciddi surette tatbik etmek istiyorlardı. Gerçi, Şili ile Arjantin, enflâsyon yoluyla kalkınmanın mümkün olamayacağını iyice kafalarına sokmuşlardı ama, istikrar tedbirlerinin de istihsâlde duraklama, yatırımlarda azalma ve kalkınma hızında yavaşlama neticesini doğurduğunu görmüşlerdi. Fakat, ne Şili'nin kâğıt inhisarına sahip olan Alessandri, ne de "Nereden gelirse gelsin, rey oldu mu, alınız" prensibinin büyük savunucusu Frondizi, çelişmeden bu kurtulmanın tek çaresinin plânlı bir ekonomik sistem tesis etmek olduğunu anlamıyorlar veya anlamak istemiyorlardı. Neticede, onlar da Kubits--hek'in istediğinin aynını istediler: Yardım, yardım, yardım!

Ike'ın bunlara verdiği cevap -prensipte- müsbet oldu. Üstelik, bol bol "hürriyetten, demokrasiden, herkese eşit fırsat vermekten" bahsetti. Bu umumî lâflar kulağa iyi geldi.

Ike, bir tek noktayı iyi anlamıştı: Ike'ın Güney Amerikada ziyaret ettiği dört memleket de, Kubitschek'in Brezilyası, Frondizi'nin Arjantini, Alessandri'nin Şilisi ve Nardone'nin Uruguayı, hepsi demokratik memleketlerdi. Ike, artık diktatör bozuntularına -hiç olmazsa, dünyanın bu tarafında- iltifat etmek niyetinde değildi.

K A D I N

Beslenme

Yemek listesi tanzimi

Bir ev kadınının, çeşitli işlerinden üzerinde en fazla titizlikle durduğu hiç şüphe yok ki yemek listesi tanzimidir. Yemek listeleri, mali durum başta gelmek şartıyla çeşitli yönlerden incelenirken, aile fertlerinin yaşlarını göz önünde tutmak ve kaloriyi vücudun ihtiyacı ne ise o kadar verebilmek mühimdir. Eğer aile fertlerimize lüzumlu olan gıdaları gereği kadar yediremiyorsanız, zaman zaman arız olan halsizlikleri, kışın soğuk günlerindeki anormal üşüme ürpermelerini kolaylıkla bertaraf edemezsiniz.

Çeşitli gıdalar neden lüzumludur? Çünkü vücudumuz, doğuştan ölüme kadar kendi kendini tamir eden ve geliştiren bir yapıdır. Yapının tamir ve gelişme malzemesi de gıda maddeleridir, mikroplara karşı hiç durmadan yapmakta olduğu mücadelede, vücudumuza en büyük yardımı seçeceğimiz gıda maddeleri sağlar "Nasıl olsa faydalıdır" mülahazasıyla gıda maddelerini oldukları gibi yemeyip, damağımızın ve gözümüzün zevklerine göre cazip bir şekle sokmalıyız. Muntazam hazırlanmış temiz bir sofra, lezzetli ve süslü yemekler, mutfak işini bir vazife olmaktan çıkarıp bir tatlı eğlence haline getirir.

Birleşik Amerikada geçenlerde tertiplenen bir ankette, milletlerarası şöhreti haiz bazı kimselere en fazla tercih ettikleri mönü sorulmuştur. Alınan cevaplardan bazıları şunlardır:

Manoka Prensi Grace Kelly şu yemek listesini göstermiştir: Havyar, Fransız usulü taze fasulya, kokulu sirke konmuş yeşil salata, peynir ve taze meyva.

En iyi aktör olarak 1954 te Akademi Mükâfatını kazanan Amerikalı Marlon Brandonun gönderdiği mönüde, ceddinin geldiği İtalyanın karakteristik yemekleri hakim: Ufak yuvarlık köfteli makarna, Sarımsaklı Fransız soslu salata, İtalyan baston ekmeği ve üzüm.

Metropoliten Operasının Avusturyalı kıymetli sopranosu Rise Stevens, sahneye çıkacağı günlerde saat 16 da ufak bir parça sığır bifteği, yeşil salata, haşlanmış patates nasıl olursa olsun ve biraz da tatlı yemeği âdet edindiğini yazıyor. Sair zamanlarda da bizzat hazırladığı takdirde şu mönüyü ideal olarak kabul ettiğini bildiriyor: Gulaş, kereviz salatası, çavdar ekmeği ve çikolatalı Viyana pastası.

Meşhur viyolonist Yehudi Menuhin âdet veçhile et yemediği için şu sebzeli listeyi tanzim etmiş: Ezilmiş pirinçli mantar ve fırında peynirle pişmiş sebze, pancar salatası, ekmek, ekmek tatlısı veya meyva.

Neler yemeliyiz?

Milletlerarası şöhreti haiz kimselerin beslenme konusunda kendilerine ve memleketlerine has hususiyetlerini anket vasıtasıyla öğrendikten sonra, yemek listesi tanziminde en mühim noktaya temas edelim. Günlük yemek listesini hazırlarken, yedi gruba ayrılabilecek lüzumlu gıda maddelerini, üç öğüne taksimde hassasiyet göstermelidir. Ancak bellibaşlı faydaları gösterebilecek şu yedi grup gıda maddesinden bazılarını çok yemek, az yemek kadar zararlıdır.

1 —Taze sebzeler: Çeşitli vitaminleri haizdir, rahat bir gece uykusu, cildin canlılığını muhafaza ve vücudun kendi kendini tamir ve geliştirmesi bakımından faydalıdır. Taze sebzeler, kutu konserve halinde vitaminleri muhafaza edilerek saklanabilir.

2 — Meyveler, domates ve çeşitli salatalar: Vitamini bol olan ikinci grup gıda maddeleri kan damarlarının elastikiyetini muhafaza, kanın deveranını kolaylaştırma ve diş etlerinin kanamasına mâni olma yönlerinden lüzumludur.

3 — Kuru sebze ve meyvalar: Vücudun normal vazifelerine yardımcı olurlar.

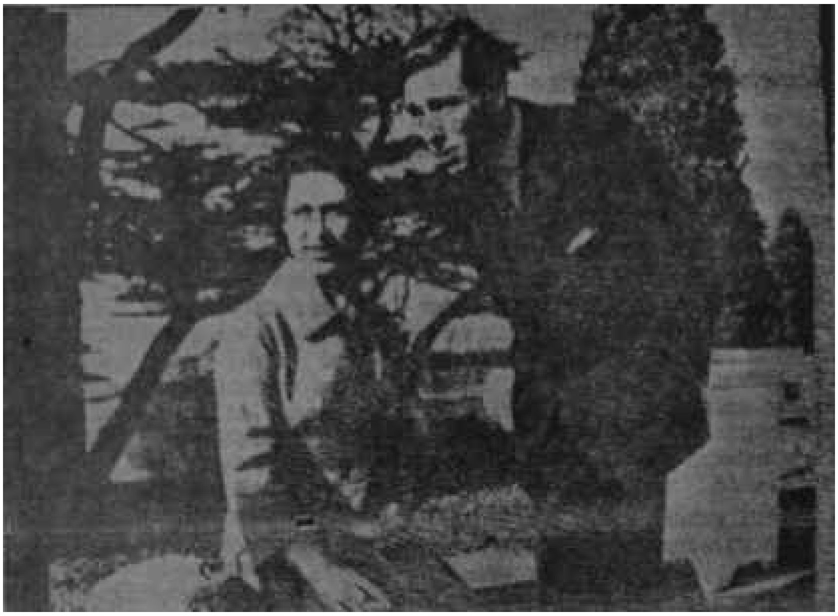
4 — Süt ve sütten yapılan gıda maddeleri: En fazla D vitaminine sahip oldukları için, dişlerle kemiklerin ve tırnakların sağlamlaşmasını sağlarlar. Bilhassa çocuklarda ve hamile kadınlarda üzerinde en önemle durulacak gıda maddesidir. Her çocuk için günde asgari 1.5 bardak, büyüklerde ise bir bardak süt şarttır.

5 — Et, balık, tavuk ve yumurta: Vücudun kendi kendini tamir ve geliştirme faaliyetlerine yardımcıdır. Her ferdin günde bir tane veya haftada 3-4 tane yumurta yemesi lüzumludur. Et, balık veya tavuk günde bir öğün yenmelidir. Ciğer ise haftada bir defa kafi gelir.

6 — Unlu mamuller: Proteinli olan altıncı grup gıda maddeleri iştahı arttırdığı gibi enerjiyi de çoğaltır. Sinir sistemi üzerinde geliştirici ve yatıştırıcı tesiri vardır. Günde üç öğün yenmelidir.

7 — Yağlar: Bol kalori sağlarlar ve vücudun kendi kendini tamir ve geliştirme faaliyetlerine diğer gıdalarla birlikte yardımcı olurlar. Fazla yenmemesi tavsiye edilir.

CEMİYET

Prenses Margaret ve nişanlısı Antony Armstrong
Peri masalının sonu..

Bir hafta içinde vukua gelen ikisi tatlı, biri acı üç olay dünya umumi efkârının dikkatini Londraya, Buckhingham sarayının üzerine çekmiştir. İngiltere kraliçesi Elizabeth bir prens dünyaya getirmiş -üçüncü çocuğu-, Lady Mountbatten ölmüş ve nihayet en mühimi Sehhar Prenses Margaret nişanlanmıştır.

Prenses Margaret'in nişanlandığının ilânı ile Yirminci asrın en büyük aşk macerasının son sayfası da kapanmıştır. Diğer kahraman Hava Albayı Peter Townsend, eşi Marie Luce Jamagne ile birlikte Prenses Margaret'i ilk tebrik edenlerden biri olmuştur.

Solan çehresi tekrar gülmeğe başlıyan 29 yaşındaki mahzun Prenses Margaret'in nişanlısı Anthony Armstrong Jones kendisinden 5 ay büyüktür. Boyu Prenses Margaret'in boyunü biraz geçmektedir. İnce yapılı, sarışın ve yakışıklıdır. Kraliyet ailesine mensup olmamakla beraber bütün asillerin tahsil ettikleri Eton Kollejinde ve Cambridge Üniversitesinde okumuştur. İlkbaharda yapılması beklenen evlenme töreninden önce, Kraliçe Elizabeth'in eniştesine bir asalet ünvanı tevcih etmesi, onu Lord veya Baron yapması beklenmektedir.

İlk zamanlar Londrada küçük bir fotoğraf stüdyosu açarak işe başlayan Armstrong-Jones'in, altı yıl önce küçük Prens Charles'in resminiçekmek için Buckhingham sarayına davet edildikten sonra şansı açılmıştı. O zaman 23 yaşında olan talihli müstakbel damat, zamanla sık sık Buckhingham Sarayının iltifatına mazhar olmuş ve kısa zamanda Londra sosyetesinin en fazla rağbet edilen fotoğrafçısı haline gelmiştir. Genç fotoğrafçı ile Prenses Margaret altı sene evvel karşılaşmışlarsa da, arkadaşlıkları ancak iki yıl sonra başlamıştır.

Prenses Margaret'in devlet bütçesinden sağladığı yıllık gelir, 9 bin sterlindir. Evlendikten sonra tahsisatı 15 bin sterline çıkarılacaktır. Armstrong-Jones ise şimdi fotoğrafçılığı bırakmıştır.

İngiliz ananelerine göre Prenses Margaret'in nişanlanmasına Kraliçe Elizabeth, Canterbury Baspiskoposu, Başbakan MacMillan ve Muhalefet lideri Galtakeli muvafakat etmişlerdir. Ancak Türkiyede Muhalefet liderine verilen bu fevkalade ehemmiyet pek anlaşılamamıştır!

Prenses Margaret böylece nihayet nişanlanırken, Buckhingham Sarayı da tahtın Kraliçe Elizabeth'in çocuklarından sonra dördüncü varisi etrafında bazen İngilterenin prestijini zedeleyici mahiyetteki dedikodulardan kurtulduğu için, derin bir nefes almaktadır.

*

Maruf Amerikalı aktör Fredric March ve aktris eşi Florance Eldridge geçen haftanın başında baharat kokulu Hindistanın Madras eyaletinde tevkif edildiler Suçları Hindistanın alkollü içkiler kullanmayı ve bulundurmayı yasak eden kanunlarını ihlâldi. Mr. ve Mrs. March New-Yorklu tanınmış bir doktor olan Burrill Crohn ve eşi ile egzotik Hindistanın içinde bir aylık turistik turneye çıkmışlardı. Dört Amerikalı bir zamanlar Komünist Partisinin idaresinde olan Kerela eyaletinden Madura şehrine dönmekteydiler. Tam Madras eyaletine girdikleri sırada bindikleri otomobil müsaade alınmadan taksi olarak kullanıldığı için polis yollarını kesti. Araştırma sırasında polis, otomobilin bagaj kısmında Dr. Crohn'un ecza çantasında 250 gramlık bir viski şişesi buldu.

Fredric March, bir doktorun ecza çantasında 250 gramlık bir viski şişesinin bulunmasının gayet tabii olduğunu ve taksi olarak kullandıkları otomobilin bir seyahat acentası tarafından kendilerine kiralandığını anlatmaya çalıştıysa da kısa pantalonlu ve müsamahasız polise sözünü dinletemedi. Talihsiz Fredric March ve eşi ile arkadaşları bir aylık son derece nefis turistik turnenin sonunda karşılaştıkları badireyi bir seyahat acentasının ödediği 80 bin rupilik (16,840 dolar) kefalet akçesiyle atlatabildiler.

KİTAPLAR

SUYU ARAYAN ADAM

(Şevket Süreyya Aydemir'in hatıraları, Öz yayınları, Türkiye matbaacılık şirketi matbaası 1959, Ankara, 538 sayfa, 10 lira)

Suyu Arayan Adam" bir emekli memurun yazdığı kitaptır. Şayet roman diye bakarsanız, bu kitaba hiç çekinmeden roman diyebilirsiniz. Yok, bu kitabı hatıra diye adlandırmak isterseniz o da mümkündür. Bir emekli memurun hatıraları veya romanı... Böylesine bir takdim hiç şüphe yok pek çok okuyucuya omuz silktirecektir. Her emeklinin hatıralarını, yahut hiç değilse kırkından sonra saz çalmak kabilinden roman yazmak hevesi vardır. Herhalde "Suyu Arayan Adam" da bu tip kitaplardan biridir! Böylesine bir zehap uyanmaması için "Suyu Arayan Adam"ı anlatmadan önce yazarı emekti memurun kim olduğunu anlatmak lâzım. "Suyu Arayan Adam"ın yazarının adı Şevket Süreyya Aydemirdir. Şevket Süreyya Aydemir memleketimiz ticaret ve ekonomisinde, sanayiinde 1950 ye kadar devlet memuru olarak mühim roller oynamış bir insandır. C.H.P. nin altı okun - dan biri plan "devletçilik" okunun bu memlekette yerleşmesinde rol oynamış aydınlardandır.

Şevket Süreyya için buraya kadar verilen izahat da "Suyu Arayan Adam" ı okuyucu gözünde cazipleştirmeyebilir. O zaman Şevket Süreyyayı bir başka türlü anlatmak gerekir. Şevket Süreyya, Millî Mücadele yıllarımızda bir garip tesadüf neticesi Rusyada bulunmuştur. Rus ihtilalinin içinde yetişmiştir. Stalin, Mikoyan, Kaganoviç gibi komünist irileri ile tanışmış, komünist propogandasına göre üniversite tahsili yapmış ve Türkiyeye bir komünist robotu olarak dönmüş adamdır. Şevket Süreyya, Cumhuriyetin ilk yıllarında Moskovadan Türkiyeye gelmiş, İstanbulda "Aydınlık" adlı bir mecmuayı çıkaranlar arasına karışmış, Moskova Üniversitesinde öğrendiği fikirleri tıpkı bir robot gibi sağa sola enjekte ederken de İstiklâl Mahkemesini boylamış ve 10 yıl hapse mahkum olmuştur. On yılın bir buçuk yılını Afyon hapishanesinde geçirmiş, bir aftan faydalanarak tahliye edilmiş, ancak kısa bir müddet sonra, bu sefer idam talebiyle bir kere daha İstiklâl Mahkemesi huzuruna çıkmıştır. İdam talebiyle sevk edildiği mahkemede beraat etmiş, bu arada kendi tabiriyle "aradığı su"yu da kısmen olsun bulduğu için Moskova Üniversitesinde kafasına doldurulan idealleri bir kenara koymuş, kendi memleketinin, Anadolunun gerçekleri üzerine eğilmiştir. Anadoluda istiklâl mücadelesi kazanılmış, ancak medeniyet mücadelesi yeni başlamıştır. Eski bir öğretmen okulu mezunu olan Şevket Süreyya bir köy öğretmenliği bulmak için tası tarağı toplayıp İstanbuldan Ankaraya gelmiştir. Bolu dağlarında, ormanlar içindeki bir köyde ona verilecek öğretmenlik en büyük idealidir. Cebinde, Ankarada ancak bir gece kalacak kadar parası vardır. Şevket Süreyya Ankaraya gelmiş, Maarif Vekâletine müracaat etmiştir. İstediği köy öğretmenliği yerine onu tâyin ettikleri vazife Maarif Vekâleti Yüksek ve Teknik Öğretim Umum Müdür muavinliği ve Yüksek İktisat Meclisi Umumi kâtip yardımcılığıdır. İnkılâp sonrası Ankarasında, meşrebi ne olursa olsun kültürlü ve dağarcığı dolu, iş bilen insanlara ihtiyaç vardır. Türkiye bir kalkınma savaşına girmiştir. Herkesin dağarcığındakini boşaltması lâzımdır.

İşte "Suyu Arayan Adam"ın yazarı Şevket Süreyya Aydemir budur ve kitabında bu hayatın hikayesini anlatmaktadır.

Bir nedametname

Suyu Arayan Adam tıpkı Koestler'in, tıpkı Andre Gide'in, tıpkı komünizmin sihrine kapılıp da sonradan doğru yolu bulan dünya çapındaki aydınların kitapları gibi bir "nedametname" dir. Şevket Süreyya bu kitabında komünizmin, dişlisi arasına aldığı gençleri yetiştirme tarzını anlatırken şu hükme varmıştır : Komünizm insanları otomatlaştırır! Nitekim kitabının büyük bir kısmında da kendisinden bir otomat olarak bahsedecektir.

Şevket Süreyya hikâyesine dünyaya gözlerini açtığı günden başlıyor. Kitabının ilk cümlesi "Çocukluğuma ait ilk hatıram bir yangın"dır. Sonra şöyle devam ediyor: "Yaşım ilerledikçe bu yangınların nicelerini gördüm. Denebilir ki çocukluğum onların kızıllığı içinde geçti". Şevket Süreyya Edirneli bir bahçıvanın oğludur. Balkan harbinden önceki Edirnede dünyaya gelmiştir. Rumeli kaynamaktadır. Edirne Rumelinin şurasından burasından kopup gelmiş göçmenlerle doludur. Şevket Süreyyanın ailesi de bu muhacir ailelerinden biridir. Balkan komitecileri, ihtilaller, baskınlar, sabotajlar ve devamlı bir terör havası! Sonra Edirnenin camileri, mevlevî dergâhları. Mutaassıp bir muhitin havası. Şevket Süreyyanın çocuk dünyasını dolduranlar bunlardır. Şevket Süreyya dindar bir muhit içinde, dinine bağlı bir insan

Şevket Süreyya Aydemir
Nedamet şarkısı

olarak yetişmiştir. Hevesi subay olmaktır. Ama ihtilâlciler, 1908 inkilabı, Edirnenin işgali ve geri alınması, bütün bunlar küçük Süreyyayı bir öğretmen okuluna girmek zorunda bırakmıştır. İttihat ve Terakkinin köksüz Turan politikası bu genç dimağı da sarsmıştır. Öğretmen okulu talebesi Şevket Süreyya, Ziya Gökalplerin peşinden koşan bir gençtir. Birinci Dünya harbi çıkmış, daha mektebini dahi bitirememiş, Şevket Süreyya yedek subay namzedi olarak talimgaha alınmıştır. Altı ay sonra ise Enver Paşanın Sarıkamışta dondurarak öldürdüğü 90 bin kişilik büyük ordu arasındaki ağabeyinin yerini almaya Şevket Süreyya talip olmuştur. Süreyyanın bu arzusu tahakkuk eder ve genç asteğmen Anadolu içlerinde bir yolculuğa çıkar. Anadoluyu ilk defa görmektedir. Kalbinde Büyük Turan devleti yatmaktadır. Yolsuz, trensiz Anadoluyu hemen hemen bir baştan bir başa yürüyerek geçer, kıtasına iltihak eder. Sarıkamış harplerinde bulunur. Aras Nehrini geçen ilk Türk subayların - dan biridir. Rusyada ihtilâl çıkmış, Rus orduları dağılmıştır. Türk ordusu Azerbeycana girmiştir. Tabii Şevket Süreyya da.. İşte, yıllardır hayalinde yaşattığı Turan kapıları kendisine açılmıştır. Şevket Süreyya mesuttur, bahtiyardır. Ama kıtası ile birlikte yerleştiği Azerbeycan kasabacığında günün birinde bir emir alırlar. Şehirdeki yerli Türklere haber vermeden gizlice geri çekilecekler. Geri çekilirler.

Yedek subay Şevket Süreyya İstanbula dönüp de terhis olunca zaten dağılmış olan ailesinden kimseyi bulamadığı için bir kere daha Turan yollarına düşer. O zamanlar Müfide Ferit diye bir romancı hanım Aydemir adında bir roman yazmıştır. Turana giden, Turanı kalkındıran bir Aydemir. Şevket Süreyya da bu romanın hülyası içinde kendisini Turana atar. Yeni kurulmuş olan Azerbeycan Türk hükümetinin öğretmenlere ihtiyacı vardır. Eski Şevket Süreyya, yeni Aydemir bir Azerbeycan kasabasına yerleşir. Artık aradığı suyu bulmuştur. Mesuttur. Ancak bu saadet kısa sürecek, devlet olma şuuruna erememiş Azerbeycan hükümeti sarsılacaktır. Yukarda ise Kızıl Ordu hakimiyeti kendini gösterecektir. Ermeniler körpe Azerbeycan hükümetine hiç rahat vermeyeceklerdir. Aydemir oturduğu kasabanın hal kını silâhlandıracak, Ermenileri püskürtecektir. Ama bir defa. Sonra günün birinde Azerbeycan kızıl ordunun istilasına uğrayacaktır. Aydemir, bu arada neyi temsil ettiğini bilmeden Bakûda toplanan Şark Milletleri Kurultayına delege olarak katılacaktır. Orada Birinci Dünya harbine girmemizin baş müsebbibi Enver Paşayla, daha sonra da Moskovada Doktor Nazımla. İttihak ve Terakkinin bu azılı üyesi ile karşılaşacak ve yıllarca peşlerinde, emirlerinde koştuğu bu insanların zavallılığı karşısında şaşıracaktır.

Azerbeycanın komünist liderleri ile dostluklar kuran Aydemir bir zaman sonra artık Komünist Partisi üyesidir. Moskova yolunu tutacak, Moskova üniversitesinin o ihtilâlden sonraki kendisine has havası içinde iktisat tahsil edecektir. İki de arkadaş bulmuştur: Nazım Hikmet ve Vâlâ Nurettin.

Moskova Üniversitesi bittikten sonra Aydemire görünen yol İstanbuldur. İstanbulda Aydınlık mecmuasını çıkaracak, sonra da İstiklâl mahkemesi kararı ile 10 yıl hapse mahkûm olacaktır. Afyonun "kale" denilen hapishanesi onun memleket realitesini iyice anlayıp görebilmesi, otomatlıktan kurtulabilmesi için bir nevi ıslahhane olacaktır. İşte o zaman, tahsil ettiği iktisat ilmine dönecek memleketin realiteleri üzerine eğilecektir. Arzusu bir köy öğretmeni olmaktır. Ama talih onu inkılâp Ankarasına sürükleyecektir. Köy öğretmenliği yerine devletin en yük - sek vazifelerine çıkacak, mebusluğu bahis konusu olacaktır. Sonra, 1950 de emeklilik!

Şevket Süreyya Aydemir, ancak emekliliğinden sonra suyu bulmuştur. Kayaş civarında toprak sahibi olmuştur. Bahçesiyle, arı kovanlarıyla ve çiçeklerle uğraşmaktadır. Su, derinlerde de olsa bulunmuştur.

RADYO

Amerika

İstifadan istifaya

Amerikan televizyonlarının tanınmış program takdimcilerinden biri, Jack Paar, geçen hafta vazifesinden istifa etti. Jack Paar adını -harcıâlem bir Amerikan tabirini kullanalım- "sahilden sahile" bütün televizyon seyircileri bilirler, programlarını her hafta ilgiyle takip ederler. Jack Paar şüphesiz ki Amerikanın millî varlıklarından biri haline gelmiştir. Jack Paar'ın bu mertebeye lâyık olup olmadığı ayrı bir münakaşa mevzuudur. Fakat televizyon gibi milyonlarca insanın hergün saatlerini harcadığı bir yayın vasıtasında haftada birkaç kere gövdesini gösteren ve sesini duyuran bir insan, istensin veya istenmesin, topluma mal olmuş demektir.

Nitekim Jack Paar'ın istifası ertesi gün Amerikan basınında manşetlerde bildirildi. İstifa olayı bütün teferruatıyla uzun uzun anlatıldı. Hakkında makaleler yazıldı. Radyolar ve Jack Paar'ın bağlı bulunduğu RCA televizyon istasyonu dahil olmak üzere televizyonlar olayı bahis mevzuu ettiler. Kısacası milli değer Jack Paar'ın istifası millî bir olay haline geldi.

Olayın, bundan bir yıl kadar önce bir Türk radyo istasyonundan, İstanbul Radyosundan, bu radyonun program takdimcilerinden birinin, Erdem Burinin istifasını akla getirmemesi ve bu istifanın karşılanışıyla Jack Paar'ın istifasının tepkileri arasında bir mukayeseyi zorlamaması elde değildir. Erdem Buri de, İstanbul radyosunun bilhassa bilgi yarışı programlarının ve bu ara başlıca kültür yayınlarından birinin halk nazarında en gözde takdimcilerinden biriyken günün birinde vazifesinden istifa edivermistir. Ancak bir istifa ile öteki istifanın, bir memlekette ve öteki memleketteki gerek yayın vasıtalarında ve gerekse radyo idarelerinde karşılanışı arasında büyük farklar bulunmaktadır.

Sebepler arasında, görünürde bir benzerlik vardır. Jack Paar'ın istifasına bir esprinin RCA televizyonu idarecileri tarafından "bayağı" sayılıp videotape'den -televizyon yayınlarının gerek resimlerinin ve gerekse seslerinin önceden kaydedildiği şeritten- kesilip çıkartılması sebep olmuştur. Erdem Burinin istifasının sebebi ise, hernekadar, geçen yılbaşı yayınında, dinleyicilere daha mutlu bir yeni yıl temenni etmesinde İstanbul radyosunun selâhiyetli şahıslarınca Zülfüyare dokunur bir renk sezilmesi ve bu yüzden şeritten kesilip çıkartılması ise de asıl sebep bu müdahalenin Buri için sadece bardağı taşıran bir damla oluşu, Türkiye radyolarının umumî politikasını kendi dürüstlük anlayışına uygun görmeyişiydi. Herhalde Jack Paar'-

Jack Paar karısıyla birlikte
İnsanlık kıymeti

ın bayağı esprisine kıyasla daha muteber bir sebepti bu.

Bununla beraber Burinin ayrılışının basındaki tepkileri, Paar'ınkine nazaran çok farklı olmuştu. AKİS dışında, Burinin istifasını haber veren gazete ve mecmua olmamıştı. Oysa Paar'ın istifasını Amerikan radyo ve televizyonları günlerce dillerine dolamışlardır. Türkiye radyolarında ise, böyle bir mevzuun mikrofonda bahis mevzuu edilmesini aklına getiren idarecinin günlerce uykusu kaçar. Paar'ın RCA ile kontratı bulunmasına rağmen RCA idarecileri, mahkemeye müracaat etmiyeceklerini, ünlü program takdimcisinin kararını değiştirip programlarına yeniden başlamasını arzu ettiklerini ilan etmişlerdir; hattâ Paar'ın istifa

Erdem Buri
Atlatılan adam

kararını televizyon yayını sırasında ilân etmesine ve yayınını yarıda bırakıp gitmesine kimse engel olmamıştır. Burinin beraber çalıştığı idareciler ise bu istifadan sonra Burinin bir daha radyoların kapılarından içeri adımını atamıyacağını etrafa duyurmakta kusur etmemişlerdir. Hatta Burinin radyodan istifa etmediği, fakat kovulduğu yolunda menşei meçhul havadisler de dolaşıp durmuştu.

Bütün bunlar, en basit tefsiriyle, memleketimizde kişiye değer verilmesine bir türlü alışılamamış ve fertlerin isimsiz insanlar olarak şartlanmasında gerçekten büyük bir başarı gösterilmiş olduğunun bir başka görünüşüdür.

Bir Fırsat Daha Kaçıyor

İlhan K. MİMAROĞLU

Bir fırsat ele geçtiğinde bundan nasıl faydalanılamaz, gelin görelim! Fırsat, Türk Haberler Bürosunun New York'un WQXR istasyonunda yayınlanmasını sağladığı Türkiye programlarıdır. Bu programlar ayda bir kere antene çıkarılacaktır. Adı geçen büronun bundan önce New York'un başka radyo istasyonunda - WABC'de- bir başka programı vardı. Bu programlar bir müddettir kesilmiştir. Türk Haberler Bürosunun WQXR'da sağladığı yeni yayın serisi, Büro hesabına bir başarı olduğu gibi, Türk kültürünün batıda daha iyi tanınmasını istediğimiz değerlerinin yayılabilmesi için, en uygun mahreçlerden biridir. Çünkü WQXR New York'un, bu milyonlarca insanlık şehrin, dünyanın kültür merkezinin, programlarının yüzde yüze yakın bir nisbeti klâsik musikiye ve kültür yayınlarına hasredilmiş iki radyo istasyonundan biridir. New York'lu musikisever radyosunu açtığı zaman kadranı WQXR'a çevirir. Bir yandan başarının, öte yandan fırsatın büyüklüğü takdir ediliyor, değil mi?

Ne yazık ki, New Yorktaki Türk Haberler Bürosu bu başarının tadını çıkaracak, bu fırsattan faydalanacak durumda değildir. Çünkü elinde malzeme yoktur. Ne malzemesi? Anlatalım: Türk Haberler Bürosu, yayınlarının büyük bir yüzdesi batı musikisi yayınlarına ayrılmış bir radyo istasyonunda elde ettiği programını devam ettirebilmek için bu istasyonun değer ölçülerine uygun program malzemesi vermek zorundadır. WQXR'ın değer ölçülerinde kılı kırk yardığı sanılmasın. Hayır, WQXR sadece, medeni dünyanın musiki icracılığı ve musiki icralarını plâk veya şerit üzerine kaydetme tekniğinin orta seviyesine uyan malzeme istemektedir. İşte New York'taki Türk Haberler Bürosunun elinde bulunmayan da budur.

Türk Haberler Bürosunun elinde bugün Türk musikisi olarak sadece, "Türk Beşleri" denen gruba dahil bestecilerin birkaç eserinin son derece kötü icraları ve birkaç saniye bile dinlemiye tahammül edilmiyecek derecede bozuklukta plâğa geçirilmiş kayıtları vardır. Tabii ki bunların büyük bir çoğunluğu Ankara Radyosunda, bir kısmı İstanbul radyosunda yapılmış kayıtlardır. WQXR'ın program ve musiki şefleri ilk ağızda bunları reddetmişlerdir. Geriye, Türk sanat musikisinin Amerikada icraları ve kayıtları yapılmış, Amerikada Ticari olarak yayınlanmış plâkları kalmaktadır: İlhan Usmanbaş'ın bir eseri, bir de Arif Mardinin birkaç saz parçası... Bunlarla iki program ancak idare edilebilir.

Öyleyse ne olacak? New York'taki Türk Haberler Bürosu basın Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğüne bağlı bulunduğuna, Basın Yayının New Yorkta bir haberler bürosu açmaktaki maksadı Türkiyenin Amerikada propagandasının yapılmasının sağlamak olduğuna göre, tabii ki Basın Yayın derhal seferber olacak, Ankara ve İstanbul radyolarının arşivlerini tarayacak, WQXR programları için New Yorktaki Türk Haberler Bürosuna bol malzeme gönderecektir. Öyle mi? Öyleyse, Ankara ve İstanbul Radyolarının Türk sanat musikisi arşivlerinde nelerin mevcut olduğunu bildirelim. İstanbul ve Ankara Radyolarının Türk sanat musikisi arşivlerinde hiçbir şey yoktur. Daha doğrusu, New York'taki Türk Haberler Bürosunun deposunda bulunan ve WQXR istasyona idarecilerinin münakaşa bile etmeden reddetmiş bulunduğu o tahammülfersa plâkların kopyalarından başka bir şey yoktur.

Bugüne kadar, geniş ve her bakımdan çağdaş ölçülere uyan bir Türk sanat musikisi arşivinin meydana getirilmesi meselesini kendine dert edinmiş radyo mensuptan bir şeyler yapmıya gayret etmişler, fakat karşılaştıkları cesaret kırıcı ilgisizlik yüzünden hemen hemen hiçbir şey yapmaya muvaffak olamamışlardır. Basında defalarca bu ihtiyaca işaret edilmiş, fakat her tenkidi ya öfkeyle, ya da alaycı bir gülümsemeyle karşılamayı huy edinmiş sorumlular söylenenlere yan çizmişlerdir. Vazifelerinin şümulünü ve teferruatını idrak etselerdi, haydi etmediler, kendilerine vazifeleri hatırlatıldığında, kimbilir hangi "beşeri" kaygıyla, ikazlara kulak tıkamasalardı, yabancı memleketlerde Türk propagandası bugün bir kere daha muhakkak bir hezimetin arifesinde bulunmazdı.

T İ Y A T R O

Ankara

"Tramvay" lı piyes

Birleşik Amerikanın güneyinde Louisina'daki New Orleans şehrinde tramvayların numara yerine birer adı varmış. Bizim "Kurtuluş", "Edirnekapı" "Şişli", "Aksaray" adlarını taşıyan İstanbul tramvayları gibi... Şüphesiz onlara da yolcularını taşıdıkları semtlerin adları verilmiş olacak. Tenesse Williams'ın kahramanı Blahche du Bois'ya "Arzu tramvayından Mezarlıklar tramvayına aktarma edip Elysion Fields sokağında inmesini" söylemişler. Elinde bavulu, kızkardeşi Stella'nın evini arıyarak sahneye çıkarken söylediği ilk sözler bunlardır. İşte Devlet Tiyatrosunun, Büyük Tiyatroda temsil ettiği "Arzu Tramvayı" piyesinin adı buradan geliyor.

"Arzu Tramyayı"nın sahneye çıkardığı, Stella'nın kocası Kowalski ile oturduğu o gürültülü işçi mahallesinin dar sokağında, o iki odalı küçük eve kadar ulaştırdığı Blanche du Bois kimdir? Tenesse Williams'ı ve eserlerini bilenlerin pek iyi tanıdıkları, birçok piyeslerinde benzerlerini buldukları, tatmin edilmemiş, realitelerin dışında yaşıyan, yarı isterik, yan çılgın bir kadın...

Blanche, Fransız asıllı Güney Amerika burjuvazisinin, bugünkü maddi ve kaba realizmine intibak edememiş, hassas, mariz, zavallı bir kalıntısıdır. Bir takım talihsizliklerin, fakat daha çok ihtiraslarının kurbanı olmuş, evlilik ve meslek hayatı iflâsla neticelenmiştir. Çok genç yaşta bir cinsi sapıkla sevişerek evlenmek bahtsızlığına uğramış, bu evliliğin getirdiği hayat kırıklıklarını içkiyle, yeni aşklarla unutmıya çalışmış, bu yüzden de hocalık ettiği okuldan çıkarılmıştır. Baba ocağıyla beraber şerefini, itibarını da kaybedince artık doğup büyüdüğü şehirde yaşayamayacağını anlamış, dünyada sığınacak başka kimsesi,bir yeri kalmadığı için de pek muhtaç olduğu teselliyi, iç huzurunu kızkardeşinin yanında bulabileceğini ummuş, onun şefkatli kollarında herşeyi unutmıya ve bir müddet dinlenmeye gelmiştir.

"Arzu Tramvayı" ndan bir sahne
Biletçisi başarılı reji yapmıştı

Ağır basan "arzu"

Fakat Blanche'ın aradığı teselliyi ve iç huzurunu Stella'nın evinde, muhitinde bulmasına imkân yoktur. Çünkü eniştesi Stanley Kowalski incelikten, kibarlıktan anlamıyan, sevki tabiileriyle yaşıyan, hoyrat bir Polonyalı, fakat kabalıklarına, sarhoşluklarına, kavgalarına, küfürlerine, hattâ dayağına rağmen kızkardeşini mesud edecek kadar kuvvetli bir "erkek"tir. Arkadaşları ise ondan pek farklı değillerdir. Yalnız bir tanesi, toy ve bekar Mitch, Blanche'ın sönmüş hayallerini canlandırır gibi olursa da o da, baldızının karanlık mazisi hakkında Kowalski'nin öğrendiği ve açığa vurmaktan adeta zevkaldığı hakikatler karşısında ürküp çekilecek ve Blanche gene tatmin edilmemiş arzularıyla, kendisini ümitsizlik uçurumunun dibinde bulacaktır. Bu uçurum bu sefer, kendisine kabalıkları, alaylı imaları ve hakaretleriyle rahat, huzur vermiyen, Mitch'le olan ve bir evlenme ile bitmesi beklenen münasebetlerini zalimce koparıp atan eniştesi Kowalski'nin "erkek" kollarıdır. Tatmin edilmemiş "dişiliği" ve birikmiş "arzu"ları Kowalski'nin ilk saldırışında ona, nefret ettiği o kaba adama, teslim olmasına kâfi gelecektir ve Blanche du Bois huzur ve teselli bulmaya geldiği kızkardeşinin evinden aklını da büsbütün kaybederek çıkacak, tımarhaneyi boylıyacaktır.

Tenesse Williams'ın hemen hemen bütün kadın kahramanları bu tip kadınlardır. Yani ten arzularıyla kıvranan, "dişilik"leri ağır basan ve ilk fırsatta hoşlandıkları erkeğe teslim olmaya can atan kadınlar! işin garibi, bir Batılı yazarın işaret ettiği gibi lüzumundan fazla sıkılgan ve mahcup bilinen Amerikalılardan milyonlarca kadın, Williams'ın sahneye çıkardığı hemcinslerini heyecanla seyretmişler, onlarda müşterek taraflar bulmuşlar, milyonlarca Amerikalı erkek de hayat arkadaşlarının cinsi temayüllerini tanır gibi olmuşlardır. Kadınla erkeğin cinsiyet bakımından eşitliklerini ilan ettikleri bir asırda Tenesse Williams Amerikan "dişi"sini acıma ve tiksinme ile karışık bir küçümseme içinde suçlandırır gibidir. Kadınlara, hele "dişi"ye karşı elden bırakmadığı bu davranışı kırk altı yaşına geldiği halde henüz evlenmemiş, bir kadınla hiç macerası olmamış ve hususi hayatını bütün merak ve tecessüslere karşı daima kapalı tutmaya çalışmış olan bu meşhur Amerikalı tiyatro yazarı hakkında türlü rivayetlere yol açmıştır.

Tiyatro değeri

Bereketversin Tenesse Williams'ın eserlerinin bütün hususiyeti bundan ibaret değildir. Öyle olsa piyesleri Atlantiği aşıp bütün Avrupa sahnelerinde oynanmak şöyle dursun, kendi memleketinde bile kolay kolay seyirci bulamaz; aynı tip kadın kahramanların şehvet dramlarını seyretmekten kendi yurttaşları da çoktan bıkabilirlerdi.

Tenesse Williams'ın kendine mahsus bir tiyatro mimarisi vardır. Sahne ve dram kanunlarını hiçe sayan, sinemadan geniş ölçüde faydalanarak her şeyden evvel kendi görüşünü kendi "hava"sını duyuran ve şiir un-

Biliyor muydunuz?

İSTANBUL SANAT ÇEVRELERİNDE dolaşan bir habere göre, Başvekalete bağlı olarak bir "Tiyatro Müsteşarlığı"nın ihdası ve bu makama Muhsin Ertuğrul'un getirilmesi düşünülmektedir. İlave edildiğine göre "Tiyatro Müsteşarlığı"nın vazifesi Devlet ve Belediye tiyatrolarıyla Bölge tiyatroları faaliyetini mürakabe etmek, bu faaliyetin bütün memlekete şamil olarak genişlemesini sağlamak olacaktır.

İSTANBUL BELEDİYESİNİN KURMAYA KARAR VERDİĞİ OPERA bölümünün hazırlıkları bir hayli ilerlemiştir. Müdürlüğüne, Devlet Operasından birkaç ay evvel ayrılmış olan Aydın Günün getirildiği İstanbul Operası perdesini 15 Martta, Tepebaşı Dram tiyatrosunda açacaktır. İlk eser olarak temsil edileceği açıklanan Puccini'nin "La Tosca" operasına dünyaca tanınmış sopranomuz Leyla Gencerle senelerdenberi İtalyada çalışmakta olan bariton Orhan Günekin -başrollerde vazife alarak- katılacakları bildirilmektedir. Belediye Meclisi İstanbulun genişliyen tiyatro ve opera hizmetleri için sekiz buçuk milyon liralık bir bütçe kabul etmiştir.

İSTANBULDAKİ KÜÇÜK SAHNEDE temsiller veren Haldun Dormen topluluğu program değiştirmiş ve iki yeni eseri, münavebe ile oynamıya başlamıştır. Bunlardan biri Peter Coke'un "Kırkından sonra - Breath of Spring", diğeri de J. Logan ile T. Heggen'in "Zafer Madalyası - Mr. Roberts" isimli komedileridir.

GÜZEL SANATLAR U. MÜDÜRÜ Cevat M. Altarla. D. Operası U. Müdürü Necil K. Akses Sovyetler Birliğindeki sanat müesseselerini görmek ve sanat adamlarıyla temaslarda bulunmak üzere Rusyaya gitmişlerdir. Bakanlığın tasvip ve muvafakatiyle geçen hafta uçakla Moskovaya hareket etmiş olan Altarla Akses Sovyet Rusyada 15 gün kalarak bellibaşlı sanat merkezlerini gezeceklerdir.

İLK BÖLGE TİYATROSU OLARAK AÇILMIŞ OLAN ADANA Belediye Tiyatrosunda kuruluşundan beri müdür olarak çalışan Vedii Cezayirli ile Adana Belediyesi arasında bazı anlaşmazlıklar çıktığı ve Cezayirlinin yakında vazifesinden ayrılacağı söylenmektedir. Tiyatro çevrelerinde dolaşan haberlere göre Adana Tiyatrosu müdürlüğüne Devlet Tiyatrosunun tanınmış sanatkar ve rejisörlerinden Ahmet Evintanın getirilmesi kararlaştırılmıştır. Ahmet Evintan durumu yerinde görmek üzere Adanaya gitmiş ve Belediye ile temaslarda bulunmuştur.

DEVLET OPERASININ İSTANBULDA TEMSİLLER VERMESİ kararlaştırılmıştır. İstanbulda Şan sinemasında verilecek olan bu temsillerin 5 nisanda başlıyarak on gün devam edeceği, turne repertuarına çıkmış eserlerden "Luçia" ile "Salome"nin, yakında çıkarılacak eserlerden de Verdi'nin "Othello"sunun dahil olacağı öğrenilmiştir. İstanbullular bu eserlerden "Luçia" da Ferhan Onatı, "Salome" de Sevda Aydanı "Othelto" da da Roberto Turrini'yi dinliyeceklerdir.

surlarına daima yer veren bir mimari. Piyeslerinden çoğunun derhal, kolayca filme alınması ve sahneden beyaz perdeye geçerken cevherinden, sanat değerinden hiçbir şey kaybetmemesi bundandır. Şahıslarına söylettiği kelimelerden çok, o kelimelerin gerisindeki mecazlar, uyandırdıkları tedailer mühimdir. Vakaları, hemen daima birkaç "mekan"ı birden içine alan dekorlarda, bir odadan öbür odaya, bir kattan öbür kata, evin içinden sokağa geçerek, atlayarak, taşarak cereyan eder. Onun için Tenesse Williams'ın eserlerinde dekorun, hattâ günlük eşyanın şahıslar kadar mühim yerleri ve rolleri vardır. Sonra piyeslerinin hemen hepsinde büyük aktrislerle aktörleri cezbeden, tiyatro değerleri ve tesirleri kuvvetli roller mevcuttur. Onun içindir ki mesleklerinde muayyen bir olgunluk merhalesine ulaşmış sanatkârlar Williams'ın kahramanlarını sahnede canlandırmak arzusunu daima duyarlar.

Sahnedeki oyun

Bizde de öyle olmuştur, Aksi halde, tam on sene evvel İstanbul Şehir Tiyatrosunun "İhtiras Tramvayı" adıyla oynadığı piyesi -müellifin dünya sahnelerini dolasan yeni yeni piyesleri varken- Devlet Tiyatrosunun "Arzu Tramvayı" adıyla tekrarlamasına belki lüzum görülmezdi.

"Arzu Tramvayı"nı Büyük Tiyatroda görmüş olanlar, yalnız eserin kadın kahramanı olan Blanche du Bois rolünün değil, erkek kahramanı Stanley Kowalski'nin, onlardan hiç geri kalmayan Stella Kowalski'nin de Devlet Tiyatrosu kadrosundan çok kuvvetli mümessiller bulduğunu, eserin on sene evvelki İstanbul temsillerini hatırlıyanlar da, çok daha kusursuz bir şekilde yeniden sahnemize çıkarılmış ve canlandırılmış olduğunu teslim edeceklerdir. Netice böyle müsbet olduktan sonra, seyirci tiyatroyu dolup taşırdıktan sonra, ve sanat değeri olan bir eseri on sene değil, aynı sene içinde, yahut yirmi sene sonra da tekrarlamakta zarar değil fayda vardır.

Başarı reji ve dekordan başlıyor. Son senelerde çalışmalarını sahne gerisine, reji sahasına nakletmiş olan Ziya Demirel "Arzu Tramvayı" ile çetin ve muvaffakiyetli bir imtihan vermiştir. Şimdiye kadar sahneye koyduğu telif ve tercüme eserlerinden bambaşka bir renk, hava ve üslûp taşıyan bu Amerikan dramını Refik Erenin - iki katlı bütün bir evi, vakanın en mühim sahnelerinin geçtiği odaları, sokağı, adetâ bütün bir mahalleyi içine alan -güzel dekoru içinde canlı bir tempo ile oynatmıştır. Bu sade dekorun tek eksiği, belki, öyle bir mahalle ve semt için fazla "yeni", içinde kafi derecede "yaşanmamış" hissini vermesiydi. Rejinin tek eksiği de Williams'ın eserlerine hakim olan "şiir" unsurlarının layıkıyla değerlendirilmemiş, bu unsurların çiğ bir ışık altında silikleştirilmiş olmasıydı. Meselâ şahısların asabını gevşeten ve "arzu"ları kamçılayan o bunaltıcı sıcak, erkeklerin oyun oynadıkları gecenin o ter ve ucuz lavanta kokusu yükselen dumanlı ye gergin havası, Blanche'ın Mitch'i beklerken gelen genç, güzel satıcı oğlanı öpmekten kendini alamadığı sahne, sonra Kowalski'nin hoyrat kollarında nefret ve arzu ile çırpınırken kendini teslim ettiği günah ânı daha tesirli bir ifadeye kavuşturulabilirdi.

Blanche'da Mediha Gökçer muhakak ki milletlerarası repertuarın en güç rollerinden biriyle cenkleşti. Bu cenkleşmede rolün düşkün, sefih, yorgun ve koket taraflarını kuvvetle duyurarak muvaffak olduğu bir hakikattir. Ama aynı sanatkârın kendinden geçercesine oynadığı bazı rolleri hatırlayanlar için, Blanche'ın tatmin edilmemiş arzularla kıvranan

dişi tarafını ve gecikmiş, hedefini bulamamış bu dişiliğin dramını, kendisinden beklendiği kadar kudretli ve keskin bir ifadeye kavuşturmadığını, daha doğrusu karmakarışık hüviyetinin bu cephesini benimsemediğini, onun derisine girmekte çekingen davrandığını farketmemek de mümkün değildi.

Devlet Tiyatrosunda ilk defa Stella Kowalski olarak sahneye çıkan Nedret Güvenç, sanatına güveni olanları mahcup çıkarmadı. Türlü tefsirlere ve çeşitli görüşlere müsait olan bu role verdiği, incelik, kadınlık ve tatlılıkla hem kuvvetli bir sanatkâr olduğunu göstermek, hem de büyük bir muvaffakiyet kazanmak fırsatını buldu. Devlet Tiyatrosu kadrosunun en seçkin iki komedyeniyle ilk defa, yepyeni bir sanat kadrosu ve çalışma sistemi içinde sahneye adım attığı halde...

Nedret Güvenç
Sanatın hakkı

Stanley Kowalski'de Yıldırım Önal kabalığı, haşinliği içinde tabii, rahat, hattâ sevimli "ân"ları olan çok ölçüm bir oyunla ne zamandanberi ilk defa "değişik" bir kompozisyon gerçekleştirmeğe muvaffak oldu. Yalnız o diksiyonunu artık düzeltse, bazı kelimelere lüzumsuz ve yanlış yere basmaktan doğan - nerdeyse çok ağır dönen bir plaktan çıkıyormuş hissini veren - o garip konuşma tarzını bıraksa da, gözlerin zevkini kulaklar da paylaşa!..

S P O R

Klüpler

F.B. de pazarlık

Metro hanındaki İstanbul Elektrik idaresine ait loş ve serin koridorda ilerlemekte olan kafilenin en gerisindeki uzun boylu, gözlüklü adam öne doğru seslendi; "Semih!... Şekerim, biraz daha yavaş yürüyemez misin? Baksana, yetişemiyoruz".

Gözlüklü adamın hakkı vardı doğrusu. Gerçi Fenerbahçe meselelerinde Dr. Semih Bayülken daha yeni yeni rol almaya başlamıştı ama, bilhassa şu son zamanlarda öyle bir hızlanmıştı ki... İşte, kırk yılın tecrübelisi Ertuğrul Akça dahi şimdi Doktora "Biraz daha yavaş" diye bağırmaya mecbur oluyordu.

Sarı - Lacivertli camianın son günlerdeki meşhur "21" leri Metro hanın koridorunda konuşa konuşa ilerlediler ve kendilerine gösterilen geniş konferans salonuna girdiler. Göz alıcı avizelerin süslediği bu salona Fenerbahçeli seleksiyonerlerin gelme sebebi, Belediye Başkanı ve D. P. il başkanı Kemal Aygün ile konuşma arzuları idi. Randevu da Kadıköy, D.P. ilçe başkanı Muzaffer Şahinoğlu tarafından alınmıştı. Doğrusu bu ya, Fenerbahçenin yeni idare heyeti namzedi Şahinoğlu böyle şeylerde ihtisas sahibi idi. Her şeyi inceden inceye düşünmüş ve hiç bir hukuki tarafı bulunmayan bu gayrimesul heyeti Fenerbahçe kulübü adına Belediye Başkanı Kemal Aygün ile görüştürmeye muvaffak olmuştu. Durum garipti. Zira daha henüz meşru idare heyetinin işbaşında bulunmasına rağmen Belediye Başkanlığı gibi resmi sıfatı haiz bir şahsiyet sadece bir grubun temsilcileri olan seleksiyonerleri kabul ediyor ve onlarla Fenerbahçenin ciddi dâvalarını konuşuyordu. Evet... Durum hakikaten garipti.

Kemal Aygün salona saat tam 11'i 10 geçe girdi. Üzerinde koyu duman rengi bir elbise ile beyaz kolalı gömlek bulunuyordu. Biraz dikkatsizce bağlanmış kravatı vişne çürüğü rengindeydi. Aygün içeriye arkasında Şahinoğlu olduğu halde girdiği zaman Ertuğrul Akça öksürerek doğruldu ve yakasına biraz evvel gene Şahinoğlu tarafından alelacele takılmış olan D. P. rozetini düzelterek ilerledi.

Fenerbahçelilerle Aygün tam bir buçuk saat konuştular. Mevzu daha sonra umumi efkara D. P. Genel Başkanı tarafından Fenerbahçeye Vadedilen 60 bin kişilik stadyum ve meşhur lokal meselesi olarak gösterildi ama hakikat hiç de böyle değildi. Nitekim bir buçuk saatlik görüşmede seleksiyonerler kendilerine söylenen lâflardaki hakikî mânayı sarih olarak anladılar. Zira Aygün arzusunu, daha doğrusu -kendi tâbiriyle- yukarının arzusunu Fenerbahçeli muhaliflere açıkça bildirdi. "Bey fendi", yardımcısı Medeni Berkin Fenerbahçe kulübü başkanlığına getirilmesini kat'i olarak istiyordu. Bu hususta ne lazımsa yapılacaktı. İşte 60 bin kişilik stad, işte lokal ve nihayet işte denizcilik sitesi. Vaadler meydanda idi. Hem işin mali cihetini düşünmeye de hiç lüzum yoktu. Çünkü gene Aygün'ün ifadesine göre işi bizzat "Beyfendi" ele almıştı. Artık bundan sonra para işleri için kafa yormak kelimenin tam mânâsı ile yersizdi. Yeter ki Medeni Berk Fenerbahçe başkanlığına gelsindi.

İktidar başlarının bu arzuyu beslemelerindeki sebep gayet basitti. 1957 seçimlerinde Kadıköyü kaybetmiş olan D.P. bu kere açığını muhakkak surette kapatmak ve Kadıköyde seçimleri kazanmak azmindeydi. Agâh Erozan ve Osman Kavrakoğlu bu vazifeyi -iktidar başlarına göre- başaracak kabiliyette değildiler. Aygün işini sağlam tutan bir adam olarak Medeni Berkin 6 Martta Başkan seçilmesini şu şekilde garantiledi: Son hareketleriyle macerayı sevdiklerini açıkça belli eden Fenerbahçeli seleksiyonerlere "Stadın inşasına artık muhakkak nazarı ile bakabilirsiniz. Zira kulübünüze yardım için mutlak surette kararlı ve azimli bulunuyoruz. Yalnız, işe başlıyabilmemiz için kongrenin yapılması şarttır.

Bu, açıkça yapılmış bir pazarlıktı. "Beyfendi"nin namzedi Medeni Berk başkanlığa getirilecek ve ancak ondan sonra vaadlerin tatbikine geçilecekti. İstanbul D. P. başkanı Kemal Aygün işi sağlam kazığa bağlamakta haklı idi. Zira son günlerin söylentisi hakikat olur da, Allah göstermesin, Fenerbahçeli muhalifler Medeni Berki bırakıp tekrar Agâh Erozanı sanki başka kimse Fenerbahçeye başkan olamazmış gibi desteklemeye kalkarlarsa... Yok! Yok, böyle şey olamazdı!

Taraflar toplantıdan memnun ayrıldılar. Bir saat sonra yaptığı basın toplantısında ise D. P. nin yeni ve sadık mensubu Ertuğrul Akça yakasındaki mavi zeminli D. P. rozetini sıvazlıyarak mütebessim bir çehre ile şöyle konuşuyordu: "Muhterem Başvekilimizin ve muhterem belediye reislerimizin delâletleri ile Fenerbahçenin stad işi artık kuvveden fiile çıkmıştır!"